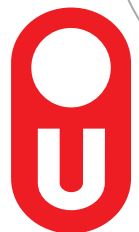

JAARVERSLAG EN JAARREKENING 2008

OpenUniversiteitNederland

www.ou.nl

Voorwoord

Op de vooravond van de viering van ons 25-jarig bestaan kijken we terug op het jaar 2008, een jaar vol activiteit. Voor een universiteit die in onderwijs en onderzoek zo verbonden is met het thema 'leven-lang-leren', zijn er in het verslagjaar belangrijke ontwikkelingen te melden, zoals de komst van een nationaal actieplan en toenemende aandacht van sociale partners en politiek. Als universiteit die betrokken is en blijft bij de nieuwste ontwikkelingen op onderwijsgebied, is de succesvolle afsluiting en voortzetting van ons project OpenER (Open Educational Resources) een versterking van ons woordvoerderschap op dit gebied. En als universiteit die een bijzondere taak ziet in de professionalisering van het leraarsberoep, gaven de nationale discussies en ontwikkelingen voldoende reden tot aanhaken.

En daarnaast, maar zeker niet in de laatste plaats, waren er de talloze activiteiten voor studenten en de inspanningen voor fundamenteel en toegepast, meest internationaal, onderzoek. De inspanningen van onze medewerkers op alle niveaus hebben hun vruchten afgeworpen.

Dat bovenstaande is bereikt in een ongunstig financieel perspectief, baart ons zorgen. Gelukkig worden die zorgen door velen gedeeld, waardoor met de inzet van allen onze toekomstige, realistische ambities kunnen worden ingevuld.

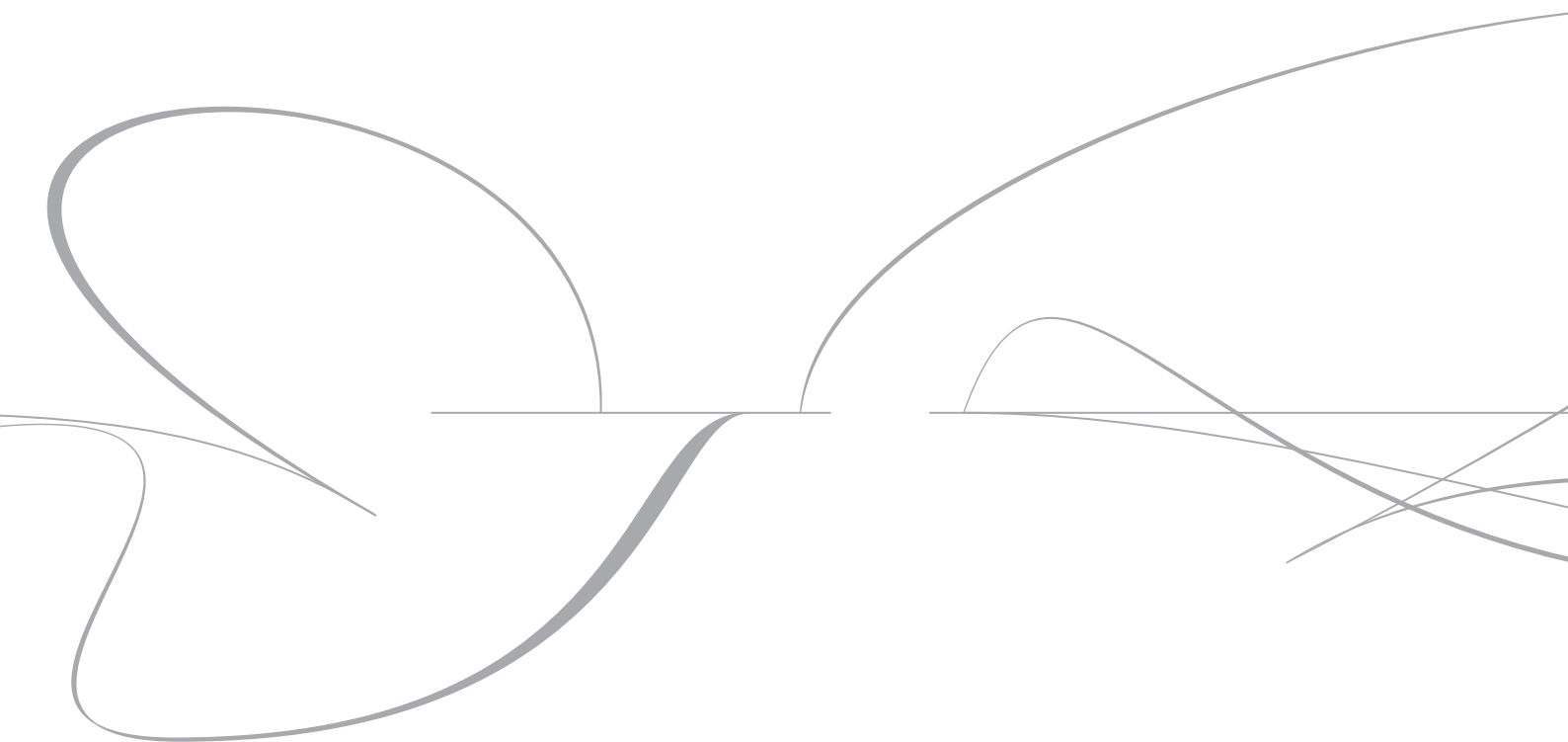
Na 25 jaar heeft de Open Universiteit Nederland haar bestaansrecht ondubbelzinnig bewezen. In een tijdsgewricht dat door financiële crises wordt beheerst, is de opdracht en functie van de Open Universiteit van de hoogste relevantie.

In die wetenschap danken wij iedereen voor haar of zijn bijdrage, alsmede voor het vertrouwen dat in de Open Universiteit is gesteld.

Heerlen, mei 2009

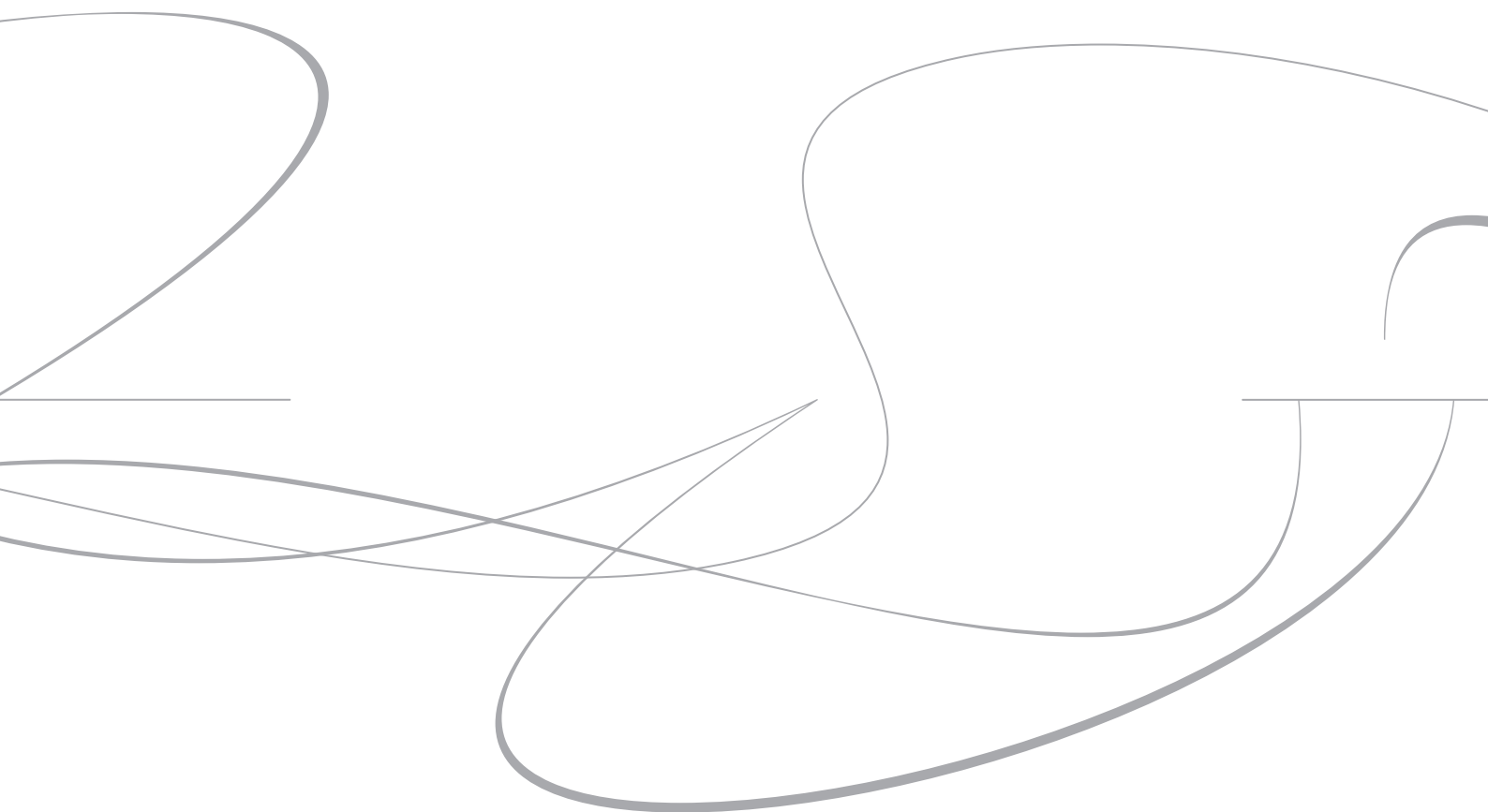
College van bestuur
drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter
prof. dr. ir. F. Mulder, rector magnificus
drs. ing. C.J. Brouwer, vicevoorzitter

Jaarverslag 2008

Open Universiteit Nederland

Inhoudsopgave

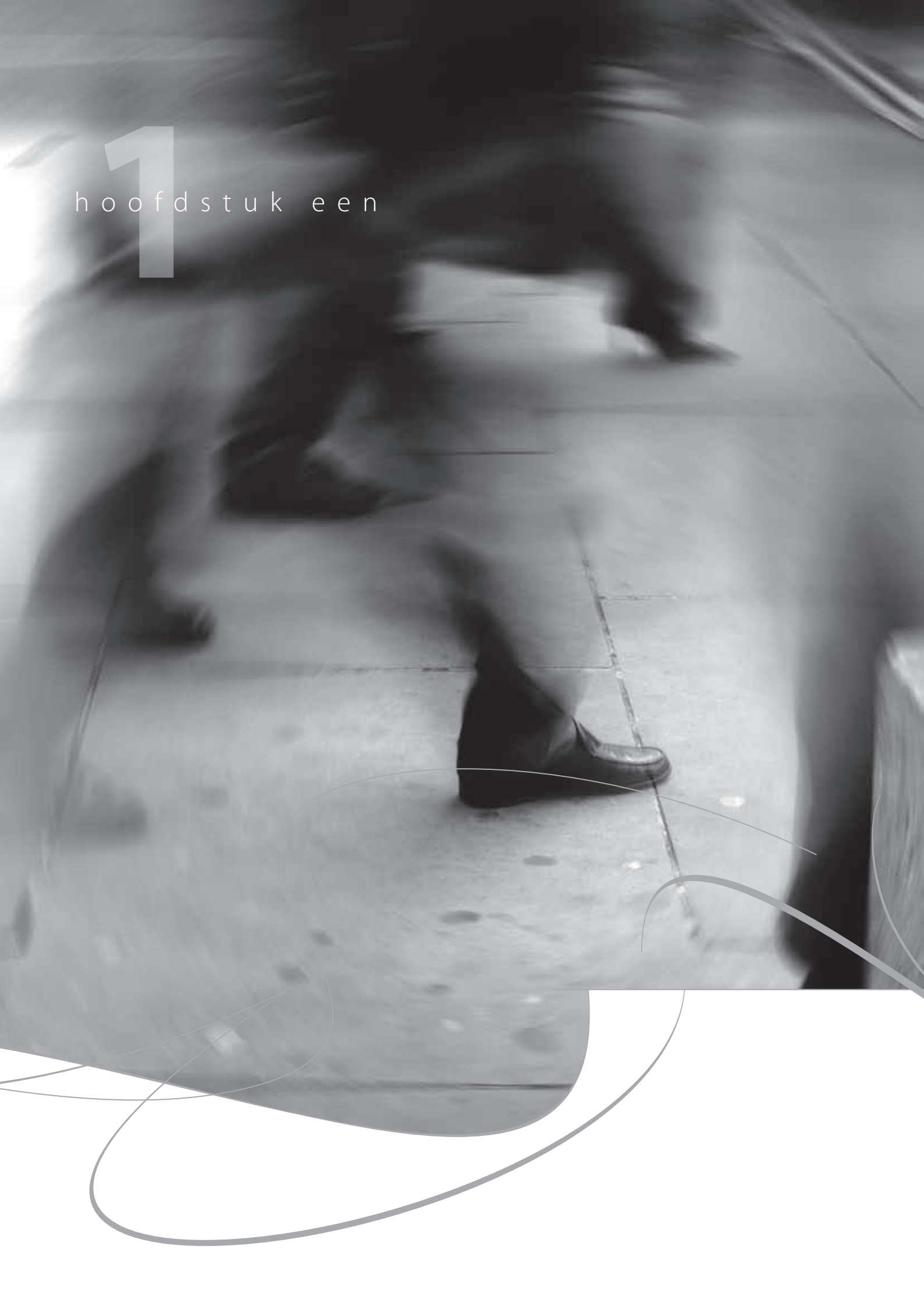
Jaarverslag 2008

1	De Open Universiteit Nederland in 2008	9
	<i>Missie en doelen</i>	
	<i>Onderwijs en innovatie</i>	
	<i>Onderzoek</i>	
	<i>Maatschappelijke dienstverlening</i>	
	<i>Zakelijke dienstverlening</i>	
	<i>Samenwerking</i>	
	<i>Vooruitblik</i>	
2	Onderwijs en studenten	15
	<i>Aanbod</i>	
	<i>Resultaten</i>	
	<i>Getuigschriften</i>	
	<i>Studenten</i>	
3	Onderwijsinnovatie	27
	<i>Stichting SURF</i>	
	<i>Europese projecten</i>	
	<i>Standaardisering</i>	
	<i>Kennis verspreiden</i>	
4	Onderzoek	31
	<i>Netherlands Laboratory for Lifelong Learning</i>	
	<i>Centre for Learning Sciences and Technologies</i>	
	<i>Faculteiten</i>	
	<i>Ruud de Moor Centrum</i>	
	<i>Onderzoekskenngetallen</i>	
5	Maatschappelijke dienstverlening	37
	<i>Leven-lang-leren</i>	
	<i>Open educational resources</i>	
	<i>Academic Experience</i>	
	<i>Convenant NOC*NSF</i>	
	<i>Leraren</i>	
	<i>Duurzaamheid</i>	

6	Zakelijke dienstverlening <i>Business Development Group</i> <i>Leercentrum LEX BV</i> <i>Centre for Learning Sciences and Technologies</i>	41
7	Bestrijding lerarentekort <i>Ruud de Moor Centrum</i> <i>Themalijnen</i>	45
8	Internationalisering	47
9	Personeel <i>Organisatie</i> <i>Arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden</i> <i>Doelgroepenbeleid</i> <i>Mobiliteit</i>	49
10	Materiële voorzieningen <i>Huisvesting</i> <i>Informatie- en communicatietechnologie</i>	51
11	Raad van toezicht	53
	Bijlage 1 Nieuwe, gereviseerde en gratis cursussen	54
	Bijlage 2 Personalia	56
	Bijlage 3 Kengetallen	58
	Jaarrekening 2008	63

1

h o o f d s t u k e e n

De Open Universiteit Nederland in 2008

Onder het motto 'Ga voor gOUD!' opent de Open Universiteit op 18 juni haar academisch jaar in het Olympisch Stadion Amsterdam. De voorzitter van het College van bestuur, drs. Theo Bovens, benadrukt in zijn toespraak het belang van leven-lang-leren. Zijn omschrijving van de situatie, 'leven lang leuteren', zorgt voor een korte mediahype. Vijf studenten ontvangen een prijs van de Open Universiteit voor hun opvallende of interessante scriptie. Henk Spaan, sportjournalist, televisiepresentator en columnist, presenteert een Olympische quiz. Oud-schaatser prof. dr. Harm Kuipers interviewt Inge Dekker, een van de topsporters die bij de Open Universiteit studeert. De officiële opening van het academisch jaar wordt verricht door ir. Hans de Goeij, directeur-generaal Volksgezondheid bij het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Hij opent het academisch jaar namens staatssecretaris dr. Mariëtte Bussemaker, die op het laatste moment verhinderd is.

De viering van de vierentwintigste dies natalis op 25 september staat in het teken van de bachelor-masterstructuur. Tijdens zijn openingstoespraak spreekt rector magnificus prof. dr. ir. Fred Mulder over de resultaten van een grootschalig onderzoek naar de mening van havo-leerlingen, vwo-leerlingen en bachelorstudenten over bacheloropleidingen en masteropleidingen. Prof. dr. Herman van den Bosch spreekt een rede uit, getiteld 'De onverminderde noodzaak tot hervorming van het hoger onderwijs'. Tweede diesredenaar is dr. Karl Dittrich en zijn rede draagt als titel 'Over diversiteit en doorlopende leerlijnen: naar een cultuuromslag in het hoger onderwijs'.

Sinds najaar 2008 organiseert de Open Universiteit landelijke voortentamens voor vwo'ers die door een ontoereikend profiel niet aan de toelatingseisen van een hogeschool of universiteit voldoen. De voortentamens betreffen de vakken wiskundeB1, natuurkunde1, scheikunde1 en biologie12. Het secretariaat van de Centrale Commissies Voortentamen is eveneens ondergebracht bij de Open Universiteit. Vanwege haar landelijk netwerk van studiecentra neemt de instelling op termijn in heel Nederland voortentamens af. In het verlengde hiervan start de instelling in 2008 met ontwikkeling van voorbereidingscursussen natuurkunde, scheikunde en biologie. Door die vorm van pre-universitair onderwijs kunnen scholieren met een deficiënt vakkenpakket zich bij de Open Universiteit voorbereiden op voortentamens.

De Open Universiteit revitaliseert in 2008 haar huisstijl om nog beter te laten zien dat zij een instelling is voor flexibel, innovatief en academisch afstandsonderwijs. Deze revitalisering leidt tot een frisse uitstraling, die constante kwaliteit en service symboliseert en wordt begin 2009 afgerond.

Missie en doelen

In 2008 werkt de Open Universiteit verder aan haar ambities op het terrein van leven-lang-leren. Deze ambities zijn in het instellingsplan 'Strategie Open Universiteit Nederland 2006-2009: groeien met leven-lang-leren' uitgewerkt in activiteiten op het gebied van onderwijs, onderzoek, maatschappelijke dienstverlening, kennis valoriseren en samenwerking. Vanzelfsprekend behoren daartoe ook activiteiten die voortvloeien uit de drie wettelijke taken van de Open Universiteit: open hoger afstandsonderwijs aanbieden, bijdragen aan de innovatie van het Nederlandse hoger onderwijs en aan de bestrijding van het lerarentekort. De instelling streeft naar nog meer stabiliteit en wil haar continuïteit als zelfstandige universiteit met een eigen, specifieke missie waarborgen. Die missie luidt als volgt: 'De Open Universiteit Nederland ontwikkelt, verzorgt en bevordert, samenwerkend in netwerken en allianties, hoogwaardig en innovatief hoger afstandsonderwijs. Als dé universiteit voor leven-lang-leren stelt zij centraal de uiteenlopende leerbehoeften van mensen in hun levensloop én de noodzaak tot aanzienlijke verhoging van het kennisniveau in de samenleving.'

In 2008 verkent de Open Universiteit hoe zij 'open educational resources' in haar onderwijs kan introduceren. Er vindt ook beraad plaats over de ambities die zijn vastgelegd in het instellingsplan. De conclusie is, dat een fundamentele strategische verandering niet noodzakelijk is. Verder wordt geconstateerd dat de instelling focus en sturing wel heeft aangescherpt, maar haar groei-doelstellingen niet haalt. Die constatering leidt in het najaar tot een aantal maatregelen die beogen de kosten omlaag te brengen en de inkomsten te verhogen.

Onderwijs en innovatie

Het onderwijs van de Open Universiteit is eind 2009 te typeren als open, flexibel, modulair, gedigitaliseerd afstandsonderwijs in een e-learningaanpak. Meer dan nu het geval is, besteedt de instelling aandacht aan de verschillen in behoeften van doelgroepen. Van belang daarbij is optimalisering van de geaccrediteerde opleidingen, verhoging van het studierendement en een efficiëntere begeleiding en toetsing. Het aanbod van de Open Universiteit bestaat in 2009 uit geaccrediteerde bacheloropleidingen en masteropleidingen, opleidingen met meer begeleiding en 'pacing', en open onderwijs. Begeleiding, toetsing, voorlichting en advisering vinden waar mogelijk online plaats. Eind 2009 staat de student steeds meer centraal in onderwijs en dienstverlening, de instroom van nieuwe studenten is verhoogd, de doorstroom en het behoud van studenten is verbeterd.

Om bovengenoemde ambities te realiseren, continueert de Open Universiteit in 2008 het omvangrijke Instellingsbreed Programma Onderwijs 2007-2009 en zij start met het brede project De student meer centraal. Het Instellingsbreed Programma Onderwijs (IPO) omvat in het verslagjaar zes programmalijnen en in totaal zeventien projecten waarvan er vijf worden afgerond. De programmalijn Elektronische leeromgeving levert één elektronische leeromgeving op, die in 2008 geïmplementeerd is. Hiernaast wordt een visie geformuleerd op de toekomstige elektronische leeromgeving van de Open Universiteit. De programmalijn Begeleiding is gericht op vormgeving en invoering van synchrone onlinebegeleiding in een virtuele klas. In het verslagjaar zijn pilots uitgevoerd en verdere implementatie vindt plaats in 2009. Activiteiten binnen de programmalijn Toetsing leiden tot computergebaseerde tentamens. Verbetering van de kwaliteitszorg staat centraal in de programmalijn Kwaliteitszorg. In de programmalijn Materiaalontwikkeling is gewerkt aan multimedia en digitaal onderwijsmateriaal. De programmalijn Onderwijsconcept levert een uitwerking op van het instellingsbrede onderwijsconcept dat de Open Universiteit in de komende jaren wil hanteren. Het project De student meer centraal start in het voorjaar en is gericht op meer binding en contact met studenten. Daarmee komt de instelling tegemoet aan de wens van veel studenten. In 2008 kent De student meer centraal zes deelprojecten, waaraan veelal ook studenten deelnemen. Quick Wins levert een aantal concrete resultaten op, waaronder een studentenpas en een e-mailadres voor studenten. In het deelproject Starters is uitgebreid onderzocht hoe nieuwe en potentiële studenten hun kennisgeving met de Open Universiteit ervaren. Doorzetters is het deelproject dat zicht geeft op de manier waarop studenten hun studie aanpakken en hoe de Open Universiteit hen daarbij zo goed mogelijk kan ondersteunen. Dit deelproject wordt eind 2008 afgerond. Het deelproject Registratie en feedback onderzoekt hoe en op welke momenten de Open Universiteit contact heeft met haar studenten. Het

deelproject Kennis en ervaring delen inventariseert welke projecten er in de instelling zijn voor meer binding en contact en zorgt ervoor dat medewerkers hun kennis en ervaring met elkaar delen. Campagnes en communicatie verzorgt de communicatie over het project De student meer centraal en organiseert in het verslagjaar de eerste campagne. Die omvat de 'adoptie' van studenten door medewerkers zodat zij een persoonlijke band kunnen opbouwen. Eind 2008 wordt de verkenningfase van De student meer centraal afgerond.

Ook in 2008 behaalt de Open Universiteit hoge scores in de Nationale Studenten Enquête van het Centrum Hoger Onderwijs Informatie. Net als in de drie voorafgaande jaren verwerft de instelling de tweede plaats in de algemene ranglijst van Nederlandse universiteiten. De opleidingen van de faculteit Informatica behalen zelfs de hoogste score, niet alleen ten opzichte van de wetenschappelijke opleidingen Informatica, maar ook ten opzichte van soortgelijke opleidingen zoals Technische informatica en Kunstmatige intelligentie.

Meer informatie over onderwijs en innovatie staat in hoofdstuk 2 en 3.

Onderzoek

Het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning (NeLL) ontwikkelt zich in 2008 verder als interfacultair onderzoeksinstituut voor leven-lang-leren in de kennissamenleving. Dit expertisecentrum is uniek in Europa en maakt door de Open Universiteit ontwikkelde kennis toegankelijk voor andere organisaties en voor de Nederlandse kennissamenleving. De Open Universiteit werkt ook in 2008 aan uitbreiding van vakgebonden onderzoek, dat vorm krijgt in facultaire onderzoeksprogramma's. Het streven is dat de wetenschappelijk staf van de faculteiten in 2009 twintig procent van zijn tijd aan onderzoek besteedt. Bovendien hebben faculteiten in hun onderzoeksprogramma opgenomen op welke wijze en met hoeveel capaciteit zij deelnemen aan het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning. Onderwijs technologisch onderzoek vindt plaats in het Centre for Learning Sciences and Technologies, voorheen Onderwijs technologisch expertisecentrum genaamd. Het Ruud de Moor Centrum ontwikkelt zich in 2008 verder als kennis- en expertisecentrum voor online leren op de werkplek. Daarom krijgt onderzoek in dit centrum een belangrijkere rol.

Meer informatie over onderzoek staat in hoofdstuk 4.

Maatschappelijke dienstverlening

Ook in 2008 wordt de maatschappelijke dienstverlening van de Open Universiteit uitgebreid en geïntensiveerd. Daartoe behoren in ieder geval verbreding en versterking van de professionalisering van onderwijsgeevenden en bijdragen aan realisatie van het ministeriële lerarenbeleid. Ook met de gratis cursussen op www.opener.ou.nl bewerkstelligt de Open Universiteit dat meer mensen hoger onderwijs volgen. In de loop van 2008 verschijnen er vijf nieuwe gratis cursussen (zie bijlage 1), waarna de pilot Open educational resources (OpenEr) wordt afgerond. De Open Universiteit continueert die als project. In het verslagjaar start de Open Universiteit in samenwerking met de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek met een nieuwe reeks gratis cursussen op www.spinoza.ou.nl (zie bijlage 1). Voor een groot publiek ontsluit de Open Universiteit daarmee het werk van top-wetenschappers die een Spinozapremie hebben ontvangen.

In het verslagjaar werkt de Open Universiteit verder aan ontsluiting van de hbo-markt in de plannen voor de Netwerk Open Hogeschool. Samen met hogescholen en private opleidingsinstituten gaat de instelling hoger beroepsonderwijs aanbieden, zodat volwassenen gebruik kunnen maken van een tweede leerweg. De Netwerk Open Hogeschool stelt dus geen eisen aan vooropleiding en door erkenning van verworven competenties kunnen studenten flexibel instromen. Het onderwijs is een combinatie van contactonderwijs en e-learning. Er worden voorbereidingen getroffen voor de Netwerk Open Hogeschool Informatica, in samenwerking met Fontys Hogescholen, de Haagse Hogeschool, de Hanzehogeschool Groningen en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Met de Juridische Hogeschool, een samenwerkingsverband van Avans Hogeschool en Fontys Hogescholen, ontwikkelt de instelling een nieuwe hogere beroepsopleiding op het terrein van de Rechtswetenschappen. Deze opleiding ontvangt een accreditatie van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie.

De Open Universiteit wil nog meer diensten en producten ontwikkelen en exploiteren voor leven-lang-leren. Daarom start zij met zogenoemde Leven Lang Leren Diensten om mensen en organisaties te ondersteunen bij het op peil houden en verder ontwikkelen van competenties. Bovendien intensiveert de instelling erkenning van verworven competenties (EVC). Activiteiten op dat terrein zijn overigens niet alleen gericht op de eigen studenten, want de instelling stelt haar expertise ook ter beschikking aan andere onderwijsinstellingen.

De Open Universiteit heeft eveneens aspiraties als het gaat om duurzame ontwikkeling. Die krijgen onder meer vorm doordat de instelling partner is van het Regional Centre of Expertise Learning for Sustainable Development Rhine-Meuse, samen met de Hogeschool Zuyd en de KidsLive! Foundation.

Meer informatie over maatschappelijke dienstverlening staat in hoofdstuk 5.

Zakelijke dienstverlening

Diverse organisatieonderdelen van de Open Universiteit werken aan zakelijke dienstverlening. De Business Development Group, die in 2008 in het leven wordt geroepen, ontwikkelt en exploiteert diensten en producten voor leven-lang-leren. Leercentrum LEX BV ontwerpt en faciliteert programma's voor bedrijven en instellingen, bijvoorbeeld over ondernemerschap, beleidsontwikkeling en cultuurverandering. Het Centre for Learning Sciences and Technologies adviseert instellingen over onderwijs-innovatie en verzorgt workshops, presentaties en vernieuwingstrajecten.

Meer informatie over zakelijke dienstverlening staat in hoofdstuk 6.

Samenwerking

Samenwerking met nationale en internationale partners krijgt in toenemende mate een structureel karakter. Samenwerken in netwerken en allianties, met universiteiten, hogescholen, bedrijven en overheid, is voor de Open Universiteit immers van levensbelang. De instelling besteedt daarom ook in 2008 weer veel aandacht aan opbouw van nieuwe relaties en uitbouw van bestaande samenwerkingsverbanden voor onderwijs, onderzoek en innovatie. Waar mogelijk krijgt samenwerking vorm in een partnership of strategische alliantie, hetgeen al van toepassing is op de relatie met instellingen zoals Teleac/NOT, Fontys Hogescholen, de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden en Maastricht School of Management. Met hogescholen en universiteiten in en buiten Nederland werkt de instelling samen op het gebied van onderwijs en onderzoek. Ook voor de innovatie van onderwijs werkt de Open Universiteit samen met andere universiteiten en met hogescholen, bij voorkeur binnen platforms zoals de Stichting SURF.

Samenwerking kan ook betrekking hebben op bundeling van expertise. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de intentieverklaring die eind 2008 ondertekend wordt door verzekeraar Loyalis en de Open Universiteit. Beide instellingen gaan werkgevers adviseren over personeelsbeleid.

De Open Universiteit richt haar aandacht ook op samenwerking met instellingen en organisaties rond de hoofdvesting. Die samenwerking betreft onder meer onderwijs en bijdragen aan de oplossing van regionale maatschappelijke vraagstukken. Het gaat onder andere om samenwerking met de Hogeschool Zuyd en instellingen voor vmbo en mbo, zoals het Arcus College en de Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg. De Colleges van

bestuur slaan in het verslagjaar de handen ineen om een duurzame onderwijscampus Parkstad Limburg te realiseren.

Meer informatie over samenwerking staat in hoofdstuk 2 tot en met 9.

Vooruitblik

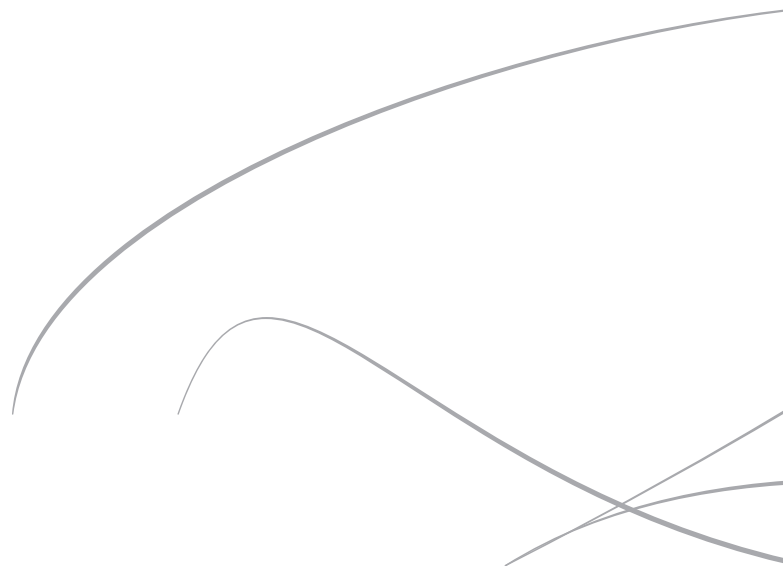
Ook in 2009 werkt de Open Universiteit onverminderd aan de kwaliteit van haar wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, en aan de kwaliteit van dienstverlening aan studenten. Daartoe continueert de Open Universiteit het Instellingsbreed Programma Onderwijs, zodat het onderwijs eind 2009 kwalitatief hoogstaand is, flexibel, open en webgestuurd. Onderzoek naar leven-lang-leren wordt in toenemende mate geconcentreerd in het Netherlands Laboratory voor Lifelong Learning. Facultair onderzoek waarborgt ook komend jaar de accreditatie van opleidingen. Om studenten optimaal van dienst te zijn en met hen een sterkere band te ontwikkelen, vervolgt de instelling het project De student meer centraal. Op grond van inzichten en bevindingen uit 2008 werkt de instelling in 2009 aan verdere verbetering van dienstverlening en binding. Bovendien introduceert de Open Universiteit in 2009 een open bachelorprogramma.

Leven-lang-leren blijft een bijzonder en belangrijk speerpunt. Nationaal en internationaal ontwikkelt de Open Universiteit daarvoor steeds meer onderwijs en diensten. In 2009 onderzoekt de instelling verder of zij 'open educational resources' op brede schaal en bedrijfseconomisch verantwoord kan opnemen in haar onderwijs. De Business Development Group werkt ook in 2009 voor en met andere organisaties aan ontwikkeling en exploitatie van diensten voor leven-lang-leren. Het Centre for Learning Sciences and Technologies continueert de Leven Lang Leren Diensten die mensen en organisaties ondersteunen bij het op peil houden en verder ontwikkelen van competenties. De Open Universiteit levert verder een substantiële bijdrage aan het project Leven Lang Leren Limburg, waarin zij samen met de Hogeschool Zuyd, het Arcus College en Leeuwenborgh Opleidingen werkt aan ontwikkeling van competenties. Datzelfde geldt voor de Zorgacademie Parkstad Limburg, waarin zorgaanbieders en opleiders samenwerken aan de opleiding van personeel voor de zorgsector.

Bijdragen aan uitvoering van het ministeriële lerarenbeleid blijft eveneens een cruciaal speerpunt. Het Ruud de Moor Centrum draagt bij aan bestrijding van het lerarentekort. Verder profileert de instelling zich in toenemende mate ook als Lerarenuniversiteit, hetgeen bijdraagt aan uitvoering van het 'Actieplan. LeerKracht van Nederland' van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Bovendien is de Open Universiteit in 2009 nauw betrokken bij Wikiwijs, het initiatief van prof. dr. Plasterk, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, om lesmateriaal

online voor iedereen gratis toegankelijk te maken. De instelling stelt haar expertise in 'open educational resources' ter beschikking en samen met Kennisnet neemt zij de leiding van het meerjarige project op zich.

Voor internationalisering ontwikkelt de Open Universiteit in 2009 nieuw beleid en de samenwerking met Europese open universiteiten wordt uitgebreid.

2

h o o f d s t u k t w e e

Onderwijs en studenten

De Open Universiteit Nederland heeft zes faculteiten en het CELSTEC Education and Training Institute die in totaal zes bacheloropleidingen en tien masteropleidingen aanbieden. Studenten kunnen zich ook inschrijven voor een of meer cursussen die deel uitmaken van de opleidingen. Hiernaast heeft de Open Universiteit een aantal korte programma's in haar aanbod. Een deel daarvan verzorgt de instelling in samenwerking met Nederlandse hogescholen.

Aanbod

Visitatie en accreditatie

De bacheloropleiding en de masteropleiding van de faculteit Informatica zijn in 2008 opnieuw geaccrediteerd door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie. Naar aanleiding daarvan neemt de faculteit een aantal maatregelen. De samenwerking met zusteruniversiteiten is verder uitgebreid. De tweede facultaire promovendus is in 2008 gestart, een derde facultaire promovendus wordt geworven. Bovendien start een aantal buitenpromovendi met onderzoek dat door de faculteit begeleid wordt. De faculteit trekt verder een hoogleraar softwaretechnologie aan. Het aantal onderzoeksprojecten is aanzienlijk uitgebreid. De masteropleiding Computer Science bevat nu modules Capita selecta thema over onderzoek van de faculteit. De faculteit heeft een Strategieadviesraad in het leven geroepen, die erop toeziet dat het curriculum afgestemd is op de ontwikkelingen in het beroepsveld, de wetenschappelijke wereld en het onderwijs van zusterinstellingen.

Kwaliteitszorg

Om de tevredenheid van klanten en hun mening over de kwaliteit van het onderwijs te peilen, voert de Open Universiteit ook in 2008 twee keer de online-enquête Studentinzicht uit. In het verslagjaar raadpleegt de instelling in totaal bijna vierduizend informatieaanvragers, nieuwe studenten, ervaren studenten en studenten die uitstromen. Naast algemene vragen over de Open Universiteit en studeren bij de Open Universiteit, beantwoorden zij specifieke vragen over de website en de begeleiding. De resultaten gebruikt de instelling om haar beleid te evalueren en te verbeteren, en als basis voor nieuw beleid. In 2009 beslist de instelling over de manier waarop zij de resultaten kan bespreken met informatiegevers. Hiernaast kent de instelling het Signalerend Evaluatie Instrument. Dit is een enquête met onder meer vragen over de kwaliteit van een cursus, de studielast en de begeleiding. Deze vragenlijst ontvangen studenten binnen één week nadat zij tentamen hebben gedaan. Op deze wijze evalueren de faculteiten en het instituut CELSTEC Education and Training hun cursussen.

Nieuwe en vernieuwde opleidingen en cursussen

In het verslagjaar verbeteren faculteiten en het instituut CELSTEC Education and Training hun onderwijs, exploiteren nieuwe cursussen en reviseren cursussen. Bovendien worden er nieuwe gratis cursussen ('open educational resources') gemaakt. Een overzicht staat in bijlage 1.

De faculteit Cultuurwetenschappen introduceert in het bachelorprogramma drie nieuwe cursussen waarin zij afstandsonderwijs en contactonderwijs combineert. Op die manier wil de faculteit het bachelorprogramma aantrekkelijker, breder en gevarieerder maken, meer binding met studenten bereiken, de doorstroom bevorderen en een betere verhouding behalen tussen kosten en baten. Aan de bacheloropleiding zijn twee geheel nieuwe cursussen toegevoegd en drie bachelorcursussen zijn ingrijpend gereviseerd. In de masteropleiding introduceert de faculteit één nieuwe module. De faculteit start in het verslagjaar met voorbereidingen voor de nieuwe inrichting van de masteropleiding, zodat die nog meer ingebed is in onderzoek van de staf. De opzet van een open bacheloropleiding is nagenoeg afgerond. Daardoor kunnen eerder behaalde studieresultaten van andere opleidingen ingebracht worden in de (open) bachelor Cultuurwetenschappen. Verder vordert de faculteit met het creëren van een aanbod naast de academische opleidingen, met name over genealogie en erfgoed.

De faculteit Informatica past in de masteropleiding Computer Science het proces rondom competentieontwikkeling aan. Die aanpassing vloeit voort uit de resultaten van een enquête onder studenten en interviews met docenten. Om plaats te maken voor twee nieuwe mastercursussen wordt de gebonden keuzeruimte teruggebracht van vier naar twee modules. Naast het huidige aanbod wil de faculteit Informatica in 2009 ook eenjarige masteropleidingen aanbieden. Aan de bacheloropleiding Informatica is een geheel nieuwe en verplichte cursus Security en IT toegevoegd. Speciaal voor deze cursus ontwikkelt de faculteit een virtueel laboratorium waarin studenten op veilige wijze op hun pc een computernetwerk simuleren, hierop aanvallen uitvoeren en beveiligingsmaatregelen treffen. Twee basiscursussen van de propedeuse zijn ingrijpend gereviseerd. Aan de postpropedeuse is één nieuwe cursus toegevoegd. De belangrijkste en grootschalige plannen voor komende jaren betreffen ontwikkeling van een nieuwe cursus over webdevelopment, en revisie van de cursus Webcultuur, die grotendeels elektronisch wordt. In het verslagjaar start de faculteit Informatica met Gecertificeerd systeemontwikkelaar, een begeleid kort hoger onderwijsprogramma.

Voor de faculteit Managementwetenschappen is het succes van de premaster Managementwetenschappen aanleiding om ook voor alle andere mastercursussen begeleide varianten aan te bieden. Ongeveer de helft van de studenten die de premaster afrondt, stroomt tegen extra betaling door naar een begeleide variant. In 2008 is ook het Global Distance MBA van start gegaan. Deze opleiding wordt samen met de Maastricht School of Management aangeboden. Tevens is een veldexperiment gestart in samenwerking met BMC. Dat experiment betreft een onderzoek naar de rol van minimodulen in reguliere opleidingen verzorgd door derden. Het experiment wordt in 2009 opgeschaald als aanloop naar commerciële exploitatie van minimodulen.

De faculteit Psychologie stopt in het verslagjaar haar masteropleiding Psychological Research. Uiteraard krijgen studenten de kans deze opleiding te voltooien. De faculteit start in 2008 met ontwikkeling van een derde mastervariant Klinische Psychologie, die in 2009 ingevoerd moet worden. Deze mastervariant vloeit mede voort uit een aanbeveling van de visitatiecommissie Psychologie. Voor de ontwikkeling van een tweejarige variant Klinische Psychologie is samengewerkt met de Katholieke Universiteit Leuven, mede met het oog op erkenning van Nederlandse diploma's in Vlaanderen. Met herstructurering van de bacheloropleiding is de faculteit eveneens begonnen en die wordt in 2009 ingevoerd. Verder start Psychologie met succes het kort hoger onderwijsprogramma Preventiemanager. Bovendien werkt de faculteit in een proef samen met Tempo-Team. Hun uitzendkrachten met een psychologiediploma kunnen de Basisaantekening Psychodiagnostiek behalen bij de faculteit Psychologie.

De faculteit Rechtswetenschappen versterkt in haar opleiding de verbinding met rechtswetenschappelijk onderzoek. In de masteropleiding Nederlands recht zijn twee nieuwe cursussen opgenomen waarin deze versterking tot uiting komt. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de cursus Voorbereiding onderzoek. Studenten voeren zelfstandig een eerste onderzoek uit, ter voorbereiding op hun eindscriptie. Dat onderzoek van studenten is direct gekoppeld aan onderzoek van een faculteitsmedewerker.

Het onderwijsinstituut Onderwijswetenschappen krijgt in het verslagjaar een nieuwe naam: CELSTEC Education and Training Institute. Dit instituut organiseert al het onderwijs van het Centre for Learning Sciences and Technologies, waaronder een masteropleiding Onderwijswetenschappen, trainingen en kort hoger onderwijs. In 2008 zijn in de gebonden keuze twee nieuwe cursussen toegevoegd aan de masteropleiding. Deze cursussen zijn, conform de kwaliteitscyclus van de masteropleiding, toegevoegd op grond van aanbevelingen die gedaan zijn door vertegenwoordigers van het primair, voortgezet, hoger en wetenschappelijk onderwijs en het bedrijfsleven. Naar aanleiding daarvan is ook de ontwikkeling van academische vaardigheden geïnventariseerd. Dit leidt eind 2008 tot implementatie van een competentielijn Academische vaardigheden.

Samenwerking

De faculteit Cultuurwetenschappen concretiseert haar samenwerking met het Koninklijk Nederlands Instituut Rome en de Faculteit der Letteren van de Radboud Universiteit Nijmegen in de nieuwe Zomerschool Roma Caput Mundi, die in het bachelorprogramma is opgenomen. Cultuurwetenschappen continueert haar contacten met de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam, de Nederlandse Defensie Academie en NHTV internationaal hoger onderwijs Breda. De samenwerking met Erfgoed Nederland voor professionalisering van personeel in de erfgoedsector vordert. De faculteit verzorgt bijscholing van docenten Culturele en Kunstzinnige Vorming 1 en 2, kunstgeschiedenis en tekenen van de Stichting Limburgs Voortgezet Onderwijs. Gesprekken met het Nederlands Interuniversitair Kunsthistorisch Instituut over organisatie van zomerscholen en andere activiteiten worden voortgezet.

De faculteit Informatica werkt met de Universiteit Utrecht en de Technische Universiteit Eindhoven aan ontwikkeling van cursusmateriaal, respectievelijk over softwarearchitectuur en architectuur van gedistribueerde systemen. De samenwerking met de Universiteit van Tilburg betreft detachering van een universitair hoofddocent voor afstudeerbegeleiding en ontwikkeling van cursusmateriaal over kunstmatige intelligentie voor games. Voor de Universiteit van Amsterdam verzorgt Informatica deficiëntieonderwijs voor instroom in de Amsterdamse masteropleiding Software Engineering. Met hogescholen werkt de faculteit aan nieuwe opleidingen. Het gaat om de masteropleiding IT Governance in samenwerking met Fontys Hogescholen en de hbo-bachelor Netwerk Open Hogeschool Informatica in samenwerking met Fontys Hogescholen, de Haagse Hogeschool, de Hanzehogeschool Groningen en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Voor de masteropleiding Business Process Management and IT bestaat een samenwerkingsverband met Fontys Hogescholen, de Haagse Hogeschool en de faculteit Managementwetenschappen.

De faculteit Managementwetenschappen werkt bij het aanbieden van onderwijs samen met de Haagse Hogeschool, Fontys Hogescholen, de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden en de Hanzehogeschool Groningen. Voorts worden verschillende onderwijsactiviteiten voorbereid en uitgevoerd met de Maastricht School of Management en er is een samenwerkingsverband met de Moscow State University for Economics, Statistics and Informatics.

De faculteit Natuurwetenschappen is in 2008 actief in de Vereniging van milieuprofessionals en de stichting Duurzaam Hoger Onderwijs, een samenwerkingsverband van Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs. Sinds najaar 2008 levert de faculteit de vice-voorzitter en de secretaris voor de Interuniversitaire Commissie Milieuwetenschappen, een disciplineoverlegorgaan van de

VSNU. In het verslagjaar werkt Natuurwetenschappen voor het Ruud de Moor Centrum aan de ontwikkeling van kennisbanken voor scheikunde, biologie en natuurkunde. De kennisbank voor natuurkunde is ontwikkeld in samenwerking met de Technische Universiteit Eindhoven. Samen met adviesbureau Ecofys en de Universiteit Utrecht biedt de faculteit de cursus Energy Analysis aan. Ecofys biedt die cursus aan buitenlandse medewerkers en de Universiteit Utrecht aan masterstudenten. De faculteit heeft elektronische inschrijving mogelijk gemaakt voor niet-Nederlandssprekende cursisten van de cursus Energy Analysis, waarmee met succes een nieuwe doelgroep aangeboord is. Voor medewerkers van Senter Novem komt er bij deze cursus een studietraject.

De faculteit Psychologie werkt in 2008 intensief samen met de faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Leuven, om gezamenlijk een tweejarige masteropleiding Klinische Psychologie op te zetten. Verder leggen de faculteit Psychologie en het Centre for Learning Sciences and Technologies contact met de Moscow City University of Psychology and Education. Over en weer zijn werkbezoeken afgelegd om onderwijsmethoden, didactische technieken en cursorisch materiaal over te nemen. De universiteit heeft ook kennisgemaakt met de masteropleiding Psychology - variant Gezondheidspsychologie en hoopt die te kunnen gaan ontwikkelen in samenwerking met de Open Universiteit.

De faculteit Rechtswetenschappen werkt met de Juridische Hogeschool Avans-Fontys verder aan een nieuwe hogere beroepsopleiding Rechten. In 2008 zijn de eerste twee leerjaren gerealiseerd en er is een proeftraject gestart met een beperkt aantal studenten. De opleiding start in 2009. Met de Universiteit Utrecht en de Juridische Hogeschool Avans-Fontys ontwikkelt de faculteit Schakelzone Recht. Dat is een algemeen schakelprogramma voor rechtenstudenten van hogere beroepsopleidingen die willen doorstromen naar een universitaire masteropleiding Nederlands recht. Begin 2009 start dit schakelprogramma, waarvoor de partners subsidie ontvangen van het Nationaal Actieprogramma Elektronische Snelwegen van het Ministerie van Economische Zaken. Met de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en de Haagse Hogeschool werkt de faculteit samen voor een schakelprogramma naar haar opleiding Nederlands recht. De faculteit participeert verder in het Amsterdam Centre for Insurance Studies van de Universiteit van Amsterdam en de Stichting RechtenOnline. In die stichting werken alle juridische faculteiten en enkele hogescholen samen aan e-learning. Rechtswetenschappen levert de voorzitter. De faculteit schrijft in 2008 ook enkele adviesrapporten voor NOC*NSF.

Het CELSTEC Education and Training Institute continueert in 2008 de samenwerking met Fontys Hogescholen, de KPC Groep en het Koning Willem I College. Met Iselinge Hogeschool is een aanbod ontwikkeld voor excellente pabo-studenten die zich al tijdens hun studie willen

verdiepen in academische vaardigheden. De eerste studenten worden in 2009 verwacht.

Innovatie

De Open Universiteit continueert in 2008 het Instellingsbreed Programma Onderwijs. Daarin werken faculteiten en andere organisatieonderdelen aan verdere kwaliteitsverbetering en innovatie van het onderwijs. In het verslagjaar omvat dit Programma zes programmalijnen, en in totaal zeventien projecten waarvan er vijf worden afgerond. Binnen de programmalijn Elektronische leeromgeving is gewerkt aan één elektronische leeromgeving, Studienet, waar studenten alle informatie en faciliteiten vinden die nodig zijn voor de studie. Deze leeromgeving heeft Blackboard als kern en is in het verslagjaar geïmplementeerd. Hiernaast formuleert de instelling een visie op haar elektronische leeromgeving van de toekomst. Die zal over een aantal jaren integraal onderdeel zijn van de persoonlijke digitale leer- en werkomgeving van studenten en medewerkers. Bovendien is geïnventariseerd welke applicaties ondergebracht moeten worden in de centrale elektronische leeromgeving. De programmalijn Begeleiding is gericht op vormgeving en invoering van synchrone onlinebegeleiding in een virtuele klas. In het verslagjaar zijn er onder meer ruim twintig pilots uitgevoerd om ervaring op te doen met deze vorm van onlinebegeleiding. De faculteiten Informatica en Natuurwetenschappen maken sinds het najaar systematisch gebruik van de virtuele klas. Verdere implementatie vindt plaats in 2009. Activiteiten binnen de programmalijn Toetsing leiden in het verslagjaar tot succesvolle afname van de eerste computergebaseerde tentamens. Verder is gewerkt aan de innovatie van tentamens. Binnen de programmalijn Kwaliteitszorg is allereerst gewerkt aan optimalisatie van de erkenning van verworven competenties. Ten tweede is een systematiek ontwikkeld voor de berekening van studierendement. Verder wordt er twee keer een enquête onder studenten gehouden, de Basiskwalificatie Onderwijs is geïmplementeerd, via het intranet van de instelling komen documenten beschikbaar over kwaliteitszorg en het Signalerend Evaluatie Instrument voor evaluatie van cursussen is verbeterd. In de programmalijn Materiaalontwikkeling zijn activiteiten ontplooid die leiden tot een sterke toename van ontwikkeling, opslag en beheer van multimedia, en er is gewerkt aan ontwikkeling van flexibel uitleverbare digitale onderwijsmaterialen. De programmalijn Onderwijsconcept levert in nauwe samenwerking met de faculteiten een verdere uitwerking op van het instellingsbrede onderwijsconcept dat de Open Universiteit in de komende jaren wil hanteren.

De faculteit Cultuurwetenschappen participeert in pilots voor onlinebegeleiding en onlinetentaminering en past de resultaten toe.

Voor een aantal cursussen heeft de faculteit Informatica onlinebegeleiding gestart of uitgebreid. In plaats van bijeenkomsten in studiecentra is aan studenten de mogelijkheid geboden online een sessie te volgen, waarin theorie uit cursussen wordt behandeld, vragen worden beantwoord en opdrachten worden gemaakt. Door onlinebegeleiding hoeven studenten en docenten veel minder te reizen. Gezocht wordt naar optimale werkwijzen die passen bij de verschillende omstandigheden. In extern gefinancierde projecten zijn instrumenten ontwikkeld voor geautomatiseerde feedback. Die instrumenten kunnen gebruikt worden om studenten feedback te geven als ze opdrachten maken. Aan de ontwikkeling van deze instrumenten is onderzoek gekoppeld, waaruit blijkt dat in goed gestructureerde domeinen geautomatiseerde feedback inderdaad bruikbaar is. Op kleine schaal is er gebruik van gemaakt. Informatica participeert in het SURF-project Nationale Kennisbank Basisvaardigheden Wiskunde 2.

In 2008 heeft de faculteit Managementwetenschappen als eerste het bachelormentoraat ingevoerd. Dat bestaat uit een samenhangend geheel van maatregelen waarbij studenten benaderd worden met e-mails of door studieadviseurs. De faculteit Managementwetenschappen stimuleert de productie van film en video die gebruikt kunnen worden in reguliere cursussen.

De faculteit Natuurwetenschappen continueert in 2008 haar experiment met een virtuele klas. Hierin krijgen studenten synchrone onlinebegeleiding bij de cursussen Evolutie en Scheikunde. Door samenwerking met andere faculteiten is meer ervaring opgedaan met onlinebegeleiding en onlinewerkvormen. Deelname aan het SURF-project Efficiënte Methodiek voor ERvaringsgericht Onderwijs is afgerond. De ontwikkelde webgebaseerde, multimediale en interactieve casestudies zijn opgenomen in de nieuwe cursus Omgevingsbeleid: analyse, evaluatie, ontwerp. Als vervolg op dit project start het SURF-project Skills Labs: hoogwaardige e-practica Water Management. De faculteit werkt in dit project aan ontwikkeling van vier cases over watermanagement. De overige deelnemers zijn het Centre for Learning Sciences and Technologies (penvoerder), de faculteit Managementwetenschappen, de Hogeschool Zeeland en het Kennis Netwerk Delta Water.

De faculteit Psychologie werkt aan verdere ontwikkeling van het virtueel laboratorium. Psychologie brengt haar inmiddels verworven inzichten in het gebruik van Moodle als digitale leer- en werkomgeving in, en draagt substantieel bij aan ontwikkeling van geïntegreerde werkprocessen. Doel is betere afstemming en een creatievere aanpak, door docenten, vormgevers, software-engineers en redacteuren in één team cursussen te laten ontwikkelen.

De faculteit Rechtswetenschappen werkt op verschillende vlakken aan de verdere ontwikkeling van haar digitale onderwijs. In HBO-Rechten vormen cursussites de logistieke spil van de cursussen. In die opleiding, en incidenteel ook in de wetenschappelijke opleidingen, wordt gebruikgemaakt van de virtuele klas en instructie via multimedia. Bij veel cursussen voor HBO-Rechten, Schakelzone en wetenschappelijke opleidingen zijn interactieve modules ontwikkeld. Er is een experiment uitgevoerd met e-bookreaders en de faculteit ontwikkelt een 'serious game' voor wetgevingssimulatie. Verder start Rechtswetenschappen met de overgang naar online tentamineren. Tijdens de Dag van het onderwijs ontvangt de faculteit voor HBO-Rechten de oorkonde Onderwijsproduct van het jaar.

Internationalisering

De faculteit Cultuurwetenschappen organiseert in 2008 voor de derde keer de Vlaanderendag. Op die dag kunnen Vlaamse studenten discussiëren met de wetenschappelijke staf over studiekelpunten. In het verslagjaar wordt International Course Exchange afgerond, een programma van het Humanities Academic Network van de European Association of Distance Teaching Universities. De faculteit participeert in het nieuwe internationale programma European Portal for International Courses and Services, waarin een website ontwikkeld wordt die alle cursussen over virtuele mobiliteit toegankelijk maakt.

De faculteit Informatica werkt samen met de Universitat Oberta de Catalunya, het Instituto Superior de Ciências do Trabalho e da Empresa en het Free Knowledge Institute aan ontwikkeling van de Free Technology Academy. Dat is een internationaal onderwijsprogramma over vrije software en open standaarden en het zal in verschillende landen worden aangeboden. Bilaterale akkoorden leiden ertoe dat modules die in het ene land zijn gevolgd gegarandeerd inpasbaar zijn in het studieprogramma van de andere deelnemende landen. De Europese Unie verleent financiële steun aan dit programma.

De faculteit Managementwetenschappen participeert met partners uit Slovenië, Tsjechië en Finland in het project More Virtual Mobility van de European Association of Distance Teaching Universities. In 2008 heeft een aantal studenten van de faculteit deelgenomen aan een pilot, samen met studenten uit Estland en Polen.

Ook in 2008 verzorgt de faculteit Natuurwetenschappen met universiteiten in twaalf landen het European Virtual Seminar on Sustainable Development. De Virtual Campus for a Sustainable Europe wordt in het verslagjaar gecontinueerd. De faculteit is één van de tien Europese partners in het tweejarige project Cross Sector Virtual Mobility. Met E-Avantis, de Hogeschool Zuyd, het Regional Centre of Expertise Learning for Sustainable Development Rhine-Meuse en Ecofys werkt de faculteit aan de korte

postgraduate-opleiding Energy Academy. Het in 2006 gestarte initiatief voor ontwikkeling van een masteropleiding Water is uitgebouwd tot een samenwerkingsproject met financiering van INTERREG III, een Europees programma voor grensoverschrijdende samenwerking. Het INTERREG III-project Master of Science in Watermanagement is in 2008 afgerond. Daarnaast worden de mogelijkheden voor samenwerking onderzocht in het project Internalization of water literacy among school-aged children using participatory film as the media. Natuurwetenschappen is actief in het grensoverschrijdend platform Energy Hills. Een actieve rol vervult de faculteit ook in de Task Force on Sustainable Development van de European Association of Distance Teaching Universities. Bij het Regional Centre of Expertise Learning for Sustainable Development Rhine-Meuse heeft Natuurwetenschappen zitting in de Strategische adviesraad, zij werkt samen met andere Regional Centres of Expertise en is lid van de internationale Committee of Peers.

De faculteit Rechtswetenschappen organiseert in 2008 in Madrid een Summerschool on Law, samen met de FernUniversität en de Universidad Nacional de Educación a Distancia. De Europese Unie verleent hiervoor subsidie op grond van haar Socrates Intensive Programme. Ook in 2009 wordt een Summerschool georganiseerd en dan zal de Open Universiteit gastvrouw zijn. Een aantal medewerkers is internationaal actief als adviseur of onderzoeker, onder andere voor de regering van de Verenigde Arabische Emiraten en voor de Raad van Europa.

Maatwerk

De faculteit Informatica verzorgt opnieuw onderwijs voor de voorziening tot samenwerking Politie Nederland. Circa twintig medewerkers volgen een bacheloropleiding Informatica, circa zes medewerkers een masteropleiding Computer Science. In samenwerking met de faculteit Managementwetenschappen verzorgt Informatica voor circa twintig medewerkers de masteropleiding Business Process Management and IT. Verder verzorgt de faculteit in 2008 voor deze organisatie twee programma's voor kort hoger onderwijs, te weten Gecertificeerd softwarearchitect en Gecertificeerd Javaprogrammeur. Daarnaast zijn er werknemers die diverse losse cursussen bestuderen. Bovendien start de faculteit Informatica in het verslagjaar drie programma's voor kort hoger onderwijs op basis van open inschrijvingen. Medewerkers van verschillende bedrijven volgen Gecertificeerd softwarearchitect (29 deelnemers), Gecertificeerd Javaprogrammeur (17 deelnemers) en Gecertificeerd systeemontwikkelaar (7 deelnemers).

De faculteit Managementwetenschappen biedt twee masteropleidingen aan, in samenwerking met enkele instellingen voor hoger beroepsonderwijs. Deze opleidingen trekken jaarlijks vijftig studenten. Daarnaast biedt de faculteit de postinitiële masteropleiding Financial Controller aan. Die opleiding is in het verslagjaar

vernieuwd en kent een instroom van ongeveer zestig studenten. Kort hoger onderwijs verzorgt de faculteit in 2008 voor ongeveer 75 studenten. Tot slot is in samenwerking met Insights International een MBA ontwikkeld voor projectmanagers.

Voor de Politie Zuid-Holland-Zuid vervaardigt en actualiseert de faculteit Rechtswetenschappen diverse readers Basisbevoegdheden en zij ondersteunt een itembank voor onlinetoetsing. Aan de Algemene Inspectiedienst levert de faculteit tentamenvragen en cursussen. Voor verzekeraar Obvion worden cursusmaterialen en tentamens verzorgd.

Commissie voor de examens

De Open Universiteit Nederland heeft één centrale examencommissie voor al haar opleidingen. Deze Commissie bestaat uit docenten van de wetenschappelijke opleidingen, namens elke faculteit één. Uit haar midden kiest de Commissie een voorzitter en secretaris. De taken en bevoegdheden van de Commissie liggen met name op het vlak van kwaliteitszorg en organisatie van tentaminering, diplomering en besluitvorming inzake vrijstellingen en toelating tot masteropleidingen. De Commissie houdt toezicht op de uitvoering van genoemde taken door de sector Onderwijs en examens. In haar werkzaamheden wordt de Commissie ondersteund door een jurist. De omvang van de ondersteuning is een punt van zorg dat ook in 2009 aandacht verdient. Najaar 2008 is een nieuwe Commissie benoemd, wederom voor een periode van twee jaar. De samenstelling van de Commissie is nauwelijks gewijzigd, slechts voor één faculteit treedt een nieuwe vertegenwoordiger aan. De voorzitter en secretaris zijn herkozen.

In het verslagjaar buigt de Commissie zich over het opstellen van een handboek kwaliteitszorg met documenten, procedures en formats voor al haar taken. Dit handboek wordt in 2009 afgerond.

Het project Computerbased toetsen en de kwaliteitszorg voor deze vorm van toetsen is meerdere malen aan de orde geweest. De Commissie is nauw betrokken bij de pilots met het toetsysteem Questionmark Perception, die gestart zijn in het najaar. In dit verband heeft de Commissie zich ook gebogen over herziening van de norm inzake de minimale omvang van itembanken. De norm voor systaminering kan volgens de Commissie bij computergebaseerd toetsen verlaagd worden.

De tentaminering van bijzondere doelgroepen is op onderdelen aangepast. Zo is gestart met een nieuwe intakeprocedure voor studenten die een functiebeperking hebben. In nauw overleg met de betreffende projectgroep is gewerkt aan een gestandaardiseerde intakevorm, waarbij direct bij aanvang van de studie een compleet beeld gevormd wordt van de mogelijkheden die een student heeft als het gaat om deelname aan tentamens. Voor studenten in detentie is het inzagebeleid versoepeld.

In 2008 is de vraag aan de orde geweest of geheimhouding van tentamens op grotere schaal toegestaan moet worden. Enkele faculteiten blijken hier om uiteenlopende redenen nadrukkelijk behoefte aan te hebben. Op dit terrein is de Commissie vanwege kwaliteitsbewaking altijd terughoudend geweest. Met de faculteiten Informatica en Psychologie zijn hierover concrete afspraken gemaakt. De faculteit Psychologie doet tevens onderzoek naar de effecten van verruiming van geheimhouding, waaronder de gevolgen voor de kwaliteit van de tentamens, het aantal inzagen en beroepszaken. Vanwege de invoering van computergebaseerd toetsen krijgt deze discussie een vervolg in 2009.

In het verslagjaar zijn de eerste ervaringen opgedaan met erkenning van verworven competenties. De belangstelling voor die erkenning is niet zo groot als verwacht. In 2008 is tevens een discussie gevoerd over erkenning van verworven competenties bij toelating tot de masteropleiding, respectievelijk in de masteropleiding.

Voorts buigt de Commissie zich over een nieuwe regeling inzake de vrije opleidingen, hetgeen in 2009 uitmondt in invoering van de Open bachelor.

Aan de Commissie is advies gevraagd over het onderwijsconcept, de Onderwijs- en examenregeling, het project De student meer centraal en projecten voor commerciële varianten van opleidingen.

Resultaten

Studenten en modulenaafzet*

Gedurende het verslagjaar hebben 26.352 studenten de beschikking over inschrijvingsrechten. In 2008 begroet de instelling 5.954 nieuwe studenten.

In het verslagjaar behoren 9.798 studenten (37 procent) tot de categorie tweedekansstudenten. Een tweedekansstudent is iemand die niet eerder een hogere beroepsopleiding of wetenschappelijke opleiding heeft voltooid. Studenten aan Belgische studiecentra worden hierbij buiten beschouwing gelaten.

De modulenaafzet is in 2008 ongeveer 4,5 procent lager dan in 2007.

	2008	2007
totaal aantal modulen	45.855	47.969
faculteit Cultuurwetenschappen	5.447	6.067
faculteit Informatica	2.945	3.381
faculteit Managementwetenschappen	10.691	11.780
faculteit Natuurwetenschappen	1.877	1.696
faculteit Psychologie	14.889	14.672
faculteit Rechtswetenschappen	9.197	9.741
CELSTEC Education and Training Institute	809	632

**Studenten: het aantal personen dat van 1 januari tot en met 31 december 2008 inschrijvingsrechten heeft. Deze definitie is ook gebruikt voor tweedekansstudenten.
Modulenaafzet: het aantal verkochte modulen in 2008.*

Getuigschriften

In 2008 reikt de Open Universiteit 490 wo-getuigschriften en 471 propedeusegetuigschriften uit, totaal 961 getuigschriften.

	2008	2007	2006	2005
wo-getuigschriften				
totaal	490	869	592	463
tweedekansstudenten	162	226	164	121
propedeusegetuigschriften-uit				
totaal	471	690	858	592
tweedekansstudenten	160	224	249	220

In 2008 worden 216 bachelorgetuigschriften uitgereikt. Het aantal uitgereikte mastergetuigschriften bedraagt in het verslagjaar 269.

	propedeusegetuigschriften	wo-getuigschriften ongedeelde opleidingen	getuigschriften bacheloropleidingen	getuigschriften masteropleidingen
faculteit Cultuurwetenschappen	76	-	22	25
faculteit Informatica	32	1	19	4
faculteit Managementwetenschappen	8	1	13	119
faculteit Natuurwetenschappen	33	-	17	10
faculteit Psychologie	156	2	81	69
faculteit Rechtswetenschappen	166	1	64	41
CELSTEC Education and TrainingInstitute	-	-	-	1
totaal	471	5*	216	269

**Inclusief één vrij wo-getuigschrift*

De Open Universiteit reikt in het verslagjaar propedeusegetuigschriften uit aan 160 tweedekansstudenten. In 2008 ontvangt één tweedekansstudent een wo-getuigschrift ongedeelde opleiding. Bachelorgetuigschriften worden in 2008 uitgereikt aan 85 tweedekansstudenten. Mastergetuigschriften reikt de instelling in 2008 uit aan 76 tweedekansstudenten.

	propedeusegetuigschriften	wo-getuigschriften ongedeelde opleidingen	getuigschriften bacheloropleidingen	getuigschriften masteropleidingen
faculteit Cultuurwetenschappen	24	-	10	11
faculteit Informatica	7	-	6	2
faculteit Managementwetenschappen	4	-	11	13
faculteit Natuurwetenschappen	3	-	1	2
faculteit Psychologie	45	1	32	26
faculteit Rechtswetenschappen	77	-	25	22
totaal	160	1	85	76

Studenten

Werving

De Open Universiteit voert een actief wervingsbeleid dat gericht is op mensen vanaf achttien jaar. Gedurende vier perioden in het jaar werft de instelling nieuwe studenten door landelijke en productgerichte campagnes. In juni vindt de Open Dag plaats in de Nederlandse studiecentra en steunpunten. Daar kunnen belangstellenden terecht voor workshops, interessante lezingen van onder anderen topsporters en voor informatie over studeren aan de Open Universiteit. De instelling is aanwezig op grote, landelijke en regionale (onderwijs)beurzen en (onderwijs)evenementen. Er vindt een forse uitbreiding plaats van vermeldingen in mastergidsen en opleidingsgidsen en op websites met een opleidingsaanbod. De website wordt voortdurend geoptimaliseerd. Het studieaanbod op www.ou.nl is toegankelijker gemaakt door het centraal te plaatsen op de homepage. De instelling werkt in 2008 verder aan algehele vernieuwing van haar website. De databases belangstellendenregistratie (informatie-aanvragers, Studietest, onlinegame) gebruikt de Open Universiteit zeer intensief voor (follow-up)campagnes. De webvertising met Google Adwords wordt steeds professioneler en optimaler benut. Er is een website voor het masteraanbod ontwikkeld. De faculteit Managementwetenschappen krijgt voor haar aanbod een eigen portaal en Studietest. Sinds het najaar kunnen bezoekers van de website via de knop Direct contact onmiddellijk een vraag stellen of melden dat zij gebeld willen worden. De doorstroom krijgt in het verslagjaar veel aandacht. Zo ontvangen studenten met verlopen inschrijfrechten een aanbod om zich tegen een aantrekkelijk tarief in te schrijven voor extra tentamenkansen of een tentamenpakket. Deze e-mailcampagne heeft een succesvol telefonisch vervolg gekregen.

Voorlichting en advisering

Veel relevante informatie voor studenten is opgenomen in de elektronische vraagbaak van de afdeling Service en informatie, frontoffice voor studenten, zodat studenten op talrijke vragen snel een adequaat antwoord kunnen vinden. De studiecentra nemen de telefonische bereikbaarheid over tijdens een aantal doordeweekse avonden en op zaterdagochtend. Voor individuele, specifieke voorlichting en advisering kunnen studenten terecht bij de sector Onderwijs en examens die fungeert als backoffice. Studenten kunnen hun actuele en persoonlijke studiepad raadplegen in het digitale studieresultatenregistratiesysteem. Daarin verwerkt de instelling de jaarlijkse wijzigingen in de Onderwijs- en examenregeling, inschrijvingen en studieresultaten. Het digitale studieresultatenregistratiesysteem biedt studenten eveneens een actueel studie- en besteladvies. Studenten kunnen vanuit het onlinestudiepad nieuwe cursussen bestellen.

Om studenten wegwijs te maken in de tentaminering van de Open Universiteit, organiseert zij ook in 2008 multiple-choice tentamentrainingen. Die voldoen aan een behoefte en worden ook in 2009 aangeboden.

Inschrijving

De Open Universiteit kent geen inschrijvingsbeperking, met uitzondering van de masteropleidingen. Om daarvoor toegelaten te worden, moeten studenten voldoen aan wettelijke toegangseisen. Daarnaast geldt voor een aantal cursussen de eis dat de student specifieke en inhoudelijke voorkennis heeft. Studenten kunnen op elk gewenst moment inschrijven.

Studiecentra en provinciale steunpunten

De Open Universiteit heeft in Nederland twaalf studiecentra en drie provinciale steunpunten. Die dragen bij aan de regionale verankering en zichtbaarheid van de instelling. Alle studiecentra en steunpunten beschikken over elektronische werkplekken, zodat studenten er gebruik kunnen maken van de elektronische leeromgeving van de Open Universiteit. Daarnaast vinden er diverse vormen van tentaminering plaats, voor studenten en voor derden. Studenten kunnen in de studiecentra en steunpunten ook terecht voor spreekuren, mentoraat en begeleiding.

Aangezien persoonlijk contact ook in afstandsonderwijs belangrijk is, zijn de studiecentra en provinciale steunpunten tegelijkertijd een ontmoetingsplaats voor studenten, studiegroepen en studentenverenigingen. Studenten wonen er bijvoorbeeld lezingen bij, workshops en diploma-uitreikingen.

Studiecentra en provinciale steunpunten hebben ook een belangrijke taak in regionale voorlichting. Die vindt plaats in de studiecentra en steunpunten, maar ook tijdens onderwijsbeurzen en andere evenementen.

In 2008 is een start gemaakt met heroriëntatie studiecetra. De Open Universiteit wil een nieuwe richting uit met het decentrale netwerk van studiecetra. Daarvoor zijn vijf redenen. De instelling wil meer en intensievere binding met haar studenten. Verder worden de centra minder bezocht door bachelorstudenten en masterstudenten. Ook het aantal begeleidingsbijeenkomsten daalt. Bovendien vindt de instelling het wenselijk en noodzakelijker om commerciëler te werken en zij wil beter en professioneler gebruikmaken van haar decentrale netwerk. In het laatste kwartaal van 2008 is een heroriëntatieplan uitgewerkt. Na goedkeuring start de implementatie in 2009.

Vlaanderen

Om Vlaamse studenten de gelegenheid te geven een studie op afstand te volgen, werkt de universiteit samen met de Vlaamse overheid. Vlaanderen kent geen hoger afstandsonderwijs dat vergelijkbaar is met het onderwijs van de Open Universiteit. De Vlaamse universiteiten zijn verantwoordelijk voor de exploitatie van het onderwijs. In Vlaanderen zijn er zes studiecetra en het gehele onderwijsaanbod van de Open Universiteit is beschikbaar voor Vlaamse studenten. De uitgereikte certificaten en diploma's worden als Nederlandse diploma's erkend. De Open Universiteit maakt in haar beleid geen onderscheid tussen Vlaamse en Nederlandse studenten. Steeds meer faculteiten organiseren speciale activiteiten voor Vlaamse studenten, zoals de Vlaanderendag van de faculteit Cultuurwetenschappen. Faculteiten werken ook steeds meer samen met Vlaamse onderwijsinstellingen.

Voorzieningen

Voor studenten die melden dat persoonlijke omstandigheden hun studie kunnen beïnvloeden, zorgt de Open Universiteit waar mogelijk voor aanpassingen. In 2008 staan 1.365 studenten ingeschreven bij wie de instelling rekening moet houden met persoonlijke omstandigheden. Het gaat dan bijvoorbeeld om een lichamelijke handicap, psychische problemen, een chronische ziekte of langdurige bedlegerigheid. Een deel van deze studenten maakt gebruik van audio-cd's. Dedicon, een organisatie die informatie toegankelijk maakt voor mensen met een leeshandicap, neemt met behulp van het Digital Audio-based Information System ingesproken teksten op. Voor het afspelen van deze audio-cd's moeten studenten gratis software downloaden of een Daisy-speler aanschaffen. Vaak kunnen zij de kosten daarvan vergoed krijgen, op grond van wettelijke regelingen. Indien gewenst kan het cursusmateriaal ook digitaal aangeleverd worden. Daar is steeds meer vraag naar, gezien het toenemend gebruik van computers met spraak en/of brailleleesregel. Deze studenten kunnen op aanvraag in aanmerking komen voor een aangepast tentamen. In het verslagjaar doet de Open Universiteit onderzoek onder studenten met functiebeperking. Daaruit blijkt dat zij in het algemeen tevreden zijn over de voorzieningen.

Verder wordt duidelijk dat voorlichting en advies voor verbetering vatbaar zijn en dat de procedures niet helder genoeg zijn. Daarom werkt de instelling aan optimale communicatie en procedures in een project waaraan ook twee studenten met een functiebeperking deelnemen. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verleent de instelling subsidie voor deze activiteiten.

De toegang en doorgang zijn vooral in studiecetra en provinciale steunpunten erg belangrijk. Studiecetrum Den Haag is een monumentaal pand, zodat een lift niet toegestaan is. Daardoor zijn de etages beperkt toegankelijk. Er wordt gezocht naar een andere oplossing. Tentamenvoorzieningen zijn echter gelokaliseerd op de begane grond en die is goed toegankelijk.

Wettelijk is vastgelegd dat de Open Universiteit uit eigen middelen een voorziening treft voor minder draagkrachtige studenten. De Kortingsregeling Cursusgeld Open Universiteit geeft een inkomensafhankelijke korting op de cursusprijs van tachtig of vijftig procent. Deze regeling geldt voor studenten die zich inschrijven voor een opleiding, dus voor degenen die een diploma willen halen. De behandeling van aanvragen en van bezwaar- en beroepschriften is in procedures vastgelegd. In 2008 studeren er bij de Open Universiteit 513 studenten met een kortingsregeling, waaronder 287 tweedekansstudenten.

3 hoofdstuk drie

Onderwijsinnovatie

De Open Universiteit Nederland heeft als taak een bijdrage leveren aan de innovatie van het hoger onderwijs. De expertise in onderwijsinnovatie heeft de instelling gebundeld in het Centre for Learning Sciences and Technologies, voorheen Onderwijstechnologisch expertisecentrum. Het centrum houdt zich bezig met onderwijstechnologisch onderzoek en ontwikkeling en implementatie van onderwijstechnologische vernieuwingen. Ook in de faculteiten bevinden zich experts in onderwijsinnovatie. De bijdrage aan de vernieuwing van het hoger onderwijs krijgt voor een deel eveneens vorm door deelname aan projecten van de Stichting SURF.

Het Centre for Learning Sciences and Technologies zoekt naar nieuwe methoden en technologieën die het leren van mensen in diverse contexten kunnen bevorderen. Het centrum deelt de resultaten en helpt organisaties bij toepassing van de resultaten in de praktijk. Daarbij richt dit centrum zich onder andere op verbeterde integratie en intensivering van leren in leven en werken, bevordering van de 'employability' van de beroepsbevolking, ondersteuning van competentieontwikkeling en talentontwikkeling in diverse levensfasen, vernieuwing van assessment-methodieken en het wil beter tegemoet komen aan individuele verschillen en begeleiding van leren verbeteren.

In 2008 zijn de grondslagen gelegd voor het programma Learning Networks for Professional Learning, dat geleid wordt door prof. dr. Peter Sloep. Dit programma bouwt voort op Learning Networks for Lifelong Learning, dat in 2008 beëindigd wordt. De contouren van het nieuwe programma zijn vastgelegd in een extern geëvalueerd programmaplan. Er wordt met name onderzoek gedaan naar de sociale aspecten van leven-lang-leren en er wordt gewerkt aan ontwikkeling van leernetwerken en software-gebaseerde diensten zodat leven-lang-leren vruchtbaar kan plaatsvinden. Het programma kent drie thema's, waarnaar promovendi en stafleden onderzoek doen dat gericht is op toepassingen. Professional Development richt zich op voorwaarden waaraan voldaan moet zijn om in een leernetwerk tot competentieontwikkeling te komen. Professional Communities gaat over de vraag hoe het ontstaan van 'communities' van lerenden in grote, los verbonden leernetwerken te faciliteren is. Learning Network Services onderzoekt welke instrumenten nodig zijn om lerenden in een leernetwerk effectief en efficiënt te laten leren. Financiering vindt plaats met middelen uit de eerste-, tweede- en derdegeldstroom, waarbij de nadruk ligt op financiering door Europese fondsen. In 2008 zijn twee promoties gerealiseerd en er zijn twee promovendi gestart. Promovendi en staf participeren in de nationale School for Information and Knowledge Systems. Die onderzoeksschool stelt per stafid geen eisen aan het aantal publicaties, maar de intern gehanteerde

norm van drie publicaties per fulltime-equivalent wordt ruimschoots gehaald.

Het programma Learning Media start in het najaar van 2008 en staat onder leiding van dr. Wim Westera. Learning Media is gericht op gebruik van bestaande en vooral nieuwe media in onderwijs en voor leren.

Stichting SURF

De Open Universiteit onderhoudt nauwe banden met de Stichting SURF en is betrokken bij diverse projecten van deze stichting. Het Centre for Learning Sciences and Technologies is penvoerder van het project Efficiënte Methodiek voor ERvaringsgericht Onderwijs dat authentieke multimediale casuïstiek combineert met simulatie en 'gaming'. In 2008 is het conform plan afgerond en zijn de eindproducten opgeleverd, te weten een 'serious gaming toolkit', een game-designmethodiek en praktische toepassingen voor milieubeleid, psychologie en opleiding van leraren. Opvolger is het project Skills Labs: hoogwaardige e-practica Water Management, dat werkt aan nieuwe casuïstiek, opschaling en disseminatie.

Europese projecten

De Open Universiteit participeert ook in 2008 in projecten die subsidie ontvangen van de Europese Commissie. Bij het vierjarige project TENCompetence zijn dertien partners uit negen landen betrokken. De Nederlandse partners zijn, naast de Open Universiteit, LogicaCMG, de Stichting SURF en de Universiteit van Amsterdam. De leiding van dit project is in handen van het Centre for Learning Sciences and Technologies. Er wordt een gestandaardiseerde, vrij beschikbare infrastructuur ontwikkeld voor leven-lang-leren en competentieontwikkeling. Het project Metadata for Architectural Contents in Europe brengt grote hoeveelheden bronnen over architectuur samen in één groot reservoir. Daarnaast wordt een raamwerk gemaakt voor diensten zoals zoeken, verwerven, gebruiken en bespreken van e-learningcontent. In 2008 zijn drie nieuwe projecten gehonoreerd en gestart. Het driejarige Europese programma Language Technologies for Lifelong Learning ontwerpt en bouwt een nieuwe generatie diensten voor ontwikkeling van kennis en van individuele en collectieve competenties. Het tweejarige programma idSpace: Tooling of and training for collaborative, distributed, product innovation ontwikkelt een online-omgeving die de collectieve intelligentie van groepen optimaal benut voor ontwerp van innovatieve producten. Het driejarige programma Generic Responsive Adaptive Personalized Learning Environment ontwikkelt adaptieve leerfunctionaliteiten die standaard opgenomen kunnen worden in open-source-leeromgevingen.

In het verslagjaar start het project Interoperable Content for Performance in a Competency-driven Society. Dit project wil gebruik en hergebruik van digitale content bevorderen door betere integratie en betere standaarden. Het Centre for Learning Sciences and Technologies brengt de Open Educational Resources Repository in, en activiteiten voor 'game-based learning'. Het project Sharing digital resources in the teaching education community start eveneens in 2008. Dit maakt contentrepositories toegankelijk voor de opleiding van leraren. De instelling is ook in 2008 partner in het Network of Excellence in Professional Learning, dat een brug slaat tussen fundamenteel onderzoek naar ict en leertechnologieën, en het gebruik daarvan in bedrijfsopleidingen en trainingen. In 2009 start het STELLAR Network of Excellence.

Standaardisering

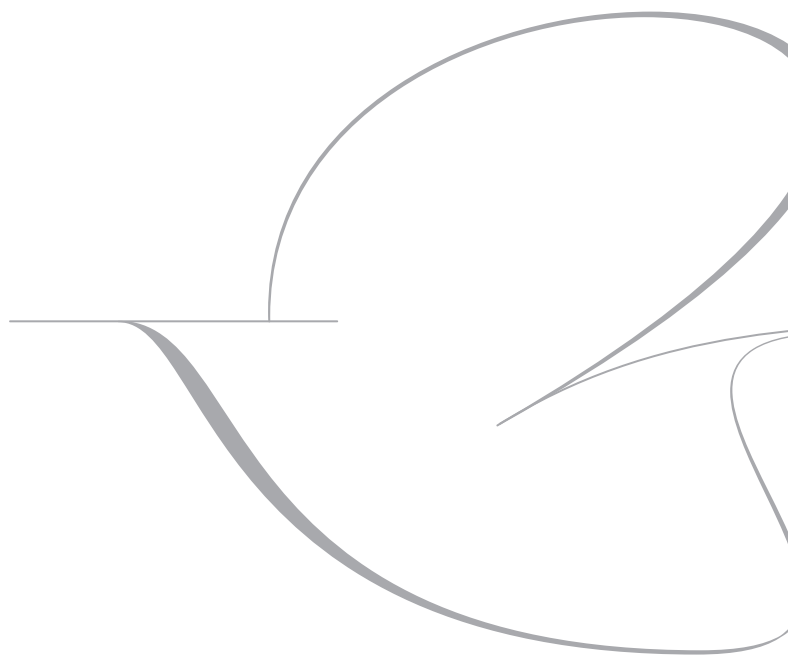
De Open Universiteit participeert in nationale en internationale organisaties voor standaardisering, waaronder het Nederlands Normalisatie-instituut, IMS Global Learning Consortium, European IMS Network en het Information Society Standardization System van het European Committee for Standardization. In nauwe samenwerking met de Stichting SURF en het Joint Information Systems Committee werkt de instelling aan een leerpadspecificatie, een assessmentspecificatie en een service-connectorspecificatie. Ook het Europese project Interoperable Content for Performance in a Competency-driven Society houdt zich bezig met e-learningstandaarden, in het bijzonder met opstelling van een referentiemodel voor hergebruik van content.

Kennis verspreiden

De Open Universiteit besteedt veel aandacht aan verspreiding van kennis, onder andere door de organisatie van conferenties en workshops. In 2008 draagt de instelling bij aan de organisatie van de TENCompetence Winter School 2008 en de European Conference on Technology Enhanced Learning.

Vanzelfsprekend nemen medewerkers deel aan vele wetenschappelijke bijeenkomsten, altijd met bijdragen zoals presentaties, 'keynotes' en teksten voor 'proceedings'. Daarnaast publiceren medewerkers in wetenschappelijke tijdschriften en boeken, zij ronden open specificaties af, en leveren open-sourcesoftware op.

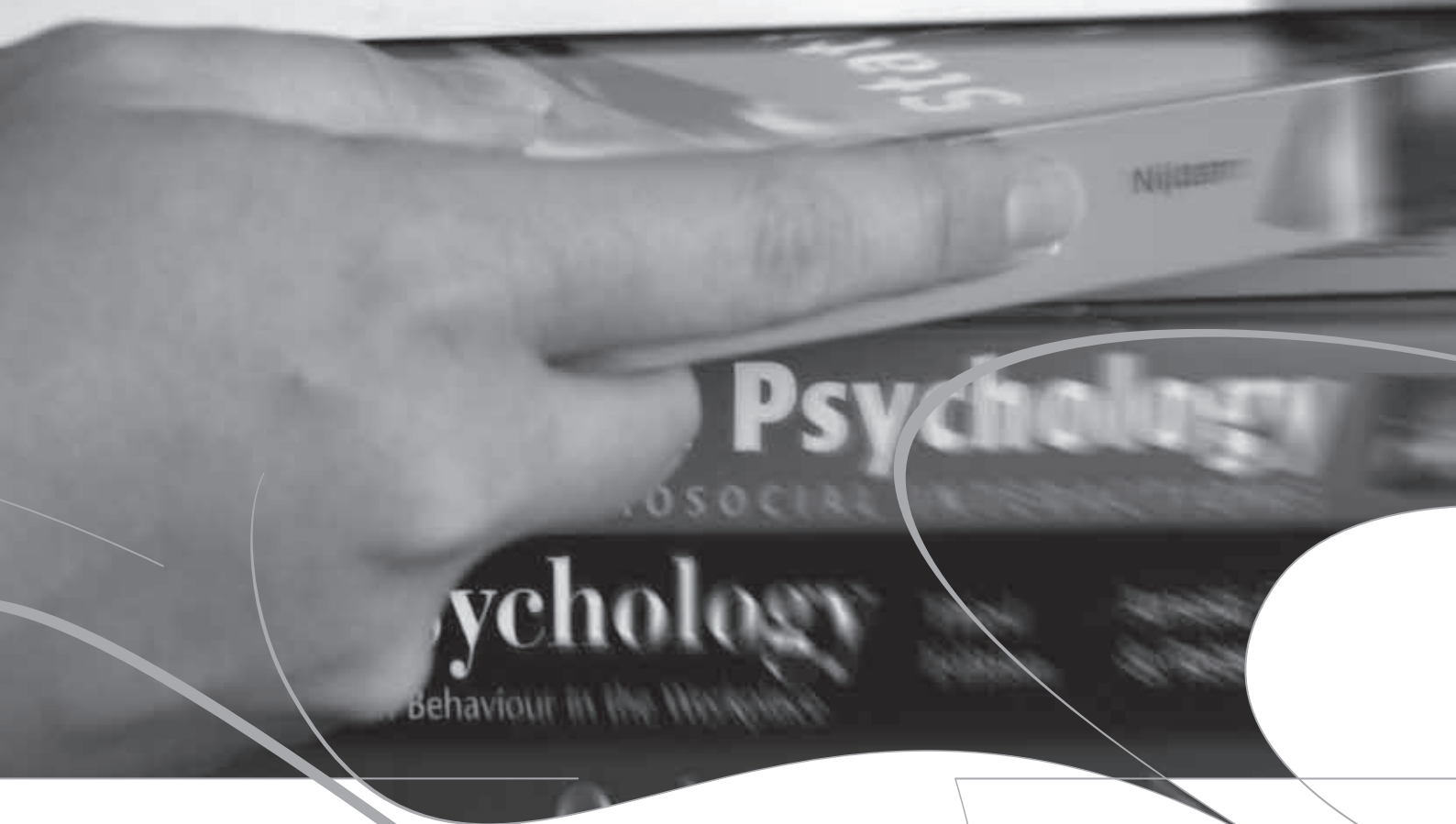
Ook in 2008 brengt de Open Universiteit elk kwartaal het tijdschrift 'OnderwijsInnovatie' uit. Dit periodiek informeert lezers over innovaties in het Nederlandse en Vlaamse hoger onderwijs. Het bevat onder meer nieuws, interviews en achtergrondreportages.

4

hoofdstuk vier

Discovering *Statistics Using SPSS*
SEVENTH EDITION

Onderzoek

De Open Universiteit Nederland heeft een beperkte taak als het gaat om onderzoek naar (afstands)onderwijs. Niettemin is het voor de instelling van groot belang voldoende en kwalitatief goed onderzoek te verrichten. In het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning bundelt de Open Universiteit haar expertise in interdisciplinair onderzoek naar leven-lang-leren. Onderwijstechnologisch onderzoek vindt plaats in het Centre for Learning Sciences and Technologies, vakgebonden onderzoek wordt uitgevoerd door de faculteiten. Het Ruud de Moor Centrum doet onderzoek dat relevant is voor de onderwijspraktijk.

Netherlands Laboratory for Lifelong Learning

Met het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning vestigt de Open Universiteit in Nederland een 'centre of excellence' dat in Europa uniek is. Het instituut verricht onderzoek om kennis over leven-lang-leren te ontwikkelen en maakt die kennis beter toegankelijk voor andere organisaties en voor de Nederlandse kennissamenleving. Daarbij wordt nadrukkelijk gezocht naar samenwerking met externe partners. In 2008 gaat dit instituut een samenwerkingsverband aan met de Universitat Oberta de Catalunya. Begin 2009 volgt een samenwerkingsovereenkomst met de University of Wollongong.

Het onderzoeksprogramma Responsiveness, Flexibility and Sustainability in Lifelong Learning wordt in het najaar vastgesteld door het College van bestuur, na advies van de interne Supervisory Board en de International Expert Group, die in 2008 door het College van bestuur wordt ingesteld. Er zijn vier programmalijnen: Cognition and Instruction, Tools and Guidelines for Learning Networks, Professional and Personal Development en Learning Organisations in the Knowledge Society. De eerste drie programmalijnen omvatten eind 2008 in totaal 35 onderzoeksprojecten. De vierde programmalijn start op 1 januari 2009. Verdere uitbouw vindt plaats in 2009. Dan gaan faculteiten, het Centre for Learning Sciences and Technologies en het Ruud de Moor Centrum in toenemende mate hun onderzoek naar leven-lang-leren onderbrengen in de vier programmalijnen.

In 2008 is de organisatorische inrichting afgerond. Prof. dr. Fred Paas, prof. dr. Peter Sloep en prof. dr. Paul Kirschner zijn benoemd als programmaleider van respectievelijk de eerste, tweede en derde programmalijn. Dr. Marjolein Caniëls wordt op 1 januari 2009 benoemd tot geassocieerd programmaleider van de vierde programmalijn. Prof. dr. Jeroen van Merriënboer is in het verslagjaar opnieuw wetenschappelijk directeur.

De Open Universiteit financiert dit onderzoek met middelen uit de eerstegeldstroom. Met interne matchingmiddelen van de Open Universiteit kan dit instituut veelbelovend onderzoek in de Open Universiteit faciliteren en stimuleren. In het verslagjaar zijn daardoor onder andere twee assistenten in opleiding aangesteld en een postdoctoraal onderzoeker. Verder organiseert het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning in 2008 twee cursussen voor onderzoekers die aan dit instituut verbonden zijn. Een gestructureerd cursusaanbod start in 2009.

In 2008 draagt het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning financieel bij aan het verblijf van twee 'visiting professors', namelijk prof. dr. David Williamson Shaffer van de University of Wisconsin-Madison en dr. Paul Ayres van de University of New South Wales.

In het verslagjaar werkt dit instituut ook aan onderzoek en projectstudies voor andere organisaties, waaronder IVA beleidsonderzoek en advies, de Universiteit Utrecht en de denktank Leven Lang Leren van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Centre for Learning Sciences and Technologies

In het programma Learning and Cognition wordt onder leiding van prof. dr. Fred Paas het onderzoeksprogramma Instructional Design for Open Tasks, Environments and Communities uitgevoerd. Promovendi en stafleden verrichten toepassingsgericht onderwijstechnologisch onderzoek naar open onderwijs voor leven-lang-leren. Er zijn drie zwaartepunten: domeinspecifieke competentieontwikkeling, begeleiding en ondersteuning, en beoordeling van complex gedrag. De onderzoeken worden gefinancierd met middelen uit de eerste-, tweede- en derdegeldstroom. Er worden in 2008 vijf projecten afgerond met een promotie en drie promoties gaan van start. Eén daarvan wordt gefinancierd met middelen uit de eerstegeldstroom, de andere twee met middelen uit de derdegeldstroom.

Het onderzoeksprogramma is ondergebracht in de nationale onderzoeksschool Interuniversitair Centrum voor Onderwijskundig Onderzoek. In 2008 wordt het criterium van drie wetenschappelijke publicaties per fulltime-equivalent, erkend door de onderzoeksschool, ruimschoots overtroffen. Circa 10 fulltime-equivalent leveren 52 wetenschappelijke publicaties op. De output van het onderzoeksprogramma heeft al jaren een stabiel hoog niveau. In 2009 staat verdere kwaliteitsverbetering centraal.

Het oordeel van de Quality Assurance Netherlands Universities wordt in 2008 bekend. Van de twintig gevisiteerde programma's eindigt het onderzoeksprogramma op de tweede plaats. Het krijgt excellente scores voor 'quality' en 'viability' en zeer goede scores voor 'productivity' en 'relevance'.

In 2008 honoreert het Centre for Learning Sciences and Technologies drie verzoeken van buitenlandse onderzoekers om bij het onderzoeksprogramma te werken. Dr. Roxana Moreno, University of New Mexico, en dr. Paul Ayres, University of New South Wales verblijven bij het centrum als 'visiting professor'. Eylem Kiliç, promovenda aan de Orta Doğu Teknik Üniversitesi, is in 2008 'visiting researcher'. Learning and Cognition wordt op 1 januari 2009 opgevolgd door het programma Design and Support for Expertise Development.

Het Centre for Learning Sciences and Technologies participeert in het International Center for Learning and Enhanced Performance Studies van Florida State University, in wetenschappelijke netwerken geïnitieerd door het Knowledge Media Research Center van de Universität Tübingen en in een wetenschappelijk netwerk van de Katholieke Universiteit Leuven.

Faculteiten

In de faculteit Cultuurwetenschappen is het onderzoek toegespitst op thema's die aansluiten bij de expertise van de staf, het onderwijs en het beleid van de Open Universiteit voor leven-lang-leren. Ook het personeelsbeleid is hierop afgestemd. De faculteit wil de masteropleiding op een nieuwe leest schoeien, waarbij onderzoek van de staf en facultair onderzoeksbeleid de uitgangspunten zijn.

Onderzoek van de faculteit Informatica bevindt zich op het snijvlak van informatica en onderwijs. De faculteit ontwikkelt fundamentele en toegepaste informaticatechnieken die bijdragen aan beantwoording van vragen over (afstands)onderwijs. Informatica werkt in het onderzoek zoveel mogelijk samen met zusterinstellingen en die samenwerking is in 2008 uitgebreid. Een groot deel van het onderzoek vindt plaats in projecten van de Stichting SURF en de Europese Unie. De resultaten van het onderzoek worden door de faculteit en haar partners toegepast in hun onderwijs. Zo worden formuleassistenten die in het onderzoeksprogramma Intelligente Feedback ontwikkeld zijn, gebruikt in de wiskundecursussen van Informatica. Daarnaast bevat de masteropleiding Computer Science modules Capita selecta thema over onderzoek van de faculteit. Teneinde een grotere zichtbaarheid van de resultaten te bewerkstelligen, zijn de onderzoeksprojecten Strategy Feedback en Individual ICT Learning at the Workplace ondergebracht in het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning. Eind 2008 start de tweede promovendus. Samenwerking met de Universiteit Utrecht betreft softwaretechnologie en een personele unie. Een groot aantal partners treft de faculteit in twee projecten van SURFfoundation. In het project Intelligente feedback in e-learning systemen zijn dat de Technische Universiteit Delft en de Technische Universiteit Eindhoven. In het project Nationale Kennisbank Basisvaardigheden Wiskunde gaat het om Fontys Hogescholen, Haagse

Hogeschool, Hogeschool Zuyd, Rijksuniversiteit Groningen, Technische Universiteit Delft, Technische Universiteit Eindhoven, Universiteit Maastricht, Universiteit Twente, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam en Vrije Universiteit Amsterdam. Met de Fachhochschule Köln en de Technische Universiteit Eindhoven is er samenwerking voor onderzoek naar gedistribueerde systemen. Voor de totstandkoming van het projectvoorstel Math-Bridge (programma eContent-Plus van de Europese Unie) werkt Informatica samen met Deutsches Forschungszentrum für Künstliche Intelligenz, Tampereen Yliopiston, Universität Wien, Zinev Art Technologies, Eurotyp OHG, Universität des Saarlandes, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Memorial University of Newfoundland, Universität Kassel en Université Montpellier 2.

De faculteit Managementwetenschappen concentreert zich in haar onderzoek op managementaccounting, humanresourcemanagement, innovaties in 'supply chains' en verandermanagement. Daarbij zoekt zij aansluiting bij onderzoeksgroepen van andere universiteiten. Zodoende werkt de faculteit samen met de Faculteit der Managementwetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen. Een deel van het facultaire onderzoek is ondergebracht in het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning. De omvang van het onderzoek bevindt zich op het maximaal haalbare niveau en de onderzoeksoutput is ruim voldoende. Overigens voert de faculteit steeds vaker contractonderzoek uit.

In 2008 werkt de faculteit Natuurwetenschappen aan verdere uitbouw van haar onderzoeksthema Naar een duurzame samenleving: verkennen, leren, sturen. Het deelthema 'verkennen' richt zich op milieutoekomstverkenningen. Voor dit onderzoek is prof. dr. Carolien Kroeze aangesteld, zij zal het verder opbouwen in samenwerking met een deel van de natuurwetenschappelijk georiënteerde medewerkers. Het deelthema 'sturen' betreft participatieve vormen van sturing voor duurzame ontwikkeling. Dit onderzoek wordt mede via detachering uitgevoerd in samenwerking met het International Centre for Integrated assessment & Sustainable development van de Universiteit Maastricht. Het deelthema 'leren' omvat twee typen onderzoek. Ten eerste het reeds langer lopende onderzoek naar ontwikkeling van innovatieve leeromgevingen voor duurzame ontwikkeling in het hoger onderwijs. Dit onderzoek wordt voornamelijk uitgevoerd met internationale partners in Europese projecten. Het tweede type onderzoek betreft leeromgevingen voor ondersteuning van leerprocessen die te maken hebben met milieuvraagstukken en duurzaamheidsvraagstukken. Op dat vlak heeft de faculteit een aio-project ontwikkeld, samen met het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning. Dit project start in 2009. Naast het facultaire onderzoek verricht een aantal medewerker via detachering bij andere universiteiten of onderzoekinstellingen milieurelevant onderzoek

dat een relatie heeft met de onderwijsopdracht. De productiviteit, het aantal projectvoorstellen en publicaties per fulltime-equivalent is goed. De faculteit wil in 2009 de totale onderzoekstijd verder uitbreiden met behoud van de productiviteit.

Onderzoek in de faculteit Psychologie is gericht op gezondheidspsychologie, sociale psychologie en levenslang-lernen in de professies. In toenemende mate is er aandacht voor de hoeveelheid publicaties en de samenhang tussen de programmaonderdelen. Verbindend element is de rol van heuristiek in cognitie, besluitvorming en gedrag. De faculteit vindt de tijd en middelen die voor onderzoek beschikbaar zijn nog niet toereikend om op hoog niveau te kunnen voldoen aan nationale en internationale standaarden. De kwaliteitszorg leidt er wel toe dat de faculteit met toenemend succes onderzoeksubsidies verwerft. In 2008 ontvangt Psychologie subsidie van KWF Kankerbestrijding en ZonMw, een organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie. De faculteit werkt voor haar onderzoek intensief samen met de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Leuven.

In 2008 continueert de faculteit Rechtswetenschappen haar vakgebiedoverstijgende onderzoeksprogramma Kennis en verantwoordelijkheid in het recht. De formatieve investering in het onderzoek is bescheiden vergroot. Er is geen spectaculaire toename gerealiseerd van onderzoek dat gefinancierd wordt uit de eerstegeldstroom. Toch heeft de faculteit groei kunnen bereiken. Ten eerste zijn inkomsten uit contracten met marktpartijen gebruikt voor nieuwe onderzoeksprojecten. Ten tweede voert de faculteit in het verslagjaar een positief beleid ten aanzien van buitenpromovendi, zodat een aantal promotieonderzoeken kan starten. Gezien het aantal wetenschappelijke publicaties, annotaties, vakpublicaties, congresbijdragen en voordrachten is de wetenschappelijke productie toegenomen. Die stijging betreft met name het onderzoek naar handelsrecht en verzekeringsrecht.

Ruud de Moor Centrum

Het Ruud de Moor Centrum ontwikkelt zich in 2008 verder als kennis- en expertisecentrum voor online leren op de werkplek. Daarom krijgt onderzoek in dit centrum een belangrijkere rol. In het verslagjaar wordt vooral praktijkgericht onderzoek uitgevoerd. Dat betreft de evaluatie van producten, met het oog op verbetering, het verwerven van kennis over de gebruikers van producten, en het ontwerpen van richtlijnen, procedures, instrumenten, modellen en prototypen die bruikbaar zijn voor professionals. In nauw overleg met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is een begin gemaakt met systematisch onderzoek naar de vraaggestuurde projecten van het centrum. Dat onderzoek is zeer relevant voor de onderwijspraktijk, omdat de vraaggestuurde projecten

problemen in het onderwijs betreffen. Voor de ontwikkeling van generiek onderzoeksinstrumentarium is samengewerkt met het ITS.

Het Ruud de Moor Centrum wil zijn onderzoek nog verder versterken en daarin komende jaren toonaangevend worden. Daarom wordt prof. dr. Rob Martens benoemd tot hoogleraar-programmaleider onderzoek. Hij ontwikkelt en leidt het wetenschappelijk onderzoek dat ook van groot belang is voor de onderwijspraktijk. Hiervoor werkt het Ruud de Moor Centrum ook samen met het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning.

Onderzoekskengetallen

	inaugurele redes		dissertaties		wetenschappelijke publicaties	vakpublicaties	congresbijdragen/overig
	<i>intern</i>	<i>extern</i>	<i>intern</i>	<i>extern</i>			
faculteit Cultuurwetenschappen	-	-	1		8	43	88
faculteit Informatica	-	-	-		54	3	4
faculteit Managementwetenschappen	2	1	0		45	50	60
faculteit Natuurwetenschappen	1	1	1		35	10	16
faculteit Psychologie	-	1	1		99*	8	76
faculteit Rechtswetenschappen	-	-	-		41	71	52
Centre for Learning Sciences and Technologies	1	7	0		122	37	116
Ruud de Moor Centrum	-	-	-		9	10	40
totaal	4	10	3		413	232	452

* Waaronder elf publicaties in druk.

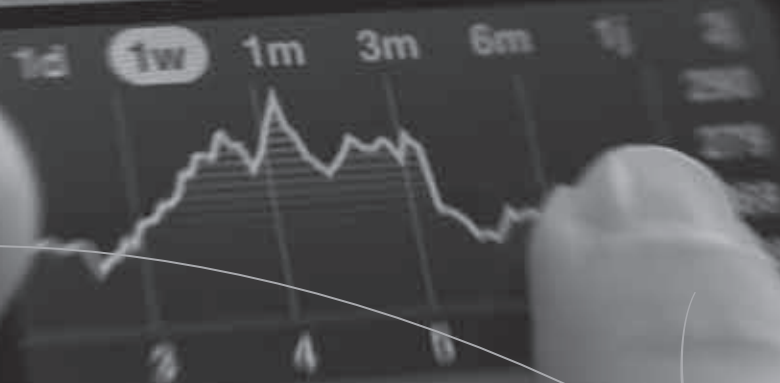

5

hoofdstuk vijf

Index	Value	Change
AEX	259,49	-0,47%
NYI	3.937,05	+0,07%
INGA.AS	7,80	-4,25%

Maatschappelijke dienstverlening

Als universiteit voor leven-lang-leren heeft de Open Universiteit een belangrijke maatschappelijke meerwaarde. De instelling draagt met tal van activiteiten bij aan leven-lang-leren. Maatschappelijke dienstverlening betreft eveneens bijdragen aan oplossing van het lerarentekort en uitvoering van het lerarenbeleid. Ook andere maatschappelijke vraagstukken gaat de Open Universiteit niet uit de weg. Zo heeft zij bij al haar activiteiten oog voor duurzaamheid.

Leven-lang-leren

De Open Universiteit, SURFfoundation, Teleac/NOT en Kennisnet Ict op school zijn ook in 2008 partners in het Nationaal Initiatief Lang Leve Leren!. Zij leveren een belangrijke bijdrage aan het nationale actieplan 'Een open en flexibele infrastructuur voor Leven lang leren'. Het wordt onderschreven door een brede coalitie van publieke en private onderwijsorganisaties, sociale partners en gemeenten. Begin 2008 wordt het aangeboden aan de ministers en staatssecretarissen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Centraal punt in het actieplan is de ontwikkeling van een tweede leerweg voor mensen die werken of werk zoeken. Die tweede leerweg voorziet in de veranderende en vooral ook kwalitatief stijgende vraag van werkgevers naar goed opgeleid personeel en bestaat uit open netwerkonderwijs dat vraaggestuurd is, flexibel en modulair. De Netwerk Open Hogeschool is daar een voorbeeld van. Het is een initiatief van de Open Universiteit en hogescholen om nieuw, aantrekkelijk en modern hoger beroepsonderwijs aan te bieden, met een hoog studierendement. Daardoor biedt de Netwerk Open Hogeschool perspectief op substantiële groei van het aantal werkende deeltijdhbo-studenten en op verbetering van kwaliteit en rendement. Op initiatief van de Open Universiteit spreken nationaal en internationaal erkende experts en onderzoekers over de vraag: waarom is in Nederland de deelname aan leven-lang-leren gering in vergelijking met een aantal andere Europese landen? Namens de Open Universiteit participeren rector magnificus prof. dr. ir. Fred Mulder, prof. dr. Paul Kirschner en prof. dr. Frans Leijnse. Een belangrijke conclusie is, dat de overheid weliswaar middelen heeft gebruikt om de deelname aan leven-lang-leren te vergroten, maar systematisch onderzoek ontbreekt. Daarom menen de gesprekspartners dat er goed onderzoek moet komen naar de wijze waarop Nederlanders gestimuleerd kunnen worden om hun leven lang te leren. Die aanbeveling is overgenomen door de denktank Leven Lang Leren van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Samen met de Universiteit Maastricht en de Universiteit Twente formuleert de Open Universiteit een groot, meerjarig onderzoeksprogramma, waarvoor in 2009 cofinanciering wordt gezocht.

De Open Universiteit heeft in het verslagjaar een aanzienlijk aandeel in 'Leerlekkerland. Stijlen van leven lang leren in Nederland', een publicatie van Teleac/NOT. Daarin staan de resultaten van een nationaal onderzoek naar leerstijlen van Nederlanders. In 2009 herhalen Teleac/NOT en de Open Universiteit dit onderzoek en maken zij een Leven Lang Leren Index waarmee jaarlijks de leeractiviteit en leerintenties van volwassen Nederlanders te meten zijn.

In 2008 start de Open Universiteit met zogenoemde Leven Lang Leren Diensten om mensen en organisaties te ondersteunen bij het op peil houden en verder ontwikkelen van competenties. Deze diensten worden uitgevoerd door het Centre for Learning Sciences and Technologies en gaan structureel deel uitmaken van de corebusiness, omdat leven-lang-leren onderdeel is van de missie van de Open Universiteit.

Eind 2008 is ontwikkelcapaciteit gerealiseerd met centrale middelen en door synergie te creëren met de internationale activiteiten van het Centre for Learning Sciences in het project TENCompetence, dat een gestandaardiseerde, vrij beschikbare infrastructuur ontwikkelt voor leven-lang-leren en competentieontwikkeling. De ontwikkeling van instrumenten is in 2008 dan ook sterk gekoppeld aan TENCompetence. In het verslagjaar is het instrument Personal Development Planning opgeleverd met een Nederlandstalige interface. Er zijn specificaties opgesteld voor een auteursomgeving voor opstellen en beheren van competentieprofielen en een e-portfolio. Verder is gestart met inrichting van een experimentele portaalomgeving voor uitlevering van de diensten voor leven-lang-leren. Het Centre for Learning Sciences and Technologies ondersteunt eveneens een mobilitypilot van de Stichting Empower Limburg. Het centrum begeleidt de opstelling van vier competentieprofielen en het verzorgt inrichting, distributie en exploitatie van een Personal Development Planning voor alle deelnemers aan de pilot, gebaseerd op de vier competentieprofielen. Voor ieder profiel wordt een eerste versie van onlinecommunities gepland. Eind 2008 vinden verkennende gesprekken plaats over een soortgelijke betrokkenheid in 2009 bij het project Leven Lang Leren Limburg en de Zorgacademie Parkstad Limburg. Ten slotte is er een inventarisatie en analyse gemaakt van producten voor leven-lang-leren en van partijen die daarvoor diensten leveren. Op basis hiervan is op landelijk niveau onder meer gesproken met het CWI en COLO, de samenwerkende kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven, over samenwerking en gebruik van hun competentieprofielen. Dit resulteert in het opnemen van de COLO-profielen in de toolset Leven Lang Leren Diensten en specificaties voor effectief gebruik van de instrumenten.

Open educational resources

De pilot Open educational resources (OpenEr) is in 2008 afgerond. De eindrapportage is gepresenteerd aan de Projectdirectie Leren & Werken van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De Projectdirectie is een van de subsidieverschaffers. Eind 2008 publiceert een taskforce een rapport over de strategie voor een vervolg. In het verslagjaar start de Open Universiteit met een nieuwe reeks gratis cursussen op www.spinoza.ou.nl. Het zijn cursussen over het werk van topwetenschappers die een Spinozapremie hebben ontvangen. Op www.spinoza.ou.nl maakt de instelling hun werk toegankelijk voor een groot publiek. De cursussen worden samengesteld onder supervisie van de wetenschappers. Eind 2008 wordt de eerste cursus gepubliceerd, te weten Middel nederlandse letterkunde als literair erfgoed. Die cursus is gebaseerd op een boek van prof. dr. Frits van Oostrom: 'Stemmen op schrift. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur van het begin tot 1300'.

Academic Experience

In 2008 is de pilot Academic Experience uitgebreid met tien vwo-scholen in Nederland en België. 83 leerlingen uit 5-vwo bestuderen een bachelorcursus van de Open Universiteit. 47 procent van die leerlingen is geslaagd. Zij benutten deze ervaring met name om de keuze voor een vervolgonderwijs te onderbouwen. In 2009 wil de instelling Academic Experience structureel aanbieden aan vwo-scholen, ter aanvulling van hun onderwijs en om leerlingen te ondersteunen bij hun studiekeuze.

Convenant NOC*NSF

De Open Universiteit en NOC*NSF hebben eind 2006 een convenant gesloten, waardoor topsporters gratis kunnen studeren bij de Open Universiteit. Voorwaarde voor toelating is dat ze een A-status, B-status of HP-status hebben en dat NOC*NSF een positief advies krijgt van de topsportadviseurs van Randstad. In 2008 maken twaalf nieuwe topsporters gebruik van de regeling. Het aantal studiecoaches van de Open Universiteit is uitgebreid tot vijf, waarbij gestreefd is naar een spreiding over het land. In de afgelopen jaren zijn totaal 52 topsporters toegelaten, 40 van hen studeren actief. Elf studenten doen mee aan de Olympische spelen, waarvan er negen een medaille behalen. Eind 2008 hebben drie studenten een nominatie voor de Winterspelen in 2010. In het verslagjaar werken de topsporters voor het eerst mee aan acties en campagnes van de Open Universiteit. Tijdens een bijeenkomst in Papendal over topsport en studie verzorgt de instelling een presentatie voor topsportcoördinatoren en Olympische netwerken. In 2009 moet besloten worden over verlenging van het convenant.

Leraren

Het Ruud de Moor Centrum voor professionalisering van leraren levert een maatschappelijke bijdrage aan bestrijding van het lerarentekort (zie hoofdstuk 7).

De Taskforce Lerarendossier, die onder leiding staat van prof. dr. Hans van Hout, continueert in 2008 zijn werkzaamheden. Op die manier wil de Open Universiteit bijdragen aan realisatie van het lerarenbeleid, dat vastgelegd is in het 'Actieplan. LeerKracht van Nederland' van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De Taskforce coördineert de activiteiten die de instelling op dit terrein onderneemt en ontwikkelt nieuwe activiteiten.

De Informatie Beheer Groep verleent in het verslagjaar aan 73 leraren een lerarenbeurs voor scholing bij de Open Universiteit. Een beurs voor scholing van de Open Universiteit krijgen leraren alleen als zij aan zware eisen voldoen. Daarom wordt bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en bij de Informatie Beheer Groep aangedrongen op maatregelen die de beurs voor leraren binnen bereik houden. Met de faculteiten en het CELSTEC Education and Training Institute is bekeken of deze studenten extra ondersteuning kunnen krijgen. Verder is onderzocht of het inschrijfglement zodanig kan worden aangepast, dat maatwerk voor deze studenten beter te realiseren is.

In 2008 geeft de Taskforce voorlichting aan leraren en zij voert campagne om de Open Universiteit te profileren als Lerarenuniversiteit. Er is ook een groot onderzoek uitgevoerd onder leraren. Aan hen zijn vragen gesteld over professionaliseringswensen, de condities waaronder zij willen professionaliseren en welke voorwaarden vervuld moeten zijn om te komen tot effectieve scholing. De Taskforce werkt ook aan ontwikkeling van educatieve minors in enkele bacheloropleidingen van de Open Universiteit. Zij kan hiermee haar aanbod voor leraren verder uitbouwen. Bovendien bestudeert de Taskforce of het mogelijk is dat leraren promoveren aan de Open Universiteit. De beste aanpak lijkt voornamelijk de start van een onderzoekslijn Praktijkgericht onderwijskundig onderzoek, die onderdeel is van een 'graduate' school.

Naast genoemde activiteiten werkt de Taskforce samen met andere instellingen en er worden afspraken gemaakt met andere instellingen. Met lerarenopleidingen in Nederland en Vlaanderen bespreekt de Taskforce gezamenlijk afstandsonderwijs. Daarbij gaat het om masteropleidingen, minoren en premasters. Met de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden is overleg gevoerd over de bijdrage van de Open Universiteit aan de nieuwe masteropleiding Leren en Innoveren. Die opleiding wordt verzorgd door hogescholen in het noorden van het land. Er zijn ook afspraken gemaakt over ondersteuning van de Noordelijke Hogeschool bij vormgeving en evaluatie van haar flextrajecten. De Taskforce heeft met de Hogeschool

Zuyd gesproken over een masteropleiding expertleerkracht in het basisonderwijs. Er is overlegd met het Nederlands Instituut voor Masters in Educatie over inbreng van masteropleidingen van de Open Universiteit. Met de Universiteit Gent spreekt de Taskforce over gezamenlijke vervaardiging van een pedagogische module. Bovendien overlegt de Taskforce over samenwerking met het Nederlands Instituut voor Onderwijs en Opvoedingszaken en het Regional Centre of Expertise Learning for Sustainable Development Rhine-Meuse.

Duurzaamheid

De Open Universiteit speelt als kennisinstelling een rol in het maatschappelijk debat over duurzame ontwikkeling. Daartoe ondersteunt zij het Regional Centre of Expertise Learning for Sustainable Development Rhine-Meuse, dat opgericht is door de Open Universiteit en de Hogeschool Zuyd. De samenwerking met de stichting KidsLive! krijgt vorm, waardoor het expertisecentrum ook kan werken aan vernieuwing van onderwijsconcepten. Onder de vlag van het expertisecentrum wordt het concept 'open educatieve omgevingen' verder uitgewerkt en de eerste onderwijsprojecten die op dat concept gebaseerd zijn, worden gestart. Tevens wordt voor open educatieve omgevingen het Leadership Forum Leren voor de Toekomst opgezet. Onder leiding van drs. Theo Bovens, voorzitter van het College van bestuur, werkt dat forum landelijk aan stimulering van leren voor duurzame ontwikkeling.

De adviezen die de stuurgroep Greening the campus heeft uitgebracht aan het College van bestuur gaan over de bedrijfsvoering van de instelling, de gebouwen op de campus in Heerlen en over het onderwijs van de Open Universiteit. Bekeken wordt hoe deze adviezen op te nemen zijn in de activiteiten van de instelling.

Onder leiding van de Open Universiteit ontwikkelt de Task Force on Sustainable Development van de European Association for Distance Teaching Universities een samenwerkingsmodel voor onderzoek. Dat model betreft de masteropleidingen van de partners en omgaan met de gevolgen van klimaatverandering op lokaal niveau. Het model is gepresenteerd op de jaarconferentie van de European Association for Distance Teaching Universities. Op grond van dit model maakt de Task Force een projectvoorstel dat begin 2009 wordt ingediend bij de Europese Commissie.

Door de toenemende en voortdurende aandacht die de Open Universiteit heeft voor alle aspecten van duurzaamheid, honoreert de UNESCO in 2008 een aanvraag voor een leerstoel ICT and Learning for Sustainable Development. In 2009 wordt deze leerstoel ingevuld.

6

h o o f d s t u k z e s

Zakelijke dienstverlening

De zakelijke diensten worden met name verleend door de Business Development Group, het leercentrum LEX BV en het Centre for Learning Sciences and Technologies.

Business Development Group

In het instellingsplan 'Strategie Open Universiteit Nederland 2006-2009. Groeien met leven-lang-leren' zijn erkenning van verworven competenties en assessment benoemd als thema's waaraan de Open Universiteit expliciet aandacht besteedt. Bovendien is de instelling steeds vaker nauw betrokken bij initiatieven en samenwerkingsverbanden voor leren en werken. De Open Universiteit investeert daarom nadrukkelijk ook in ontwikkeling en exploitatie van nieuwe diensten voor leven-lang-leren en heeft daartoe in 2008 de Business Development Group (BDG) in het leven geroepen. Die houdt zich bezig met vier thema's. Het eerste thema is Assessments en erkenning van verworven competenties. Met Fontys Hogescholen en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden wordt gewerkt aan een 1-loket EVC om individuen, bedrijven en instellingen beter en uitgebreider te kunnen bedienen. De Business Development Group werkt met onderzoeks- en adviesbureau CINOP aan professionalisering en verrijking van het opleidingsaanbod voor medewerkers van onderwijsinstellingen en andere organisaties, die belast zijn met beoordelingstaken op operationeel, tactisch en strategisch niveau. Hiervoor is in 2008 een begin gemaakt met de ontwikkeling van een Certified professional program assessor, samen met de faculteit Managementwetenschappen. Verder participeert dit organisatieonderdeel in regionale loketten voor erkenning van verworven competenties en draagt bij aan realisatie van een EVC-centrum voor de Zorgacademie Parkstad Limburg, een samenwerkingsverband van het Atrium Medisch Centrum Parkstad, de Hogeschool Zuyd, de Mondriaan Zorggroep, het Arcus College en de Open Universiteit. De Zorgacademie wil inspelen op nieuwe technieken in de zorg en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Het tweede thema is Employability en mobiliteit van de medewerker. Op grond van erkenning van eerder verworven competenties is een relatie gelegd met talentmanagement. Met verzekeraar Loyalis is een loopbaanrotonde ontwikkeld die talenten in beeld brengt en medewerkers ondersteunt bij de vormgeving van hun volgende loopbaanstap. De Business Development Group is ook actief in het project Leven Lang Leren Limburg, waarin de Open Universiteit, Hogeschool Zuyd, het Arcus College en Leeuwenborgh Opleidingen werken aan ontwikkeling van competenties. In dat project is dit organisatieonderdeel aannemer van het deelproject Loopbaanontwikkeling en duurzaam doorwerken. De aandacht gaat uit naar introductie en implementatie van loopbaanbeleid in

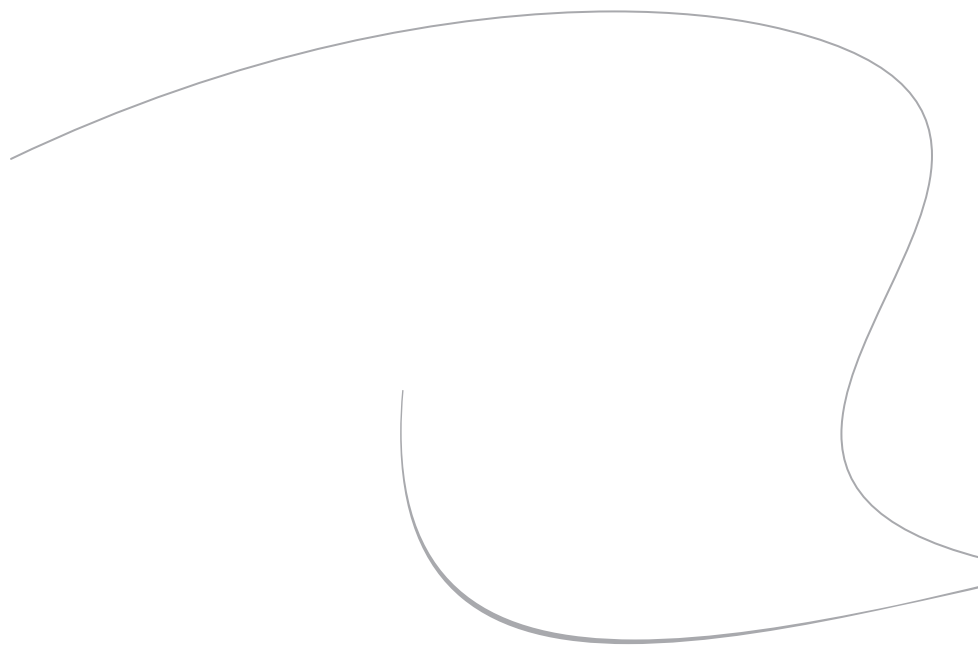
relatie tot duurzaam doorwerken en beleid voor humanresourcemanagement. De Open Universiteit en Zuid-Limburgse onderwijsinstellingen staan model voor verbetering van humanresourcemanagement, waarbij evidence-basedonderzoek en 'action learning' gebruikt wordt. Het derde thema is Human-resourcesmanagement: strategie en uitvoering. Samen met de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarkt-onderzoek en TNO wordt voor de Stichting Empower Limburg gewerkt aan een pilot Strategische personeelsplanning die in 2009 uitgevoerd wordt. Met verzekeraar Loyalis is de Talentmanagementscan ontwikkeld. Die biedt zicht op de vraag of een organisatie de juiste maatregelen treft om talent te behouden, te ontwikkelen of aan te trekken. Verder ontwikkelen de Business Development Group, de faculteit Managementwetenschappen en het organisatieadviesbureau Van Gemert Groep het kort hoger onderwijsprogramma Strategisch HRM in de zorg. Dat programma is gericht op medewerkers humanresourcemanagement en schoolt hen op masterniveau. Het vierde thema is Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. Namens de Open Universiteit wordt geparticipeerd in samenwerkingsverbanden van Zuid-Limburgse onderwijsinstellingen, waaronder de Onderwijsalliantie Parkstad Limburg. Bovendien levert de Business Development Group een substantiële bijdrage aan 'Limburg Talentrijke Regio. Regionale agenda Onderwijs-Arbeidsmarkt 2008-2012' van de Provincie Limburg.

Leercentrum LEX BV

Leercentrum LEX BV, een 100% dochter van de Open Universiteit, ontwerpt en faciliteert programma's voor bedrijven en instellingen, bijvoorbeeld over ondernemerschap, beleidsontwikkeling en cultuurverandering. Op die manier biedt dit centrum medewerkers van bedrijven en instellingen een leerbeleving waarin hun ervaringen centraal staan. LEX verzorgt interactieve sessies, waarin cognitieve processen en toepassingsprocessen geïntegreerd worden. Daarbij worden praktijkdocenten, praktijkonderzoekers en acteurs ingeschakeld. In het verslagjaar blijkt dat er een groeiende vraag is naar leerbelevingen. LEX verzorgt die in 2008 voor de Provincie Noord-Brabant, het Centraal Bureau voor de Statistiek, DSM, de gemeente Maastricht, H&S adviseurs, verzekeraar Loyalis, Sevagram, een aanbieder van zorg en (gemaks)diensten, het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, de Algemene Pensioen Groep, Avans Hogeschool, AZL advies en management pensioenfondsen, Koninklijke BAM Groep, Medrad, fabrikant en distributeur van medische apparaten, bureau Boer & Croon en zestien MKB-ondernemers. Verder werkt leercentrum LEX aan het ontwerp van een vraaggestuurd aanbod en aanpassing van zijn website.

Centre for Learning Sciences and Technologies

Het Centre for Learning Sciences and Technologies adviseert instellingen over onderwijsinnovatie en verzorgt workshops, presentaties en vernieuwingstrajecten. In 2008 verleent het centrum deze diensten onder meer aan Diephuis & Van Kasteren Onderwijs Adviseurs, Avans Hogeschool, Centrum Media en Gezondheid, Christelijke Hogeschool Ede, Centrum Leermiddelenstudie Utrecht, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Dienst Informatie Vorming en Afstemming, Fontys PABO Limburg, Fontys Hogeschool Pedagogiek, Fontys Lerarenopleiding Tilburg, Franklin Consulting, Hogeschool Utrecht, Faculteit Techniek van de Hogeschool Zuyd, leercentrum LEX BV van de Open Universiteit, NHTV internationaal hoger onderwijs Breda, Provinciale Hogeschool Limburg-CONGRESS, Arcus College, Leeuwenborgh Opleidingen, Scholengemeenschap Were Di, Cito, Stichting Consortium Beroepsonderwijs, Stichting Limburgs Voortgezet Onderwijs, Universiteit Maastricht, Universidad de Alicante, en Zadkine.

7

hoofdstuk zeven

Bestrijding lerarentekort

De derde wettelijke taak van de Open Universiteit is bijdragen aan de bestrijding van het lerarentekort. Dat doet zij door de professionalisering van beginnende en ervaren leraren te ondersteunen.

Ruud de Moor Centrum

De uitvoering van deze taak heeft de Open Universiteit ondergebracht bij het Ruud de Moor Centrum voor professionalisering van onderwijsgeevenden. Zijn bijdrage aan de bestrijding van het lerarentekort betreft de gehele loopbaan van onderwijsgeevenden.

In 2008 bestaat dit centrum vijf jaar en dat wordt op twee manieren gevierd. In het voorjaar organiseert het Ruud de Moor Centrum het Lustrumontbijt Leerkracht. Staatssecretaris Marja van Bijsterveldt van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap spreekt dan met leraren, studenten, en medewerkers van het Ruud de Moor Centrum over professionalisering van leraren. Eind 2008 wordt in Zwolle een lustrumcongres georganiseerd. Een van de sprekers is bijzonder hoogleraar prof. dr. Jos van Kemenade, die dan zijn afscheidsrede houdt.

In het verslagjaar ontwikkelt het centrum zich verder als kennis- en expertisecentrum voor online leren op de werkplek, wat een combinatie is van virtueel leren en persoonlijke begeleiding. Het Ruud de Moor Centrum werkt dus aan opbouw, bundeling en ontsluiting van kennis en expertise. Deze taak wordt uitgevoerd in samenwerking met organisaties die ook werken aan de professionalisering van onderwijsgeevenden. De opgebouwde kennis ontsluit het centrum op een dusdanige manier, dat die bruikbaar en duidelijk is voor leraren en instellingen. Verder wordt gewerkt aan exploitatie, beheer en implementatie van producten, instrumenten en diensten die het centrum sinds zijn oprichting in 2003 veelal ontwikkeld heeft in samenwerking met leraren en instellingen. Het gaat om een breed scala producten, instrumenten en diensten voor flexibilisering van opleiding en nascholing door afstandsonderwijs, competentiegericht onderwijs en (online) leren op de werkplek. Bovendien voert het centrum vraaggestuurde projecten uit. Daarin worden leraren, scholen en lerarenopleidingen op eigen verzoek ondersteund bij professionalisering. Ook deze taak wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met organisaties die zich eveneens bezighouden met professionalisering van onderwijsgeevenden. In het verslagjaar zijn onderwijsinstellingen uitgenodigd om ondersteuning aan te vragen bij professionalisering. Dit leidt tot 64 voorstellen voor vraaggestuurde projecten. De voorstellen lopen uiteen van de opzet van (online)leernetwerken tot gebruik en implementatie van kennisbanken voor rekenen en wiskunde. 31 projecten worden goedgekeurd door de

Programmaraad. Die bestaat uit onafhankelijke deskundigen, namelijk Marjolein van der Klooster, drs. Trude Maas, Yvonne Moerman, drs. Christa Thoolen, drs. Loek Hermans, Rudi Hoffman en drs. Frans Slangen,

Samen met Kennisnet, Teleac/NOT en de Stichting Beroepskwaliteit Leraren en ander onderwijspersoneel neemt het centrum het initiatief voor Leraar24. Dat is een onlineplatform van, voor en door leraren in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroeps-onderwijs. Leraar24 ondersteunt leraren op praktische wijze bij de uitoefening van hun beroep, zij kunnen er content delen en 'communities' creëren. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, prof. dr. Ronald Plasterk, lanceert Leraar24 begin 2009 tijdens de Nationale Onderwijs Tentoonstelling.

Themalijnen

Het Ruud de Moor Centrum kent vier themalijnen: Assessment en coaching, Netwerklernen, Kennisinfrastuctuur en Kwaliteit van professionaliseren. Binnen de themalijn Assessment en coaching gaat veel aandacht uit naar instrumenten voor zelfevaluatie, omdat kritisch reflecteren op het eigen functioneren de basis is voor professionele ontwikkeling. Om leraren te bewegen zich (verder) te professionaliseren, is de website Inspirator ontwikkeld. De digitale Feedbackscan voortgezet onderwijs is een valide en betrouwbaar instrument waarmee leraren hun leerlingen kunnen vragen hen te beoordelen. Bij de themalijn Netwerklernen gaat het om bevordering en versterking van netwerken waarin leraren zichzelf ontwikkelen en van elkaar leren. Het centrum realiseert een Wiki Netwerklernen voor leraren in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger beroepsonderwijs. Met het ontwikkelde intervisiemodel voor peercoaching kunnen leraren elkaar coachen met behulp van video-opnamen. De themalijn Kennisinfrastuctuur betreft het borgen van kennis. In het verslagjaar komt de 1-zorgroute beschikbaar, een digitaal simulatieprogramma voor (aankomende) leraren basisonderwijs. Zij kunnen met het programma zicht krijgen op handelingsgericht werken met groepsplannen. De kennisbanken vinden hun weg naar de lerarenopleidingen en voorzien in de toenemende behoefte aan vakinhoudelijke en vakdidactische verdieping. Binnen de themalijn Kwaliteit van professionaliseren is de kwaliteitsontwikkeling in vijf scholen voor voortgezet onderwijs in beeld gebracht, door en met onderwijsgeevenden op de werkplek. De publicatie 'Kennis in de steigers' geeft lerarenopleidingen basisonderwijs een herkenbaar beeld van kennis.

8

h o o f d s t u k a c h t

Internationalisering

De Open Universiteit Nederland concentreert zich als instelling op samenwerking met de European Association of Distance Teaching Universities (EADTU) en de International Council on Open and Distance Education (ICDE). De instelling is actief in het bestuur, projecten en taskforces van beide organisaties. In 2008 vormen 'open educational resources' de belangrijkste inhoudelijke ontwikkeling. De onderzoeksinstituten, expertisecentra en de faculteiten hebben talloze contacten en samenwerkingsverbanden met buitenlandse instellingen (zie hoofdstuk 2, 3 en 4).

Onder voorzitterschap van rector magnificus prof. dr. ir. Fred Mulder publiceert de Open Educational Resources Task Force van de ICDE zijn eindrapport. Dat rapport wordt gepresenteerd tijdens de ICDE Standing Conference of Presidents in Shanghai. De presentatie naar aanleiding van het rapport neemt de Shanghai TV University op in een boek over recente ontwikkelingen in afstandsonderwijs. De activiteiten voor 'open educational resources' binnen de ICDE worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met UNESCO.

In 2009 organiseert de Open Universiteit de World Conference van de ICDE. In 2008 intensificeert de instelling de voorbereiding. Voor dit congres krijgt de Open Universiteit steun van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Op initiatief van The Open University en de Open Universiteit plaatst de EADTU 'open educational resources' eveneens prominent op de agenda. Er worden seminars georganiseerd om de verdere introductie van 'open educational resources' in het Europees hoger onderwijs te stimuleren. De instelling speelt ook in 2008 op andere vlakken een belangrijke rol in de EADTU. In samenwerking met UNESCO wordt voor de EADTU gewerkt aan voorbereiding van het seminar Open Educational Resources and Quality Assurance in Lifelong Open and Flexible Learning. Verder participeert de instelling in Europese projecten van die associatie, zoals Cross Border Virtual Entrepreneurship en University Strategies and Business Models for Lifelong Learning in Higher Education.

De internationale belangstelling voor samenwerking met de Open Universiteit is verder toegenomen. Een aantal Afrikaanse instellingen voor hoger afstandsonderwijs zoekt toenadering. In 2008 vindt nader onderzoek plaats naar samenwerking met de Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. Tevens worden de banden met de University of South Africa weer aangehaald. In het najaar heeft het College van bestuur een bezoek gebracht aan zusterinstelling The Open University, waarbij initiatieven genomen zijn voor versterking van samenwerking op strategisch vlak. Eind 2008 bezoekt het Bundesministerium für Bildung und Forschung de Open Universiteit.

Tijdens het jaarcongres van de European University Association (EUA) verzorgt de Open Universiteit een bijdrage over 'Lifelong Open and Flexible Learning'.

Onder het Erasmus University Charter zijn er voor de eerste maal activiteiten ontplooid voor internationale uitwisseling van medewerkers en studenten.

9

hoofdstuk negen

Personeel

Organisatie

Het personeelsbestand van de Open Universiteit Nederland groeit in het verslagjaar van 751 tot 764 personen (630 fulltime-equivalent). Door intensivering van onderzoek stijgt met name het aantal promovendi.

Met een groot deel van de medewerkers is in 2008 een resultaat- en ontwikkelingsgesprek gevoerd. Een kwalitatieve en kwantitatieve evaluatie vindt plaats in het eerste kwartaal van 2009.

Het ziekteverzuim exclusief zwangerschap bedraagt in het verslagjaar 3,37 procent. Ten opzichte van 2007 is het verzuim met 0,6 procent gedaald.

In 2008 overlijden drs. Thijs Wöltgens, oud-voorzitter van het College van bestuur, en Jeffrey Jongen, medewerker salarisadministratie.

Arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden

Vanwege de ministeriële eis om nevenwerkzaamheden van het wetenschappelijk personeel inzichtelijk te maken, vermelden medewerkers die werkzaamheden in de gids *Wie is wie*. De Regeling Nevenwerkzaamheden is aangepast. Er is een gedragslijn *Doorwerken 65+* opgesteld. Daarin staan de mogelijkheden om medewerkers door te laten werken na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd en onder welke voorwaarden de instelling gepensioneerd mag aannemen of inhuren.

Het Sociaal Statuut, beleidskader bij reorganisatie, is aangepast aan de CAO en de mogelijkheden voor sociaal beleid bij reorganisaties zijn aangepast aan de huidige maatstaven. Na instemming van het Lokaal Overleg is het nieuwe Sociaal Statuut vastgesteld.

In het verslagjaar wordt prioriteit gegeven aan onderzoek naar, en aandacht voor de psychosociale arbeidsbelasting van medewerkers. Dat is een van de beleidsspeerpunten in het 'Arbo-beleidsplan 2008-2010'. Door de resultaat- en ontwikkelingsgesprekken kan het management expliciet aandacht besteden aan de psychosociale arbeidsbelasting. Ook de naleving van het rookbeleid heeft in 2008 prioriteit.

Doelgroepenbeleid

In het najaar organiseert de Open Universiteit wederom een Vitaliteitsweek. Medewerkers van de vestiging in Heerlen kunnen deelnemen aan workshops en lezingen over sport, voeding, stoppen met roken, geheugen en omgaan met stress. Zodoende ervaren medewerkers hoe ze op een aantrekkelijke manier gezond kunnen leven, wat ook ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid kan voorkomen. Met de Vitaliteitsweek sluit de Open Universiteit aan bij een initiatief van diverse organisaties in Parkstad Limburg.

Mobiliteit

Er is een nieuwe notitie 'Flankerend beleid' opgesteld. Die notitie gaat over de manier waarop de instelling medewerkers met een tijdelijk dienstverband ondersteunt bij het vinden van een nieuwe baan.

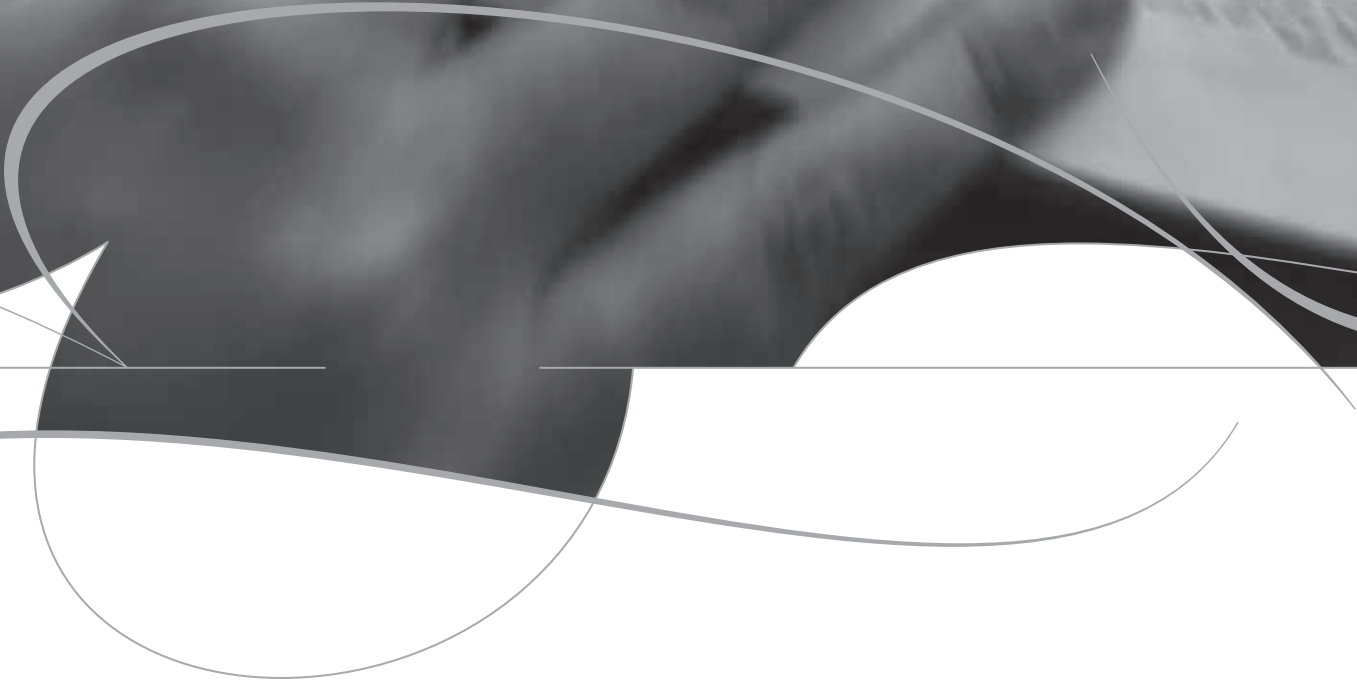
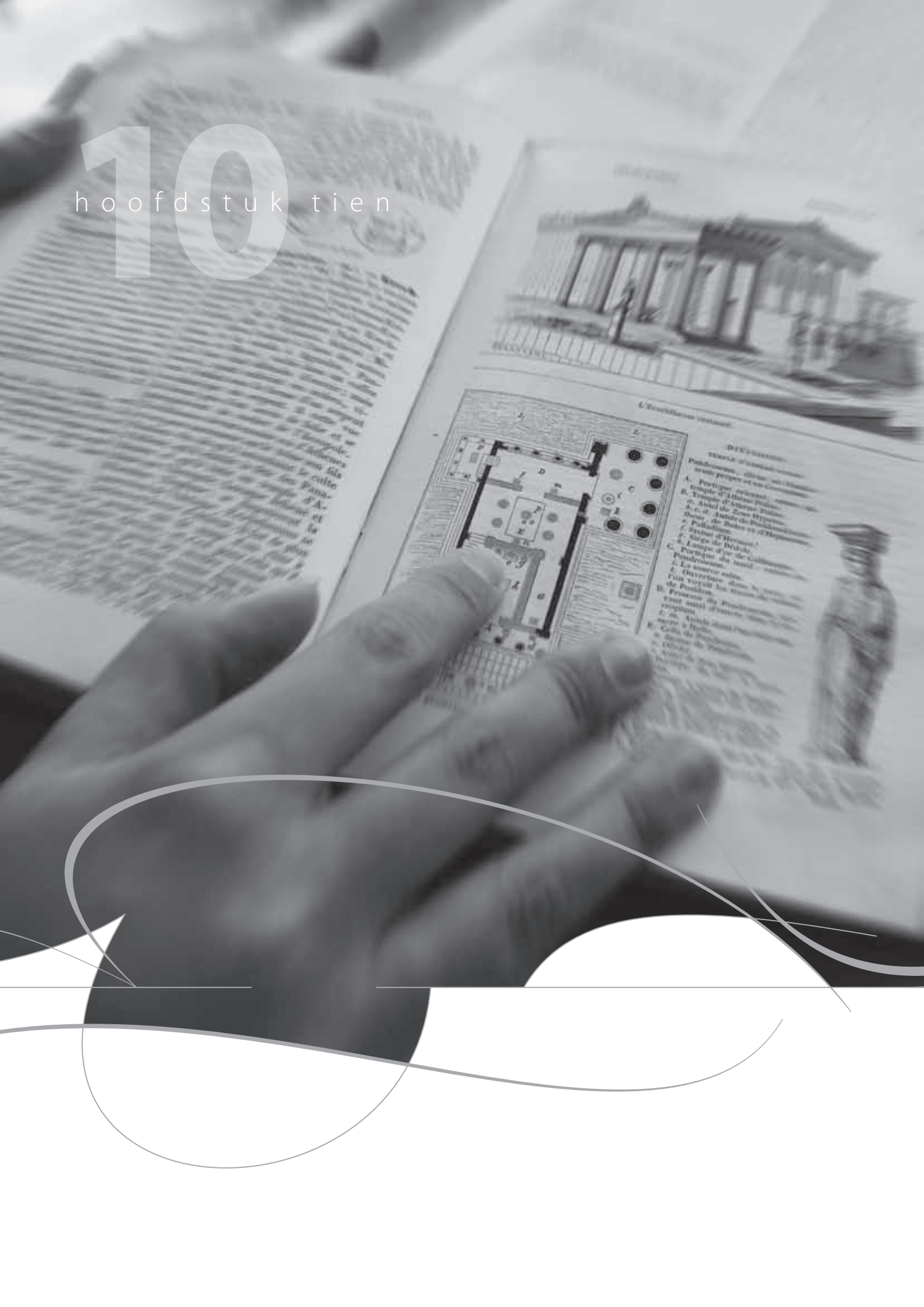
In november 2008 hebben medewerkers van de vestiging in Heerlen deelgenomen aan de Mobiliteitsweek, een initiatief van het Limburgs Interim Functievervullings Traject en Empower Limburg. Tijdens deze week maken medewerkers een dag lang kennis met een andere organisatie en een functie naar keuze. Doel is de mobiliteit vergroten.

Verder is een project gestart om via training en loopbaanbegeleiding te investeren in (potentiële) managers. Daarmee stijgen hun kansen op de arbeidsmarkt en het vergroot de mobiliteit in de organisaties die zijn aangesloten bij Empower Limburg.

In een samenwerkingsverband tussen de Stichting Empower Limburg en de Open Universiteit zijn regionale competentieprofielen ontwikkeld voor managementfuncties en humanresource-adviesfuncties. Deze competentieprofielen vormen mede de basis voor ontwikkeling van kandidaten van organisaties die bij de Stichting Empower Limburg zijn aangesloten. Door training, scholing en stages vergroten de kandidaten hun kansen op de arbeidsmarkt en ontstaat er meer mobiliteit bij de aangesloten organisaties.

10

h o o f d s t u k t i e n

Materiële voorzieningen

Huisvesting

Het project Greening the campus wordt in 2008 voortgezet. Er zijn plannen opgesteld voor duurzame renovatie van de gebouwen op de campus in Heerlen. Deze plannen beslaan een periode van acht tot tien jaar. De renovatie moet leiden tot substantiële besparing van energie en verbetering van het binnenklimaat, en er worden duurzame materialen toegepast.

In vijf gebouwen op de campus in Heerlen vindt in 2008 vervanging plaats van de cv-ketels en het bijbehorende gebouwenbeheersysteem. Deze vervanging leidt tot minder energieverbruik, en de installaties zijn beter en efficiënter af te stellen. Daarnaast is het onderhoud van werktuigbouwkundige installaties en elektro-installaties in 2008 nieuw aanbesteed. Dit heeft geleid tot andere leveranciers.

De Colleges van bestuur van de Open Universiteit, het Arcus College, de Hogeschool Zuyd en de Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg slaan in het verslagjaar de handen ineen om een onderwijscampus Parkstad Limburg te realiseren. De samenwerking betreft ondersteuning, onderhoud en energie, en ontwikkeling. Het centrale thema is duurzaamheid. Daarom kijken de instellingen ook naar de mogelijkheden van zonnepanelen, windenergie en een gezamenlijke energiecentrale. Op de nieuwe onderwijscampus zal het niet uitsluitend om onderwijs gaan. Er moet bijvoorbeeld ook ruimte zijn voor bedrijven, zodat een optimale combinatie ontstaat van onderwijs en bedrijfsleven. Concretisering van deze samenwerking vindt plaats vanaf 2009.

Twee studenten milieu-natuurwetenschappen van de Open Universiteit ontwikkelen in 2008 in opdracht van de instelling een monitor waarmee zij haar duurzaamheid kan meten. Die monitor geeft inzicht in het gebruik van elektriciteit, gas en water, de inkoop van artikelen, het afval, de reizen van medewerkers en hun gedrag, en het groen op de campus.

Najaar 2008 start de instelling met implementatie van een leerwerkbedrijf voor het bedrijfsrestaurant, na afloop van het contract met een extern cateringbedrijf. In samenwerking met het Arcus College en Hogeschool Zuyd kunnen studenten zodoende ervaring opdoen met zelfstandig een bedrijfsrestaurant exploiteren en daarvoor competenties verwerven. Eind 2008 is een enquête uitgevoerd onder de bezoekers van het bedrijfsrestaurant en de resultaten zijn zeer bemoedigend.

Informatie- en communicatie-technologie

In 2008 zijn activiteiten uitgevoerd met het oog op verbetering van de dienstverlening aan studenten, waaronder realisatie van een e-mailadres voor alle studenten. Er zijn in het verslagjaar al meer dan 10.000 Nederlandse en Vlaamse studenten die gebruikmaken van deze Studiemail. Daarmee kan de Open Universiteit persoonlijk en direct communiceren met iedere student. Studenten krijgen via Studiemail toegang tot specifieke websites en digitale bronnen. Studiemail gebruikt de e-mailfaciliteit van Google. De Open Universiteit is de eerste Nederlandse instelling voor hoger onderwijs die een samenwerkingsverband met Google is aangegaan.

Na een intensieve ontwikkel- en testperiode kunnen de Vlaamse studiecetra nu rechtstreeks gebruikmaken van het studenteninformatiesysteem SPIL. Zodoende is er een eind gekomen aan de situatie waarin de Vlaamse studiecetra een eigen studenteninformatiesysteem hebben, waarin gegevens uit SPIL handmatig ingevoerd moeten worden.

In 2008 is na een uitgebreide inventarisatie gestart met invoering van identitymanagement. Daardoor worden identiteitsgegevens slechts op één plaats beheerd, hetgeen een eenvoudige en veilige toegangsregulering mogelijk maakt. Het project Identitymanagement wordt ondersteund door een externe partij met ervaren ontwikkelaars in Nederland en India. Dat levert een significante kostenbesparing op, terwijl de kwaliteit van producten gewaarborgd is. Het eerste gerealiseerde product is aansluiting van de Open Universiteit op de SURFfederatie. Hierdoor kan de instelling onder andere de diensten SURFSPOT en Beeld en Geluid in Academia efficiënt aanbieden. Vooralsnog zijn deze diensten alleen aan medewerkers beschikbaar gesteld. Naar verwachting kunnen studenten er vanaf begin 2009 ook gebruik van maken. Uiteindelijke doelen zijn, dat personalisatie van www.ou.nl en registratie van studenten, cursisten, alumni, medewerkers en belangstellenden via identitymanagement verlopen en dat zij grotendeels zelf hun eigen wachtwoord en adresgegevens kunnen beheren en wijzigen. In het verslagjaar is draadloze toegang tot ons netwerk gerealiseerd op een aantal plaatsen op de campus in Heerlen, in de Nederlandse studiecetra en de steunpunten. Hierbij zijn niet alleen medewerkers gebaat. De instelling neemt namelijk deel aan eduroam, de authenticatie infrastructuur van SURFnet voor gastgebruik van elkaars draadloze netwerk. Zodoende kunnen medewerkers en studenten veilig en eenvoudig draadloos internetten bij talloze universiteiten en hogescholen in binnen- en buitenland die op eduroam zijn aangesloten.

11

h o o f d s t u k e l f

Raad van toezicht

In 2008 komt de Raad van toezicht vier keer bijeen. Daarnaast is er gedurende het verslagjaar frequent contact geweest tussen (leden van) de Raad van toezicht en het College van bestuur.

Naast de behandeling van periodiek terugkerende onderwerpen, waaronder de financiële situatie, ontwikkelingen in het onderwijsaanbod van de bacheloropleidingen en masteropleidingen en een update van het bestuursreglement, is tijdens de bijeenkomsten ook uitgebreid aandacht besteed aan tal van nieuwe initiatieven die binnen de Open Universiteit tot ontwikkeling komen.

De diversiteit in initiatieven en het feit dat bij veel initiatieven nadrukkelijk naar samenwerking met andere organisaties wordt gezocht (en wordt gevonden!), beoordeelt de Raad van toezicht positief. Niet alleen zorgen de nieuwe initiatieven voor een goede aanvulling op het bestaande portfolio van de Open Universiteit; evenzeer onderstrepen zij de ontwikkeling van de Open Universiteit in de richting van een netwerkorganisatie, waarbij oogmerk is dat alle activiteiten actief bijdragen aan de doelstellingen in het domein van een leven lang leren.

Enkele van de initiatieven die aan bod zijn geweest, zijn de Netwerk Open Hogeschool, 'open educational resources', de nieuwe opleiding HBO-Rechten en het Lerarendossier. Met de Netwerk Open Hogeschool en de opleiding HBO-Rechten slaat de Open Universiteit nieuwe wegen in, richting het hoger beroepsonderwijs. Bij de Netwerk Open Hogeschool wordt samen met een aantal hogescholen gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuwe Informatica-opleiding. Bij HBO-Rechten is sprake van een bilaterale samenwerking met de Juridische Hogeschool Fontys-Avans, die zal leiden tot het in de markt zetten van een innovatieve juridische opleiding. De ontwikkelingen rond 'open educational resources' in de internationale context en de vertaling daarvan in 'eigen' activiteiten van de Open Universiteit, volgt de Raad van toezicht nauwgezet en met grote belangstelling.

De financiële positie van de Open Universiteit is een onderwerp waaraan in 2008 eveneens veel aandacht is besteed. Dat is niet alleen gebeurd in het kader van de behandeling van de jaarrekening 2007 en de begroting 2009, maar ook via tussentijdse rapportage door het College van bestuur aan de Raad van toezicht over de ontwikkelingen rond inkomsten en uitgaven. De Raad van toezicht deelt de zorgen van het College ten aanzien van de verslechterende financiële positie en steunt het College in het nemen van maatregelen die enerzijds moeten leiden tot verdere kostenbeheersing en anderzijds tot inkomstenverhoging.

Voor nieuwe leden van de Raad van toezicht wordt sinds enkele jaren een introductieprogramma georganiseerd, waarin activiteiten en inrichting van de Open Universiteit centraal staan. Ook in 2008 is een introductieprogramma georganiseerd.

Met de medezeggenschapsorganen, Studentenraad en Ondernemingsraad, heeft ook in 2008 overleg plaatsgevonden.

In 2008 is de samenstelling van de Raad van toezicht gewijzigd.

Na het afscheid van Frans Slangen treedt mr. Annie Brouwer-Korf in februari als nieuwe voorzitter aan.

Eind mei 2008 ontvangt de Raad van toezicht het trieste bericht dat John de Wit, lid van de Raad van toezicht, plotseling is overleden.

In december vindt het afscheid plaats van Ferry Houterman, in verband met het aflopen van diens benoemingstermijn. Als gevolg van laatstgenoemde ontwikkelingen wordt een traject gestart dat dient te leiden tot de benoeming van twee nieuwe leden. Naar verwachting wordt dit traject begin 2009 afgerond.

Bijlage 1 Nieuwe, gereviseerde en gratis cursussen

Nieuwe en gereviseerde cursussen

nieuwe cursussen	gereviseerde cursussen
faculteit Cultuurwetenschappen Het cultuurwetenschappelijk debat Cultuurwetenschappelijke seminars De literaire canon Literatuurwetenschap Scriptieplan Schrijfpracticum 2: academisch schrijven Zomerschool Roma Caput Mundi	Ethiek Inleiding in de filosofie Lieux de mémoire Modernisering: Nederland-Vlaanderen 1948-1973 Zomerschool cultuurwetenschappen (cultuurgeschiedenis)
faculteit Informatica Bedrijfsregels Security en IT Webservices en applicatie-integratie	Inrichten en beheren van ict Objectgeoriënteerd programmeren in Java 1 Objectgeoriënteerd programmeren in Java 2
faculteit Managementwetenschappen Bachelorwerkstuk Controlling Human resource management Ondernemen en managen Procesmanagement	Business marketing Inkoopmanagement Managementaccounting Reflectie en argumentatie Scientific Literature Review Supply chain management
faculteit Natuurwetenschappen Duurzaam ondernemen Ecosystems and Human Well-Being Gedrag en effecten van contaminanten: een introductie in de milieuchemie Omgevingsbeleid: analyse, evaluatie, ontwerp	Aarde, mens en milieu Academische vaardigheden milieuwetenschappen Scientific and Professional Publishing on Environment and Sustainability Virtueel milieuvadvisbureau
faculteit Psychologie Bachelorthesis	Ergonomie Klinische psychologie 3: de ambulante praktijk Onderzoekspracticum kwantitatieve data-analyse Onderzoekspracticum nonparametrische data-analyse Onderzoekspracticum psychologisch experiment Onderzoekspracticum psychologisch survey Patiëntenvoorlichting en chronische ziekten Psychologie van arbeid en gezondheid Test- en toetstheorie

nieuwe cursussen

gereviseerde cursussen

faculteit Rechtswetenschappen

Rechtsvergelijking
Summerschool on Law
Vorbereiding onderzoek

Aansprakelijkheidsrecht
Belastingrecht
Consumentenrecht
Europees privaatrecht
Faillissementsrecht
Formeel strafrecht
Goederenrecht
Inleiding internationaal recht
Inleiding strafrecht
Internationaal strafrecht in Europa
Juridische gespreksvaardigheden
Overeenkomstenrecht
Rechtsvergelijking
Recht en samenleving
Strafrechtelijk bewijs

CELSTEC Education and Training Institute

Evaluatie van onderwijsinnovaties
Implementatie van onderwijsinnovaties

E-learning: wat, waarom en hoe?
De praktijk van actief leren
Het ontwerpen van een onderzoek; scriptieplanning

Nieuwe gratis cursussen op www.opener.ou.nl

faculteit Informatica

faculteit Managementwetenschappen

faculteit Natuurwetenschappen

faculteit Rechtswetenschappen

Communicatietechnologie. Een inleiding

Kwaliteitszorg

Projectmanagement

Metabolaspel

Interesse in recht

Nieuwe gratis cursus op www.spinoza.ou.nl

faculteit Cultuurwetenschappen*

Middel nederlandse letterkunde als literair erfgoed

*De cursus is tot stand gekomen onder supervisie van prof. dr. Frits van Oostrom.

Bijlage 2 Personalia

Stand van zaken op 31 december 2008

Raad van toezicht

Voorzitter mw. mr. A.H. Brouwer-Korf
Leden mw. drs. P.J.E. Bieringa MBA, prof. dr. R. Van Esbroeck

College van bestuur

Voorzitter drs. Th.J.F.M. Bovens
Rector magnificus prof. dr. ir. F. Mulder
Plaatsvervangend voorzitter drs. ing. C.J. Brouwer
Bestuurssecretaris drs. H.H.M. Ummels

Raad van decanen

Voorzitter Rechtswetenschappen, prof. dr. H.C.G. Spoormans
Leden
Cultuurwetenschappen, prof. dr. J. van Marle
Informatica, prof. dr. A. Bijlsma
Managementwetenschappen, prof. dr. H.M.J. van den Bosch
Natuurwetenschappen, mw. prof. dr. F. Perez Salgado
Onderwijswetenschappen, mw. prof. dr. H.P.A. Boshuizen
Psychologie, prof. dr. R.W.J.V. van Hezewijk
Secretaris, S.V. Schoevaart

Directeuren

Bureau van de universiteit, R.J.F. Edelbroek
Centre for Learning Sciences and Technologies, prof. dr. E.J.R. Koper
Facilitair bedrijf, M.J. Stefens
ICT servicecentrum, ir. R.L.M. Helwig
Netherlands Laboratory for Lifelong Learning, prof. dr. J.J.G. van Merriënboer
Onderwijs service centrum, drs. H.E. Breukers
Ruud de Moor Centrum, J.J.M. Kusters MSM

Instellingsberaad

Voorzitter drs. Th.J.F.M. Bovens
Leden prof. dr. A. Bijlsma, prof. dr. H.M.J. van den Bosch, drs. H.E. Breukers, J.P.J. van den Broek, drs. ing. C.J. Brouwer, R.J.F. Edelbroek, J.J. Frohn RA, prof. dr. J.T.G. Gerrichhauzen, ir. R.L.M. Helwig, prof. dr. R.W.J.V. van Hezewijk, prof. dr. E.J.R. Koper, MSM J.J.M. Kusters, prof. dr. J. van Marle, prof. dr. J.J.G. van Merriënboer, prof. dr. ir. F. Mulder, mw. prof. dr. F. Perez Salgado, S.V. Schoevaart, prof. dr. H.C.G. Spoormans, M.J. Stefens, drs. H.H.M. Ummels
Secretaris drs. H.M.J. van Montfort

Bedrijfsvoeringsoverleg

Voorzitter R. Rikers FC
Leden drs. J. Bregman, J.P.J. van den Broek, N.H.J. de Bruijn, ing. J.P.L. Kousen, mw. H.A.A.G.M. Loozen, H.E.J.M. Magermans
Secretariaat mw. L.B.M. Vliex-Ackermans

College voor promoties

Voorzitter prof. dr. ir. F. Mulder, rector magnificus
Vice-voorzitter prof. dr. R.W.J.V. van Hezewijk, prof. dr. J.J.G. van Merriënboer
Leden mw. prof. dr. H.P.A. Boshuizen, prof. dr. J. van Marle, prof. dr. G. Zwaneveld
Secretaris drs. J.B.M. Roffelsen
Pedel mw. E.C.W. Vinken, mw. M. Wijnands

Wetenschapscommissie

Voorzitter prof. dr. ir. F. Mulder, rector magnificus
Leden prof. dr. A. Bijlsma, mw. dr. M.J.C. Caniëls, prof. dr. R.W.J.V. van Hezewijk, prof. dr. E.J.R. Koper, dr. ir. J. de Kraker, prof. dr. J. van Marle, prof. dr. J.J.G. van Merriënboer, prof. mr. J.G.J. Rinkes, prof. dr. G. Zwaneveld
Secretaris drs. J.B.M. Roffelsen

Commissie voor de examens

Voorzitter prof. mr. J.G.J. Rinkes
Secretaris dr. ir. K.A.M. Lemmen
Leden drs. J.W.M. van den Boomen, drs. D. Disselkoen, dr. J.J.M. Leinders, dr. G. Moerkerke, dr. A.N. Mudde
Ambtelijk secretaris mw. mr. M.L.J.T. Stijnen

College van beroep voor de examens

Voorzitter mr. A.J. Henzen
Plaatsvervangend voorzitter mr. Th.M. Schelfhout, prof. mr. P.J.J. Zoontjens
Leden mr. dr. M.C.E.M. Draaisma, mr. dr. A.L.H. Ernes, prof. dr. R.W.J.V. van Hezewijk, mr. R.F.W.H.J. Hulscher, dr. J.B.P.E.C. Janssen, mw. prof. dr. F. Perez Salgado
Plaatsvervangend lid dr. J.E.M.M. Syroit
Studentleden mr. ir. M.P.C. Brouns, R. Harms
Plaatsvervangend student-lid A.G. Koot-Vermaat
Secretaris mw. mr. H.M.J.M. Slegers
Plaatsvervangend secretaris mr. J.J.F.A. Engels, mr. F.G.M. Sluijmsmans

Ondernemingsraad

Dagelijks bestuur

Voorzitter S.V. Schoevaart

Vice-voorzitter drs. J.H.H. Puls

Secretaris G. Bloemen

Lid dr. ir. F.J.M. Mofers

Leden mw. F. Andeweg, mw. drs. B.H.M. Gademann,
mw. A. Hadzialijagic, mw. E.D.S. van den Heuvel,
mw. drs. M. Korenhof, drs. H.G.W. Münstermann,
C.L. Peeters, mw. drs. M.A.A. Specker, mr. T.H.G.M. Wissing
Ambtelijk secretariaat mw. B.H.M. Kop-Klaassen bc
(ambtelijk secretaris), mw. M.W. Mertens (secretaresse)

Studentenraad

Uitvoerende raad

Voorzitter mw. H.A. Dijkman

Vice-voorzitter mw. K. Leyers

Secretaris T.J.P.M. Lutkie

Leden drs. H. Kiesel, ir. J.G.G.M. van Knippenberg,
B. Verleysen

Adviseur mw. drs. J. de Jonge

Ambtelijk secretariaat mw. B.H.M. Kop-Klaassen bc
(ambtelijk secretaris), mw. M.W. Mertens (secretaresse)

Alumnivereniging Open Universiteit

Voorzitter drs. Erwin Koenen

Secretaris, activiteitencoördinator mr. C. van Esveld

Penningmeester mr. R. van het Hof

Lid mw. C.M. Steenbergen MSc

Coördinatie communicatie mw. ir. F. Doctor

Activiteitencoördinator, assistentie communicatie
drs. Z. Hofman

Lokaal overleg

Namens het College van bestuur

Voorzitter drs. Th.F.J.M. Bovens

Secretaris drs. O.O.G. Spee

R.J.F. Edelbroek

Namens ABVAKABO FNV

mw. E.W.M.I. Schulten-Neesen

Extern adviseur J. Bielders

Namens CFO

R. Brouwer

Extern adviseur H. Verbeek

Namens CMHF

mw. dr. M. Bitter-Rijpkema

Extern adviseur mw. R. van Wijngaarden

Namens AC-HOP

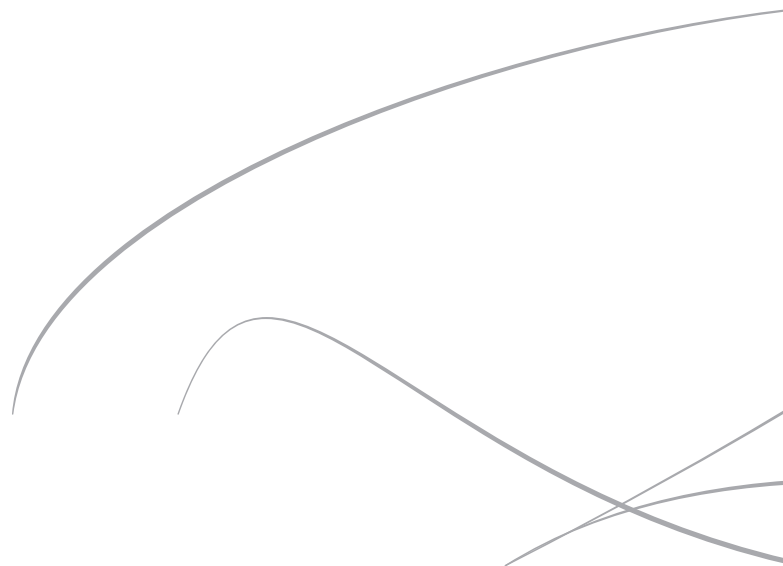
J.P. Smits

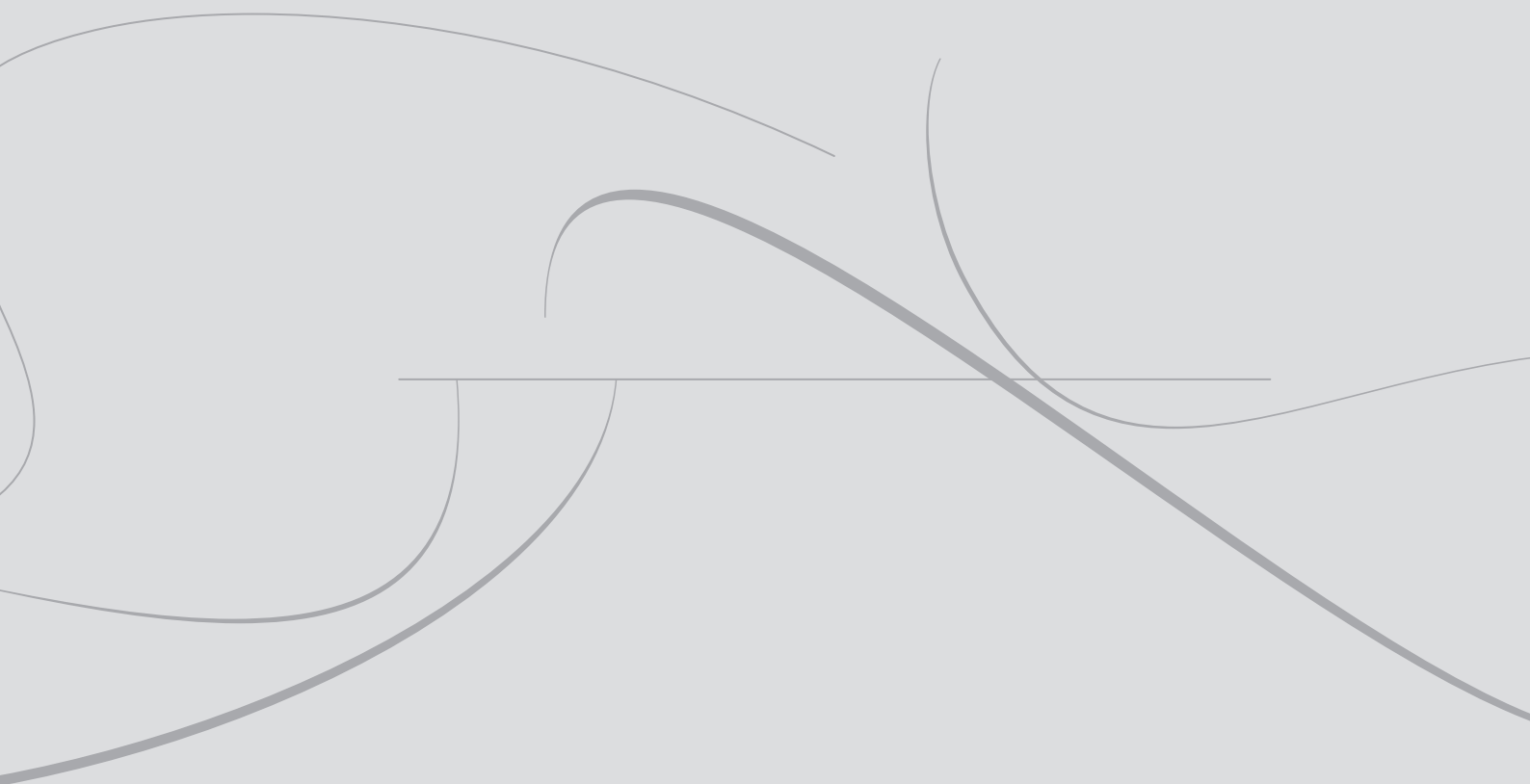
Extern adviseur mw. mr. J. Lubking

Bijlage 3 Kengetallen

Stand van zaken op 31 december 2008

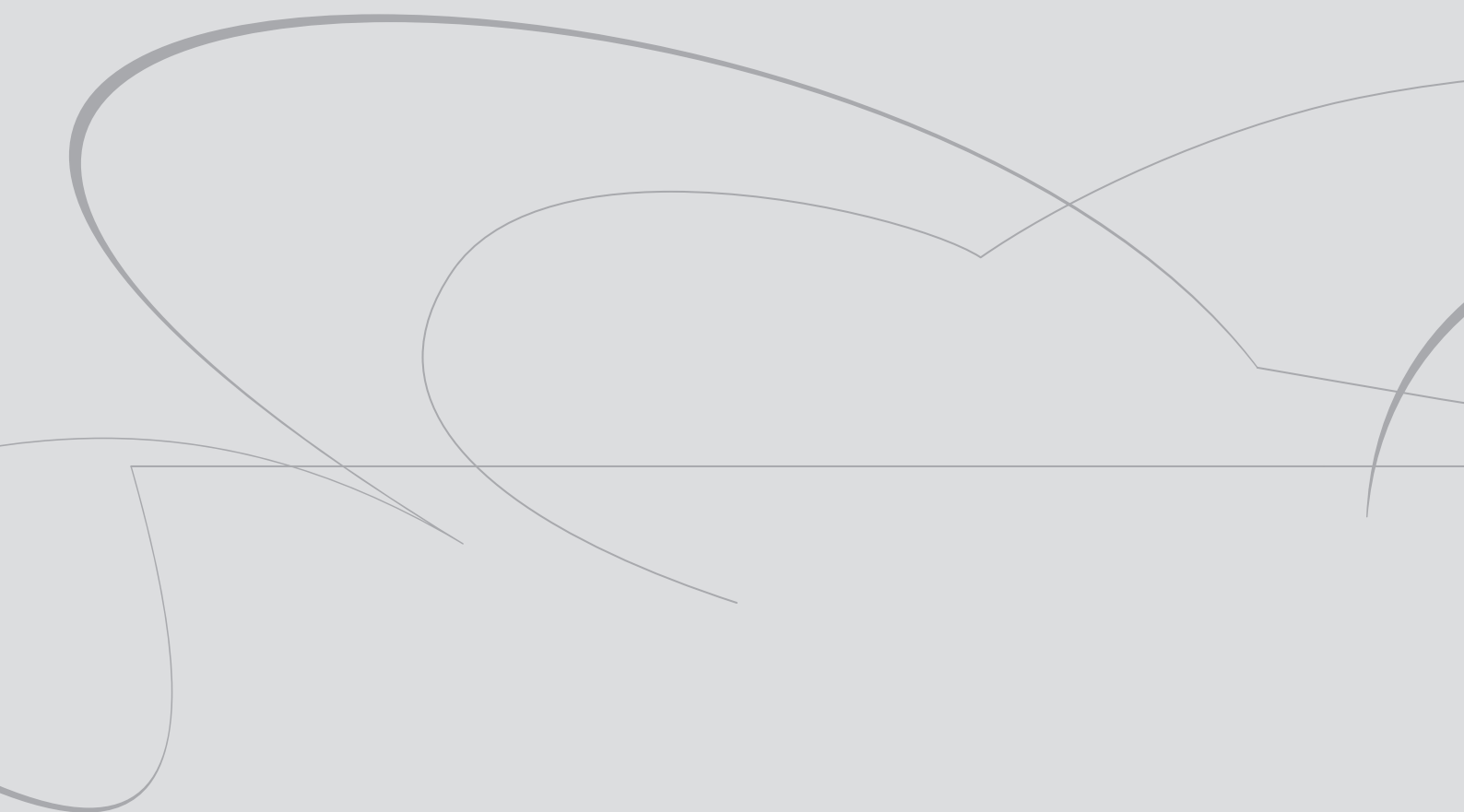
begroting	68,4 miljoen euro
medewerkers	764
studenten	26.352
modulenaafzet	45.855
cursuscertificaten	19.557
propedeusegetuigschriften	471
wo-getuigschriften	490
studentenprofiel	52 procent vrouw - 48 procent man 11 procent 18-25 jaar - 31 procent 26-35 jaar - 33 procent 36-45 jaar - 25 procent ouder dan 45 jaar 59 procent studeert naast een betaalde baan van 35 uur of meer 35 procent kiest voor de Open Universiteit vanwege het tijd- en plaatsonafhankelijk onderwijs 37 procent is tweedekansstudent - iemand die niet eerder een hogere beroepsopleiding of wetenschappelijke opleiding voltooid heeft aan een Nederlandse onderwijsinstelling.
studiecentra en provinciale steunpunten	12 studiecentra in Nederland: Alkmaar, Amsterdam, Breda, Den Haag, Eindhoven, Enschede, Groningen, Nijmegen, Parkstad Limburg, Rotterdam, Utrecht, Zwolle 3 steunpunten in Nederland: Emmen, Leeuwarden, Vlissingen 6 studiecentra in Vlaanderen: Antwerpen, Brussel, Diepenbeek, Gent, Kortrijk, Leuven
cursussen	313
bacheloropleidingen	6
masteropleidingen	10
kort hoger onderwijsprogramma's	18
(post)hbo-opleidingen	3
MBA-opleiding	1

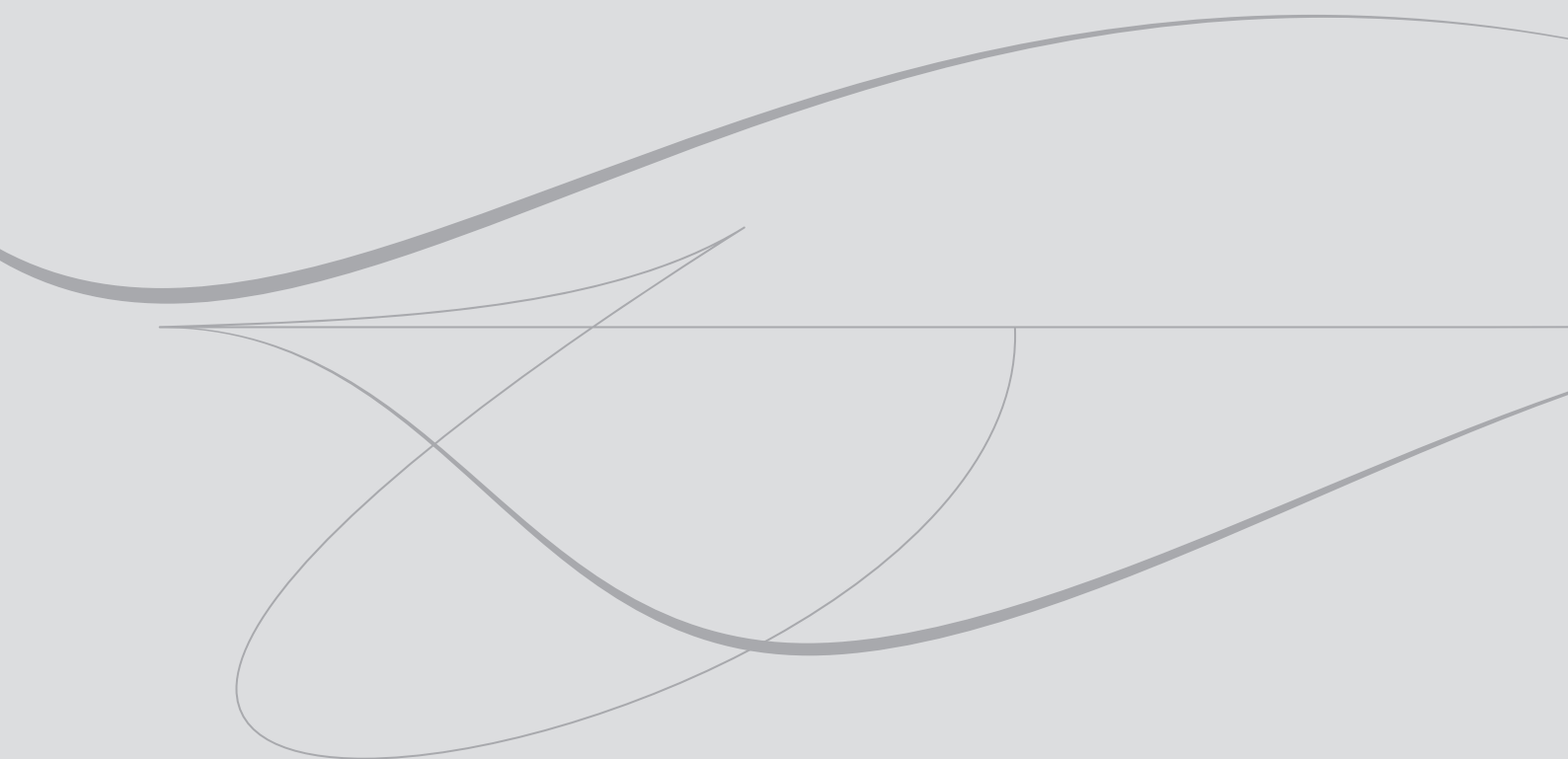

Jaarrekening 2008

Open Universiteit Nederland

Inhoudsopgave

Toelichting financiële situatie	65
Geconsolideerde balans per 31 december 2008	66
Geconsolideerde staat van baten en lasten 2008	67
Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2008	68
Toelichting op de geconsolideerde balans 2008	69
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2008	76
Enkelvoudige balans per 31 december 2008	84
Enkelvoudige staat van baten en lasten 2008	86
Toelichting op de enkelvoudige balans 2008	87

Overige gegevens

Bestemming van het resultaat	90
Accountantsverklaring	90
Bijlage 1 Treasury 2008	92
Bijlage 2 Notitie helderheid 2008	93
Bijlage 3 Specificatie innovatietaakstelling 2008	94
Bijlage 4 Overzicht materiële vaste activa	96
Bijlage 5 Model G, Geormerkte doelsubsidies OCW en LNV	97

*Vastgesteld door het College van bestuur op 12 mei 2009
Goedgekeurd door de Raad van toezicht op 25 mei 2009*

Nummer bevoegd gezag 30720
Bronnummer 22NC

Toelichting financiële situatie

2008: moeilijk financieel jaar

De Open Universiteit Nederland sluit het boekjaar 2008 af met een negatief resultaat, zowel in de normale bedrijfsvoering als na verwerking van diverse balansposten. Een nadere analyse leert dat dit resultaat met name een gevolg is van fors hogere lasten alsmede van een achterblijvende inkomstengroei. De hogere lasten zijn gedeeltelijk een gevolg van investeringsprogramma's die in 2006 en 2007 werden afgesproken. Het betreft dan met name de extra impuls op het terrein van onderzoek, gekoppeld aan het profiel van de Open Universiteit, en de investering in het verder versterken van kwaliteit en innovatie van het onderwijs, zoals vormgegeven in het Instellingsbreed Programma Onderwijs (IPO). Mede door deze activiteiten is het personeelsbestand in 2008 verder gegroeid, inclusief het daarbij horende kostenniveau. De verwachte groei van de reguliere verkoop van cursussen is uitgebleven en een aantal nieuwe initiatieven loopt vertraging op, waardoor de inkomstengroei niet is bereikt.

De voorspelbaarheid van het uiteindelijk resultaat is groot gebleken. Daarom heeft het College van bestuur, samen met het management, reeds in de laatste maanden van 2008 een pakket van maatregelen kunnen opstellen die nog in 2008 tot beteugeling van de kostenstijging heeft geleid. De doorwerking van de maatregelen in de begroting 2009 moet ervoor zorgen dat de financiële situatie langzaam weer in evenwicht komt. Begin 2009 worden de maatregelen door het College toegelicht in veertien sessies met het hele personeel. Helaas zijn in 2009 een aantal (beperkte) reorganisaties niet te voorkomen, teneinde de personele lasten te reduceren. De daarvoor benodigde voorziening is reeds ten laste van 2008 gebracht.

Ondanks het negatieve financiële resultaat heeft 2008 wel degelijk successen gebracht voor de Open Universiteit. Het project Open Educational Resources is zeer bevredigend afgesloten en geeft aanleiding tot het doordenken van een meer strategisch vervolg. Er is groei in de onderzoeksprojecten van CELSTEC, het Ruud de Moor Centrum maakt goede vorderingen in uitvoering van zijn meerjarenprogramma, het instellingsbrede onderzoeksprogramma van het Netherlands Laboratory for Lifelong Learning krijgt vorm en inhoud. De daling van de studentenaantallen komt vrijwel tot stilstand, de accreditatie van de opleiding HBO-Rechten wordt verkregen en voor de vierde achtereenvolgende keer scoort de Open Universiteit als tweede universiteit van Nederland in de 'ranking' van de 'Keuzegids Hoger Onderwijs'. Opnieuw voltooiën honderden studenten hun studie met een bachelordiploma of masterdiploma en er vinden diverse promoties plaats. Het thema 'leven-lang-leren' staat even hoog op de agenda als in februari een actieplan voor leven-lang-leren van sociale partners, gemeenten en onderwijspartijen (met inbreng van de Open Universiteit) tijdens een scholingsoverleg door alle betrokkenen wordt onderschreven. Helaas is het niet in uitvoering genomen.

Ons topsportprogramma krijgt aandacht omdat we elf studenten onder de Nederlandse Olympische ploeg mogen rekenen, waarvan er negen een medaille behalen: vijf gouden medailles en vier zilveren medailles. Voor een nader overzicht van de inhoudelijke prestaties verwijzen we graag naar ons jaarverslag.

Het College van bestuur dankt alle medewerkers voor hun betrokken inzet en studenten voor hun vertrouwen. In 2009 viert de Open Universiteit het 25-jarig jubileum. Wetend dat de financiële positie versterking behoeft, heeft het College tegelijkertijd groot vertrouwen in het potentieel van de Open Universiteit in een kennissamenleving waar leven-lang-leren een belangrijke voorwaarde vervult. Wij voorzien dan ook een solide toekomst voor de instelling.

Heerlen, mei 2009

College van bestuur
drs. Th.J.F.M. Bovens, voorzitter
prof. dr. ir. F. Mulder, rector magnificus
drs. ing. C.J. Brouwer, vicevoorzitter

Geconsolideerde balans per 31 December 2008

Na voorstel resultaatbestemming

(Bedragen x € 1.000)

Activa	31-12-2008 €	31-12-2007 €
VASTE ACTIVA		
1.2 Materiële vaste activa	15.957	17.289
1.3 Financiële vaste activa	463	564
VLOTTENDE ACTIVA		
1.4 Voorraden	1.266	941
1.5 Vorderingen	5.370	6.576
1.6 Effecten	0	2.540
1.7 Liquide middelen	2.345	2.629
	25.401	30.539

Passiva

EIGEN VERMOGEN		
2.1 Eigen vermogen	2.750	8.671
2.2 VOORZIENINGEN	5.833	4.111
2.4 KORTLOPENDE SCHULDEN	16.818	17.757
	25.401	30.539

Geconsolideerde staat van baten en lasten 2008

(Bedragen x € 1.000)

	Begroting 2009 ¹ €	Rekening 2008 €	Begroting 2008 €	Rekening 2007 €
BATEN				
3.1 Rijksbijdragen OCW	36.775	34.313	32.869	32.819
3.2 Overige overheidsbijdragen/subsidies	9.902	9.907	9.579	9.583
3.3 Cursus-, les- en examengelden	14.385	12.497	16.592	14.402
3.4 Baten werk in opdracht van derden	3.032	4.469	2.523	5.334
3.5 Overige baten	4.317	2.084	1.219	1.920
TOTAAL BATEN	68.411	63.270	62.782	64.058
LASTEN				
4.1 Personele lasten	45.451	49.650	45.274	42.239
Inkomensoverdracht (MSM)	2.447	2.452	2.379	2.383
4.2 Afschrijvingen	1.788	1.892	1.955	1.925
4.3 Huisvestingslasten	3.422	2.915	3.394	3.346
4.4 Overige lasten	15.411	12.356	9.860	12.055
TOTAAL LASTEN	68.519	69.265	62.862	61.948
SALDO BATEN EN LASTEN	(108)	(5.995)	(80)	2.110
5 Financiële baten en lasten	150	74	80	150
RESULTAAT	42	(5.921)	0	2.260

Toelichting

In het resultaat zijn de volgende mutaties balansposten verwerkt:

- baten/lasten	1.135
- dotatie reorganisatievoorziening	1.756

TOTAAL **2.891**

¹ Anticiperend op ontwikkelingen in wet- en regelgeving ten aanzien van de jaarverslaggeving voor onderwijsinstellingen is de begroting van het volgende boekjaar (2009) opgenomen.

Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2008

(Bedragen x € 1.000)

	2008		2007
	€		€
Kasstroom uit operationele activiteiten:			
Resultaat voor interest	(5.995)		2.110
Aanpassingen voor:			
- Afschrijvingen	1.851		2.005
- Mutatie voorzieningen	1.722		(687)
	3.573		1.318
Veranderingen in vlottende middelen:			
- voorraden	(325)	134	
- vorderingen	1.206	(663)	
- schulden	(939)	(804)	
	(58)		(1.333)
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	(2.480)		2.095
Ontvangen interest	235	323	
Betaalde interest	(161)	(173)	
	74		150
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	(2.406)		2.245
Kasstroom uit investeringsactiviteiten:			
Investerings materiële vaste activa	(560)	(1.053)	
Desinvesteringen materiële vaste activa	41	0	
Mutaties leningen	196	201	
Overige investeringen in financiële vaste activa	(95)	0	
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	(418)		(852)
Kasstroom uit financieringsactiviteiten:			
Mutatie-effecten	2.540	(2.540)	
Aflossing langlopende schulden	0	0	
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	2.540		(2.540)
Mutatie liquide middelen	(284)		(1.147)
Beginstand liquide middelen	2.629		3.776
Mutaties	(284)		(1.147)
Eindstand liquide middelen	2.345		2.629

Toelichting op de geconsolideerde balans 2008

Algemeen

De jaarrekening van de Open Universiteit Nederland is opgesteld overeenkomstig de bepalingen van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en meer specifiek richtlijn voor de jaarverslaggeving 660 onderwijsinstellingen.

De geconsolideerde jaarrekening wordt als primaire jaarrekening beschouwd. Met uitzondering van de specificaties bij de enkelvoudige balans en resultatenrekening hebben alle specificaties betrekking op de geconsolideerde cijfers tenzij expliciet anders is aangegeven. In de toelichting zijn de bedragen afgerond op duizenden euro's.

Consolidatie

In de consolidatie van de Open Universiteit Nederland zijn de volgende vennootschappen betrokken: Open Universiteit Bedrijfsopleidingen BV te Heerlen (100%) en LEX BV te Heerlen (100%).

Vergelijkende cijfers

In 2008 is een aantal posten geherrubriceerd. Ten behoeve van het inzicht en de vergelijkbaarheid zijn de cijfers 2007 hierop aangepast.

Waarderingsgrondslagen

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de aanschafwaarde verminderd met de daarover berekende lineaire afschrijvingen.

De afschrijvingen starten direct na ingebruikname, waarbij er fictief vanuit gegaan wordt, dat alle investeringen in één boekjaar geacht worden (gemiddeld) per 1 juli van dat jaar in gebruik genomen te zijn.

De volgende afschrijvingstermijnen worden gehanteerd:

Terreinwerkzaamheden:	30 jaar
Gebouwen t/m 1999:	30 jaar
Gebouwen vanaf 2000:	
Casco:	60 jaar
Afbouw:	30 jaar
Inbouwpakketten en technische installaties:	15 jaar
Verbouwingkosten gebouwen in eigendom:	resterende levensduur
Verbouwingkosten studiecetra:	duur huurcontract
Binnenzonwering:	10 jaar
Buitenzonwering en bewakingssysteem:	10 jaar
Computers (gemiddeld):	3 jaar
Overige vaste activa:	5 jaar
Software:	5 jaar

De volgende activeringsgrenzen zijn van toepassing (incl. BTW):

1. Nieuwe gebouwen en terreinwerkzaamheden:
Alle uitgaven die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.
2. Verbouwingkosten gebouwen centrale vestiging:
Alle samenhangende uitgaven (projecten), voor zover deze € 100 te boven gaan en die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.
3. Verbouwingkosten studiecetra:
Alle samenhangende uitgaven die per project meer dan € 40 bedragen en die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.
4. Duurzame gebruiksgoederen / resterende activa inclusief pc's:
Activeren boven een aanschafwaarde van € 3 per stuk. Het is hierbij mogelijk om - bij voldoende onderlinge samenhang - de investering projectmatig te benaderen, waarbij het criterium 'investeren per stuk' kan worden losgelaten.
5. Gebruikerssoftware:
Uitsluitend de extern ontwikkelde c.q. aangekochte software, boven een aanschafwaarde van € 11,5 per applicatie. Bij aanpassingen en uitbreidingen van extern gekochte of ontwikkelde software geldt als aanvullend criterium om tot activeren over te gaan, dat de genoemde aanpassing of uitbreiding de economische levensduur van de applicatie verlengt.

Financiële vaste activa

De deelnemingen van de Open Universiteit Nederland, LEX BV en OUB BV, zijn gewaardeerd tegen netto-vermogenswaarde. De overige onderdelen, onder andere de kaskorting, zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorraden

Het cursusmateriaal wordt gewaardeerd tegen de kostprijs van papier, drukwerk en afwerking, voor zover eigen productie, dan wel aankoopkosten bij derden, verminderd met een voorziening voor het risico van incurantheid.

Voorzieningen

De voorziening voor wachtgeldverplichtingen wordt berekend op basis van contante waarde van de verwachte toekomstige uitkeringen. De rekenrente bedraagt 4%.

De voorziening voor reorganisatie is bepaald op basis van de te verwachten afvloeiingskosten personeel als gevolg van de eind 2008 aangekondigde reorganisatie.

De voorziening eigen risico WAO wordt eveneens berekend op basis van de contante waarde van de verplichtingen, echter met een maximale termijn van 5 jaar. Ook hier bedraagt de rekenrente 4%.

De voorziening voor jubileumuitkeringen wordt berekend op basis van de contante waarde (rekenrente 4%) van de verwachte toekomstige uitkeringen, rekening houdend met blijfkansen en loonindexatie.

Vooruit ontvangen cursusgelden

De cursusgelden worden, na aftrek van de gemiddelde kosten van uitgeleverd cursusmateriaal, inclusief verpakkings- en verzendkosten, tijdsevenredig toegerekend aan de inschrijvingsduur van 14 maanden.

Overige activa en passiva

De overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, verminderd met een eventueel noodzakelijke voorziening voor dubieuze vorderingen.

Bedragen in vreemde valuta worden opgenomen tegen de koers ultimo boekjaar.

Vaste activa

1.2 Materiële vaste activa

Het verloop van deze post in 2008 was als volgt:

	Aanschafwaarde 31-12-07	Cum. afschr. 31-12-07	Boekwaarde 31-12-07	(Des)investe- ringen 2008	Afschrijvingen 2008	Boekwaarde 31-12-08
Terrein inclusief terreinwerkzaamheden	4.149	(953)	3.196	0	(67)	3.129
Gebouwen	25.198	(13.177)	12.021	249	(910)	11.360
1.2.1 Totaal gebouwen en terreinen	29.347	(14.130)	15.217	249	(977)	14.489
1.2.2 Inventaris en apparatuur	5.364	(3.292)	2.072	263	(874)	1.461
1.2.4 Activa in aanleg	0	-	0	7	-	7
Totaal materiële vaste activa	34.711	(17.422)	17.289	519	(1.851)	15.957

De onroerende zaakbelasting 2008 voor de gebouwen in Heerlen is gebaseerd op een waarde van € 16.705 op peildatum 1 januari 2007. De opstallen in Heerlen zijn in 2008 verzekerd voor een waarde van € 35.109. De actuele waarde wordt geacht gelijk te zijn aan de verzekerde waarde.

1.3 Financiële vaste activa

Deze post kan als volgt nader worden gespecificeerd:

1.3.7 Overige vorderingen	Boekwaarde 31-12-2007	Mutaties in 2008	Boekwaarde 31-12-2008
Vooruitbetaalde licenties	0	95	95
Lening u/g Best4kids	14	-14	0
Lening u/g VOMOUNL	5	0	5
Kaskorting	545	-182	363
Totaal financiële vaste activa	564	-101	463

De kaskorting, welke in 1991 door het toenmalige Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is opgelegd, wordt afgelost in jaarlijkse termijnen van circa € 181 en heeft een looptijd tot en met het jaar 2011. Het kortlopend deel van de kaskorting is opgenomen onder de vlottende activa.

Flottende Activa

1.4 Voorraden

Bij de waardering van de post voorraden is rekening gehouden met het risico van incurantheid ad € 491 tegenover € 849 ultimo 2007.

1.5 Vorderingen

De post vorderingen kan als volgt nader gespecificeerd worden:

	31-12-2008	31-12-2007
	€	€
1.5.2 Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	182	181
1.5.5 Debiteuren studenten / deelnemers / cursisten	3.363	3.441
1.5.6 Belastingen en sociale premies	102	25
1.5.7 Overige vorderingen	777	2.090
1.5.8 Overlopende activa	946	839
Totaal	5.370	6.576

1.5.2 Ministerie OCW

Het saldo ad € 182 (€ 181 voor 2008) betreft de aflossing kaskorting in 2009 respectievelijk 2008 door het Ministerie.

1.5.5 Debiteuren studenten/deelnemers/cursisten

De op het nominale debiteurensaldo in mindering gebrachte voorziening voor dubieuze debiteuren, welke gebaseerd is op de ouderdom van de openstaande saldi, is afgenomen van € 221 naar € 175. In het debiteurensaldo is een bedrag begrepen ad € 54 inzake openstaande creditbedragen.

1.5.6 Belastingen en sociale premies

Dit betreft de te vorderen omzetbelasting.

1.5.7 Overige vorderingen

De belangrijkste posten die hieronder zijn opgenomen, zijn: nog te ontvangen subsidiebedragen projecten € 660 en de te ontvangen rente 71K.

1.5.8 Overlopende activa

De belangrijke posten die hieronder zijn opgenomen, zijn: de vooruitbetaalde facturen ad € 834 en de afkoopsommen BTW inzake huur studiecetra € 86.

1.6 Effecten

	31-12-2008	31-12-2007
	€	€
Effecten	0	2.540

In 2007 betroffen dit aangekochte garanties BNG met een looptijd van 5 maanden, met expiratedatum 2 mei 2008 en een prognoserendement van 4,766%.

De marktwaarde op 31-12-2007 bedroeg € 2.549.

1.7 Liquide middelen

De post liquide middelen kan als volgt nader gespecificeerd worden:

	31-12-2008	31-12-2007
	€	€
1.7.1 Kasmiddelen	5	4
1.7.2 Tegoeden op bank- en girorekeningen	2.340	125
1.7.3 Deposito's	0	2.500
1.7.4 Kruisposten	0	0
Totaal	2.345	2.629

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de Open Universiteit Nederland.

2.1 Eigen vermogen

Voor de toelichting op het eigen vermogen wordt verwezen naar de toelichting op de enkelvoudige balans en winst- en verliesrekening.

2.3 Voorzieningen

Het verloop van deze post in 2008 is als volgt weer te geven.

	Balans 31-12-2007	Rente 2008	Onttrekkingen 2008	Dotatie/vrijval 2008	Balans 31-12-2008
2.3.1 Personeelsvoorzieningen					
Wachtgelden	3.299	129	(692)	464	3.200
Reorganisatie	0	0	0	1.756	1.756
Eigen risico WAO	69	3	(14)	(31)	27
Jubileumuitkeringen	743	30	(109)	186	850
Totaal	4.111	162	(815)	2.375	5.833

De voorziening voor wachtgeldverplichtingen wordt berekend op basis van contante waarde van de verwachte toekomstige uitkeringen. De wachtgeldverplichtingen, welke binnen een jaar na balansdatum tot uitkering komen, zijn opgenomen onder de kortlopende schulden. De wachtgeldvoorziening is contant gemaakt met een rekenrente van 4%.

De voorziening voor reorganisatie is bepaald op basis van de te verwachten afvloeiingskosten personeel als gevolg van de eind 2008 aangekondigde reorganisatie.

In 2004 is het besluit genomen om ingaande 2004 eigenrisicodragers voor de Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO) te worden. De berekening van de omvang van deze voorziening gebeurt op overeenkomstige wijze als de wachtgeldvoorziening. De verplichtingen, met een maximale termijn van 5 jaar, zijn eveneens contant gemaakt met een rekenrente van 4%.

De voorziening voor jubileumuitkeringen wordt berekend op basis van de contante waarde (rekenrente 4%) van de verwachte toekomstige uitkeringen, rekening houdend met blijfkansen en loonindexatie.

Ultimo 2008 is er geen kortlopend gedeelte van de voorzieningen opgenomen onder de kortlopende schulden. De vergelijkende cijfers ultimo 2007 zijn tevens aangepast. De voorzieningen voor de korte termijn (2009) bedragen € 1.040 voor de wachtgelden en € 43 voor de jubileumuitkeringen.

De voorzieningen voor de middellange termijn (2010-2013) bedragen € 2.105 voor de wachtgelden en € 353 voor de jubileumuitkeringen.

2.5 Kortlopende schulden

De kortlopende schulden omvat de volgende posten:

	31-12-2008	31-12-2007
	€	€
2.5.3 Crediteuren	2.624	4.150
2.5.7 Belastingen en sociale premies	2.464	1.989
2.5.10 Overlopende passiva en overige schulden	11.730	11.618
	16.818	17.757

2.5.3 Crediteuren

In het crediteurensaldo is een bedrag begrepen ad € 26 inzake openstaande debet bedragen.

2.5.7 Belastingen en sociale premies

Deze post betreft met name de afdracht loonheffing en pensioenpremies over de maand december.

2.5.10 Overlopende passiva en overige schulden

De belangrijkste posten die hieronder zijn opgenomen, zijn de vooruit ontvangen cursusgelden ad € 6.316, vooruit ontvangen subsidies projecten € 2.267, nog te ontvangen facturen € 1.459, nog te betalen vakantietoelage over 2008 € 1.056, nog te betalen inzake niet opgenomen vakantiedagen € 597.

De vooruit ontvangen subsidies projecten ad € 2.267 kan gesplitst worden in € 151 vooruitbetaalde bedragen projecten (debet) en € 2.418 vooruit ontvangen bedragen projecten (credit).

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

De niet uit de balans blijvende verplichtingen bij de Open Universiteit Nederland betreffen de verplichtingen uit hoofde van operationele lease van kopieerapparatuur voor een totaalbedrag van € 197 bij een gemiddelde looptijd van 1,5 jaar. Voor de operationele lease van pc's/laptops bedragen deze verplichtingen € 431 bij een looptijd van 17 maanden. Verder is nog een leasecontract voor een personenauto. De openstaande verplichting per balansdatum bedraagt € 32 en een resterende looptijd van 37 maanden.

Daarnaast zijn huurcontracten afgesloten ten behoeve van de huisvesting van de studiecetra. De totale huurverplichting bedraagt € 5.144. Deze huurcontracten hebben een gemiddelde looptijd van circa 3,25 jaar.

De Open Universiteit Nederland staat garant voor de financiële positie van LEX BV.

Per balansdatum waren kredietfaciliteiten bij de Bank Nederlandse Gemeenten tot 5 miljoen euro in rekening courant en 15 miljoen als kasgeldlening. Hiervoor zijn geen zekerheden gesteld.

Ten behoeve van een huurovereenkomst is door de Open Universiteit Nederland een bankgarantie afgegeven ad 33K.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2008

Algemeen

De methode van resultaatbepaling is gebaseerd op het baten- en lastenstelsel.

In verband met de taakstelling op het gebied van innovatie wordt een groot aantal projecten uitgevoerd die ten laste van de reguliere exploitatie worden geboekt. In bijlage 1 is een overzicht gegeven van de totale kosten die in het kader van de innovatietaakstelling zijn gemaakt.

Baten

3.1 Rijksbijdrage OCW

Deze post betreft de toegekende Rijksbijdrage conform brief d.d. 4 december 2008 kenmerk BEK/BPR-2008/152146 M voor een bedrag van € 34.495. Hierop is in mindering gebracht de aflossing van de kaskorting 1991, conform brief WO/F-2001/10580 van 16 maart 2001, groot € 182.

3.2 Overige overheidsbijdragen/subsidies

Deze post is als volgt nader te specificeren:

	2008	2007
	€	€
Subsidie Ruud de Moor Centrum	7.455	7.200
Overige bijdragen (MSM)	2.452	2.383
Totaal overige overheidsbijdragen/subsidies	9.907	9.583

Subsidie Ruud de Moor Centrum

Deze post betreft de subsidie toegekend middels brief OND/ODB-2008/100050 U van 17 september 2008 ad € 7.455.

Overige bijdragen (MSM)

Deze post betreft de door het Ministerie via de Open Universiteit Nederland betaalde subsidie aan de Maastricht School of Management (MSM).

Het bedrag is in overeenstemming met de brief van 4 december 2008 kenmerk BEK/BPR-2008/152146 M. De doorbetaling is onder de lasten verantwoord als inkomensoverdracht.

3.3 Cursus-, les- en examengelden

Deze post is als volgt nader te specificeren:

	2008	2007
	€	€
Startpakket	1.698	1.748
Inschrijvingen	10.631	10.478
Commerciële opleidingen	2.542	2.469
Cursusgelden (oude regime)	0	0
Inschrijfgelden (oude regime)	121	19
Kortingsregeling KCOU	(413)	(506)
Overige kortingen	(1.285)	(1.184)
Overige kortingen (oude regime)	(36)	(39)
Tentamengelden	241	214
Vrijstellingsverzoeken	133	135
Vrijval/dotatie vooruitontvangen cursusgelden	(1.135)	1.068
Totaal cursus-, les-, en examengelden	12.497	14.402

3.4 Baten werk in opdracht van derden

Deze post is als volgt nader te specificeren:

	2008	2007
	€	€
Projecten directoraat CELSTEC	2.014	1.656
Projecten Digitale Universiteit	0	261
Opbrengsten LEX	186	180
Opbrengsten doelsubsidies OCW (Model G)	74	724
Overige opbrengsten werk voor derden	2.195	2.513
Totaal baten werk in opdracht van derden	4.469	5.334

3.5 Overige baten

Deze post is als volgt nader te specificeren:

	2008	2007
	€	€
Detachering personeel	335	220
Inkomsten auteursrechten	117	114
Verhuur onroerend goed	443	325
BTW pro rata regeling	211	122
Overige posten	978	1.139
Totaal overige baten	2.084	1.920

Lasten

4.1 Personele lasten

De personele lasten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2008	2007
	€	€
Brutolonen en salarissen	33.364	30.280
Sociale lasten en pensioenpremies	6.712	5.756
4.1.1 Lonen en salarissen	40.076	36.036
Mutatie voorzieningen	2.375	232
Inhuur derden regulier	5.257	4.750
Overige	1.942	1.221
4.1.2 Overige personele lasten	9.574	6.203
Totaal	49.650	42.239

Bovenstaande posten kunnen als volgt nader worden gespecificeerd:

	2008	2007
	€	€
BRUTOLONEN EN SALARISSSEN		
Salarissen	28.361	26.148
Vakantietoelagen	2.274	2.141
Overige toelagen	2.729	1.991
Totaal beloning voor arbeid	33.364	30.280
	-----	-----
SOCIALE LASTEN EN PENSIOENPREMIES		
Pensioenpremies inclusief vut-regeling	4.636	4.046
Overige sociale lasten	2.587	2.225
Pseudo-premies	(511)	(515)
Totaal sociale lasten	6.712	5.756
	-----	-----
MUTATIE VOORZIENINGEN		
Dotatie reorganisatievoorziening	1.756	0
Dotatie wachtgeldvoorziening	464	323
Dotatie eigen risico WAO-voorziening	(31)	(10)
Dotatie jubileumuitkeringen	186	(81)
Totaal mutatievoorzieningen	2.375	232
	-----	-----

De pensioenregeling betreft een toegezegd-pensioenregeling, welke verwerkt is als een toegezegde-bijdrageregeling. Het pensioen is toegekend op basis van middelloonstelsel en is ondergebracht bij het ABP. De Open Universiteit Nederland heeft in het geval van een tekort geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen, anders dan hogere toekomstige premies.

De gemiddelde formatie nam toe van 597 fte in 2007 tot 626 fte in 2008, hetgeen overeenkomt met 4,8%.

Personele lasten en fte-verdeling gesplitst naar hoofdkostenplaats en WP/OBP

Afdeling	Rekening 2008 €	Rekening 2007 €	Bezetting WP fte	ult boekjaar OBP fte
Informatica	2.867	2.754	32,3	6,2
Cultuurwetenschappen	1.699	1.510	19,6	3,8
Rechtswetenschappen	3.050	2.786	33,0	6,7
Managementwetenschappen	4.397	3.591	44,5	17,4
Natuurwetenschappen	1.421	1.185	17,4	4,1
Psychologie	3.266	2.866	41,8	7,9
Totaal faculteiten	16.700	14.692	188,6	46,1
Directoraat CELSTEC	6.128	5.407	74,3	31,4
Ruud de Moor Centrum	3.256	2.724	29,8	16,9
Totaal overige afdelingen	18.309	14.666	0,0	256,3
Subtotaal	44.393	37.489	292,7	350,7
Inhuur derden	5.257	4.750		
Totaal	49.650	42.239		

Bezoldiging leden College van bestuur en leden Raad van toezicht

De bezoldiging, opgebouwd uit reguliere salariscomponenten zoals brutosalaris, vakantietoelage en eindejaarsuitkering aan leden van het College van bestuur kan als volgt nader worden gespecificeerd:

	2008 €	2007 €
Drs. T.J.F.M. Bovens		
Salaris	117	114
Overige reguliere vergoedingen	20	18
Totaal	137	132
Prof. dr. ir. F. Mulder		
Salaris	143	139
Overige reguliere vergoedingen	24	22
Totaal	167	161
Drs. ing. C.J. Brouwer		
Salaris	115	112
Overige reguliere vergoedingen	25	23
Totaal	140	135

De bezoldiging van de CvB-leden is vanaf 2002 gebaseerd op de landelijk ingevoerde HAY-systematiek. Bovenvermelde bezoldigingen zijn inbegrepen in de personele lasten van de overige afdelingen.

De vergoeding aan leden van de Raad van toezicht kan als volgt nader worden gespecificeerd:

	2008	2007
	€	€
Drs. F.C.H. Slangen	0	11
Drs. W.G.J.M. Blind RA	0	9
Mw. mr. A.H. Brouwer-Korf (vanaf 1-2-2008)	10	0
F.I.M. Houterman	9	9
Prof. dr. R. van Esbroeck	9	9
Mw. drs. P.J.E. Bieringa MBA	9	9
J.G. de Wit (per 1-9-2007, overleden 29 mei 2008)	5	2
Totaal	42	49

De vergoeding van de heer Van Esbroeck wordt vanaf maart 2008 betaalbaar gesteld aan de Vrije Universiteit Brussel. Bovenvermelde vergoedingen zijn inbegrepen in de personele lasten.

Wet Openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens

Volgens de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens (WOPT) bestaat de beloning uit belastbaar loon, totale pensioenafdracht, overige voorzieningen betaalbaar op termijn en ontslagvergoedingen voor zover deze geen deel uitmaken van het belastbaar loon.

Voor de bestuurders leidt dit tot het volgende overzicht voor 2008.

Drs. T.J.F.M. Bovens	
Belastbaar loon conform jaaropgave	120
Totale pensioenafdracht	31
Overige voorzieningen	3
Totaal	154

Prof. dr. ir. F. Mulder	
Belastbaar loon conform jaaropgave	132
Totale pensioenafdracht	38
Overige voorzieningen	18
Totaal	188

Drs. ing. C.J. Brouwer	
Belastbaar loon conform jaaropgave	121
Totale pensioenafdracht	30
Overige voorzieningen	0
Totaal	151

In 2008 waren bij de Open Universiteit Nederland geen werknemers in dienst, niet zijnde bestuurders, met een regulier jaarinkomen, dat groter is dan het gemiddeld belastbaar loon van een minister (€ 181).

Inkomensoverdrachten

Deze post betreft de doorbetaling van de subsidieverlening door het Ministerie ten behoeve van de Maastricht School of Management.

4.2 Afschrijvingen

De post afschrijvingen kan als volgt nader gespecificeerd worden:

	2008	2007
	€	€
Afschrijving gebouwen en terreinwerkzaamheden	977	1.087
Afschrijving apparatuur en inventaris	874	918
Tussentelling	1.851	2.005
Bij: boekverlies desinvesteringen	41	0
Af: vrijval investeringssubsidie	0	(80)
Totaal	1.892	1.925

4.3 Huisvestingslasten

	2008	2007
	€	€
4.3.1 Huur	1.409	1.511
4.3.2 Verzekeringen	61	48
4.3.3 Onderhoud- en exploitatievoorzieningen	377	671
4.3.4 Energie en water	381	386
4.3.5 Schoonmaakkosten	294	339
4.3.6 Heffingen	82	78
4.3.7 Overige huisvestingslasten	311	313
Totaal huisvestingslasten	2.915	3.346

4.4 Overige lasten

Deze post kan als volgt nader worden gespecificeerd:

	2008	2007
	€	€
4.4.1 Administratie- en beheerslasten	1.061	987
4.4.2 Duurzame aanschaffingen	346	592
4.4.2 Materiaalgebonden lasten	1.389	2.195
4.4.3 Dotaties voorzieningen	29	4
4.4.4 Algemene kosten	9.531	8.277
Totaal	12.356	12.055

Bovenstaande posten kunnen als volgt nader worden gespecificeerd:

DUURZAME AANSCHAFFINGEN

Aanschaf apparatuur en inventaris kleiner dan activeringsgrens	346	592
---	-----	-----

MATERIAALGEBONDEN LASTEN

Verbruik cursusmaterialen	1.086	1.575
Overige materiaalgebonden lasten	303	620

Totaal materiaalgebonden lasten	1.389	2.195
--	--------------	--------------

DOTATIES VOORZIENINGEN

Dotatie voorziening debiteuren	29	4
--------------------------------	----	---

Totaal dotaties voorzieningen	29	4
--------------------------------------	-----------	----------

ALGEMENE KOSTEN

Reis- en verblijfkosten	1.006	920
Computerkosten	1.688	1.710
Publiciteit en voorlichting	2.993	2.906
Honoraria derden en advieskosten	1.927	2.021
Bijdrage Stichting Digitale Universiteit	0	(977)
Overige algemene kosten	1.917	1.697

Totaal algemene kosten	9.531	8.277
-------------------------------	--------------	--------------

De negatieve bijdrage Stichting Digitale Universiteit in 2007 betreft te veel betaalde contributies uit voorgaande jaren, die in de eindafrekening terug ontvangen zijn.

Toelichting betaalde honoraria accountancy en advieskosten

Hieronder zijn opgenomen honoraria en advieskosten welke betaald zijn aan de externe accountant. Deze kosten kunnen als volgt nader worden gespecificeerd:

	2008	2007
	€	€
Accountancy	106	57
Werkzaamheden ten behoeve van overige verklaringen	77	114
Belastingadviezen	7	11
Financiële consultancy	242	49
Totaal	432	231

Specificatie overige lasten naar hoofdkostenplaatsen

Afdeling	2008	2007
	€	€
Informatica	364	280
Cultuurwetenschappen	279	285
Rechtswetenschappen	610	542
Managementwetenschappen	730	831
Natuurwetenschappen	177	151
Psychologie	726	723
Totaal faculteiten	2.886	2.812
Directoraat CELSTEC	754	738
Ruud de Moor Centrum	564	637
Totaal overige afdelingen	8.152	7.868
Totaal	12.356	12.055

5 Financiële baten en lasten

Deze post is als volgt samengesteld:

	2008	2007
	€	€
Bankrente	236	323
5.1 Subtotaal baten	236	323
Rente wachtgeldvoorziening	162	173
5.5 Subtotaal lasten	162	173
Saldo financiële baten en lasten	74	150

Enkelvoudige balans per 31 December 2008

Na voorstel resultaatbestemming

(Bedragen x € 1.000)

	31-12-2008		31-12-2007
	€		€
Activa			
VASTE ACTIVA			
1.2 Materiële vaste activa			
1.2.1 Gebouwen en terreinen	14.489	15.217	
1.2.2 Inventaris en apparatuur	1.461	2.072	
1.2.4 Activa in aanleg	7	0	
	15.957		17.289
Financiële vaste activa	555		661
VLOTTENDE ACTIVA			
1.4 Voorraden	1.266		941
1.5 Vorderingen			
Ministerie OCW inz. kaskorting <1 jaar	182	181	
Debiteuren	3.318	3.411	
Rekening-courant LEX BV	14	10	
Belastingen en sociale premies	102	25	
Overige vorderingen	946	839	
Overlopende activa	701	2.008	
	5.263		6.474
1.6 Effecten	0		2.540
1.7 Liquide middelen	2.232		2.502
TOTAAL ACTIVA	25.273		30.407

Enkelvoudige balans per 31 December 2008

Na voorstel resultaatbestemming

(Bedragen x € 1.000)

	31-12-2008	31-12-2007
	€	€
Passiva		
2.1 Eigen vermogen		
2.1.1 Algemene reserve	2.750	6.497
2.1.2 Bestemmingsreserve	0	2.174
	2.750	8.671
2.3 Voorzieningen		
	5.833	4.111
2.5 Kortlopende schulden		
2.5.3 Crediteuren	2.616	4.135
2.5.7 Belastingen en sociale premies	2.464	1.989
2.5.10 Overlopende passiva	11.610	11.501
	16.690	17.625
TOTAAL PASSIVA	25.273	30.407

Bij de enkelvoudige balans en staat van baten en lasten zijn geen afzonderlijke toelichtingen opgenomen, omdat deze nauwelijks afwijken van de toelichtingen bij de geconsolideerde cijfers. Uitsluitend de deelnemingen, het rekening-courant verbonden ondernemingen, het eigen vermogen en de opbrengst deelneming zijn enkelvoudig toegelicht.

Enkelvoudige staat van baten en lasten 2008

(Bedragen x € 1.000)

	Begroting ² 2009 €	Rekening 2008 €	Begroting 2008 €	Rekening 2007 €
BATEN				
3.1 Rijksbijdragen OCW	36.775	34.313	32.869	32.819
3.2 Overige overheidsbijdragen/subsidies	9.902	9.907	9.579	9.583
3.3 Cursus-, les- en examengelden	14.385	12.491	16.592	14.368
3.4 Baten werk in opdracht van derden	3.032	4.283	2.523	5.154
Resultaat deelneming	0	(31)	0	(189)
3.5 Overige baten	4.317	2.203	1.219	2.063
TOTAAL BATEN	68.411	63.166	62.782	63.798
LASTEN				
4.1 Personele lasten	45.451	49.641	45.274	42.213
Inkomensoverdracht (MSM)	2.447	2.452	2.379	2.383
4.2 Afschrijvingen	1.788	1.892	1.955	1.823
4.3 Huisvestingslasten	3.422	2.914	3.394	3.346
4.4 Overige lasten	15.411	12.261	9.860	11.927
TOTAAL LASTEN	68.519	69.160	62.862	61.692
SALDO BATEN EN LASTEN	(108)	(5.994)	(80)	2.106
5 Financiële baten en lasten	150	73	80	154
RESULTAAT	42	(5.921)	0	2.260

Toelichting:

In het resultaat zijn de volgende mutaties balansposten verwerkt:

- Baten/lasten	1.135
- Dotatie reorganisatievoorziening	1.756
Totaal	2.891

² Anticiperend op ontwikkelingen in wet- en regelgeving ten aanzien van de jaarverslaggeving voor onderwijsinstellingen is de begroting van het volgende boekjaar (2009) opgenomen.

Toelichting op de enkelvoudige balans 2008

Deelnemingen

De geconsolideerde balans en exploitatierekening omvat naast de cijfers van de Open Universiteit Nederland ook de gegevens van 2 deelnemingen.

Open Universiteit Nederland
Bevoegd gezag: 30720
Brinnummer: 22NC
Bezoekadres: Valkenburgerweg 177, 6419 AT Heerlen
Postadres: Postbus 2960, 6401 DL Heerlen
Algemeen telefoonnummer: 045-5762222
Website: www.ou.nl
Contactpersoon: R.Rikers FC
Telefoon: 045-5762146
E-mail: rob.rikers@ou.nl

Open Universiteit Bedrijfsopleidingen BV
Statutair gevestigd te : Heerlen
Juridische status : BV
Soort activiteit : code 1(Contractonderwijs)
Eigen vermogen 31-12-2008 : € 92
Exploitatiesaldo 2008 : € 5 negatief
Omzet jaar 2008 : € 6
Verklaring ex art. 2:403 BW : nee
Directie : drs. B.J.P. Janssen
De BV is een 100% deelneming en is volledig geconsolideerd.

LEX BV
Statutair gevestigd te : Heerlen
Juridische status : BV
Soort activiteit : code 4 (overig)
Eigen vermogen 31-12-2008 : nihil
Exploitatiesaldo 2008 : € 26 negatief
Omzet jaar 2008 : € 257
Verklaring ex art. 2:403 BW : nee
Directie : mr. P.E. ter Horst
De BV is een 100% deelneming en is volledig geconsolideerd.

Rekening-courant verbonden ondernemingen

De Open Universiteit en LEX BV zijn overeengekomen het negatieve eigen vermogen van LEX BV aan te zuiveren tot nihil door een deel van de rekening-courantvordering om te zetten in eigen vermogen (agio). De aanzuivering van het eigen vermogen bedraagt € 26, waarna een vordering van € 14 resteert per 31 december 2008.

Eigen vermogen

Algemene reserve

Het verloop van de algemene reserve in 2008 kan als volgt worden weergegeven:

	2008	2007
	€	€
Stand per 1 januari	6.671	4.237
Bij: overboeking van bestemmingsreserve	2.000	174
Af/bij: exploitatiesaldo	(5.921)	2.260
Stand per 31 december	2.750	6.671

Bestemmingsreserve

	2008	2007
	€	€
Stand per 1 januari	2.000	2.174
Af: overboeking naar algemene reserve	(2.000)	(174)
Stand per 31 december	0	2.000

Eind 2005 is een bestemmingsreserve gevormd voor extra marketinginspanningen als gevolg van de voorgenomen wijziging van het inschrijfregime in 2006. Deze bestemmingsreserve is echter niet aangesproken.

Eind 2006 is een bestemmingsreserve gevormd voor een vernieuwingsimpuls Informatica en een te realiseren schaal-sprong van de Open Universiteit Nederland. Deze laatste resteert als balanspositie ultimo 2007. In 2008 is deze reserve ten gunste van de algemene reserve gebracht.

Opbrengst deelneming

De opbrengst deelneming kan als volgt worden gespecificeerd:

	2008	2007
	€	€
OUB BV	(5)	2
LEX BV	(26)	(191)
Totalen	(31)	(189)

Overige gegevens

Bestemming van het resultaat

Het resultaat 2008 ad € 5.921 negatief is onttrokken aan de algemene reserve. Vooruitlopend op een definitieve goedkeuring door de Raad van toezicht is de resultaatbestemming reeds in de jaarrekening verwerkt.

Accountantsverklaring

Aan Open Universiteit Nederland
te Heerlen

Accountantsverklaring

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de jaarrekening 2008 van Open Universiteit Nederland te Heerlen bestaande uit de balans per 31 december 2008 en de staat van baten en lasten over 2008 met de toelichting gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de entiteit is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs (WJZ/2007/50507).

Tevens is het bestuur van de entiteit verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. Dit houdt in dat deze bedragen in overeenstemming dienen te zijn met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

Deze verantwoordelijkheden omvatten onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat en voor de naleving van de relevante wet- en regelgeving, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle, als bedoeld in artikel 2.9, derde lid van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht waaronder het Controleprotocol OCW 2008. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat alsmede het voor de naleving van de betreffende wet- en regelgeving relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van de entiteit. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die het bestuur van de entiteit heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Open Universiteit Nederland per 31 december 2008 en van het resultaat over 2008 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs (WJZ/2007/50507).

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties over 2008 voldoen aan de eisen van financiële rechtmatigheid. Dit houdt in dat deze bedragen in overeenstemming zijn met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals die in het Controleprotocol OCW 2008 zijn vermeld.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften en/of voorschriften van regelgevende instanties

Op grond van de wettelijke verplichtingen ingevolge artikel 2:393, lid 5 onder f BW melden wij dat het jaarverslag, voorzover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391, lid 4 BW.

14 mei 2009

Deloitte Accountants B.V.

was getekend: drs. W.J.P.M. van de Rijdt RA

Bijlage 1 Treasury 2008

Treasury heeft bij Open Universiteit Nederland als primair doel het financiële risicobeheer en als secundair doel het reduceren van financieringskosten.

De algehele doelstelling voor de treasuryfunctie is, dat deze de financiële continuïteit van de organisatie waarborgt. Dit wordt in de volgende doelstellingen en voorwaarden gesplitst:

- liquiditeit op korte en lange termijn;
- lage financieringskosten;
- liquideerbare en risicomijdende beleggingen;
- kosteneffectief betalingsverkeer;
- inzet rente-instrumenten.

Het beleid met betrekking tot treasury is vastgelegd in een treasurystatuut. In dit statuut wordt beschreven welke treasurytaken en verantwoordelijkheden van toepassing zijn binnen onze organisatie. Tevens worden de beleidskaders vastgelegd voor diegenen die bij deze taken en verantwoordelijkheden betrokken zijn. Vervolgens wordt periodiek een treasuryplan opgesteld, waarin een stappenplan is opgenomen om te komen tot een praktische invulling van het gekozen beleid.

Het statuut voldoet aan de richtlijnen die zijn verwoord in de Regeling beleggen en belenen, uitgevaardigd door het Ministerie van OCW in 2001.

Bijlage 2 Notitie helderheid 2008

In het kader van de notitie Helderheid die door het Ministerie van OCW op 29 augustus 2003 werd uitgevaardigd met een aanvulling op 27 augustus 2004, zijn de richtlijnen stringent toegepast bij zowel de publieke verantwoording alsmede bij het interne toezicht van de Open Universiteit Nederland. Er heeft een doelmatige en rechtmatige besteding van de Rijksbijdrage plaatsgevonden, geheel in lijn met de voorschriften uit de notitie Helderheid.

Bijlage 3 Specificatie innovatietaakstelling 2008

Lasten gespecialiseerd naar projecten	X € 1.000
Project	
EU TENCompetence WP7 (RTD)	435
EU TENCompetence WP8 (RTD)	366
Werkprocessen	289
HBO-rechten	278
EU-MACE WP5	238
EU TENCompetence WP6 (RTD)	193
EU idSPACE WP1 RTD	174
IPO	169
EU TENCompetence WP3 (RTD)	168
Learning communities, inf. learning and the humanities	153
Onderzoek Integratie Limburg in Nederland	153
Intelligente feedback	141
Levenswetenschappen	140
EU-MACE WP4	136
VCSE	131
EU TENCompetence WP9 (Training)	130
NWO-Veni LKE	125
Diverse	124
Self Assessment and Task Selection Training...	118
IPO diverse deelprojecten	117
Learner Support	109
Bevorderen transfer complexe cognitieve vaardigheden	109
Vormgeving van ontwikkelingsportfolio	105
Objectgeoriënteerd programmeren in Java 2	105
Community Building	102
Milieubeleid en samenleving	102
MSc Watermanagement	100
Gedrag en effecten van contaminanten	98
Competentieontwikkeling in juridisch redeneren	98
A cognitive load approach to collaborative learning	98
EU TENCompetence WP1(MAN)	98
Learner control	97
Het activeren van voorkennis	95
Security en IT	93
Het curriculum succes van bedrijfskundeopleidingen	92
EU LTfLL WP3 212578	92
IPO projecten	91
Dynamic tasks selection for...	82
Maribor	79
XML en webservices	78
Bodem, water en atmosfeer	73
Transumo	71
Improving learning through adaptive design...	70
Optimising the effectiveness and reliability of peer assessment	69
Self directed learners	68
Presenting the right evidence	68
The effects of different advisory models...	66
Global Distance MBA	65
Revisie Ethiek	61
Masterscriptie	61
CSVM (LdV)	59
OpenEr	57

Project	
EU TENCompetence WP2 (RTD)	54
EU LTfLL WP1 212578	53
Pre-master	52
Controlling	52
EU GRAPPLE WP3	52
ISIS	51
Objet. Analyseren en ontwerpen met patterns en UML	51
EU LTfLL WP4 212578	51
Overige 265 projecten met besteding < 50	3556
Totaal	10.461

Dit overzicht dient ter verantwoording van de geleverde inspanning in 2008 op het gebied van innovatie.

Bijlage 4 Overzicht materiële vaste activa

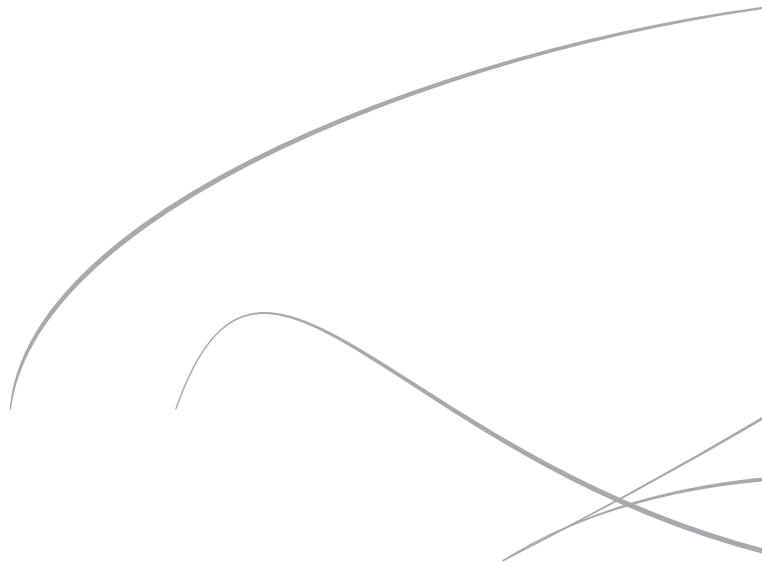
Categorie	Verkrijgingsprijs 31-12-07	Cum. afschr. 31-12-07	Boekwaarde 31-12-2007	Investerings 2008	Desinvest. 2008	Afschr. desinvest. 2008	Afschr. 2008	Boekwaarde 31-12-2008	Afschr.-perc. per jaar
Grond	2.069	0	2.069	0	0	0	0	2.069	n.v.t.
Bestrating campus	1.305	217	1.088	0	0	0	44	1.044	3,33%
Overige terreinwerkzaamheden	775	736	39	0	0	0	23	16	10 of 20%
Gebouwen vóór 2000	17.042	10.560	6.482	237	-119	-78	599	6.079	3,33%
Bologna: casco	4.243	354	3.889	0	0	0	71	3.818	1,67%
Bologna: afbouw	49	8	41	0	0	0	2	39	3,33%
Bologna: installaties	1.144	382	762	0	0	0	75	687	6,7%
Bologna: voorzieningen LEX BV	618	618	0	0	0	0	0	0	20%
Verbouwingkosten studiecetra	1.294	517	777	0	0	0	133	644	10%
Overige investeringen gebouwen	808	738	70	53	0	0	30	93	6,7 of 10%
Totaal onroerend goed	29.347	14.130	15.217	290	-119	-78	977	14.489	
Vervoermiddelen	197	118	79	0	0	0	18	61	20%
Inventaris	2.820	2.014	806	85	0	0	303	588	20%
Hardware	1.969	917	1.052	131	0	0	517	666	33,3%
Hardware LEX BV	75	75	0	0	0	0	0	0	67%
Software	303	168	135	47	0	0	36	146	20%
Totaal roerend goed	5.364	3.292	2.072	263	0	0	874	1.461	
Activa in aanleg	0	0	0	7				7	
Totaal materiële vaste activa	34.711	17.422	17.289	560	-119	-78	1.851	15.957	

Bijlage 5 Model G, Geormerkte doelsubsidies OCW en LNV

Doelsubsidies

Project/Beschikking	Toegewezen bedrag	Ontvangen t/m 2007	Besteding t/m 2007	Saldo 31-12-2007	Ontvangen 2008	Besteding exploitatie subsidies 2008	Besteding investeringssubsidies 2008	Saldo 31-12-2008
Aanpak belemmeringen voor studenten met functiebeperking, BGS/UBT-06/214457M	21	14	0	14	7	21	0	0
SCOP/ICDE-conferentie, HO/AME/2007/3100	200	67	88*	-21	67	61	0	-15
Totaal	221	81	88	-7	74	82	0	-15

* Het aandeel hierin van de gemaakte (voorbereidings)kosten voor de ICDE-conferentie in 2009 zijn op de balans als vooruitbetaalde kosten verantwoord.

Open Universiteit Nederland

Bezoekadres
Valkenburgerweg 177
6419 AT Heerlen

Postadres
Postbus 2960
6401 DL Heerlen

Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt onder de vereisten van de Creative Commons licentie Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 3.0.

Zie de licentie voor details:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/nl/>

Een gedrukte versie van het Jaarverslag en jaarrekening 2008 is verkrijgbaar bij de afdeling Marketing, communicatie en sales, telefoon 045-5762897 of e-mail communicatie@ou.nl.

www.ou.nl